ASKERÎ TARİH DİZİSİ

OSPREY

İSTANBUL'UN FETHİ 1453

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

Çeviren: Hamide Koyukan

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

Tarihin en büyük savaşlarının ayrıntılı dökümleri, hasım kuvvetlerin stratejileri, taktikleri, askerî harekâtın düğüm noktaları.

"...düğüm noktaları. Bizans başkentini savunan ve kuşatan ordular ile donanmalar; Sultan II. Mehmed'in taktikleri ve kararları, kuşatmanın gelişimi, deniz ve kara savaşları; şehrin düşüşü ve Osmanlı emperyal kimliğinin doğuşu."

Renkli savaş sahneleri

3 boyutlu harekât haritaları

Fotoğraflar

Coğrafî haritalar

KDV dahil fiyatı
22 TL

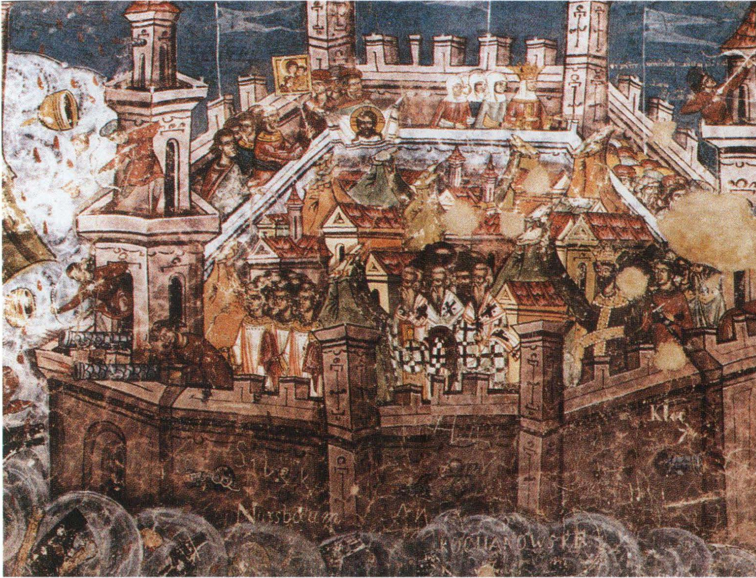
İSTANBUL'UN FETHİ 1453

Genç Osmanlı sultanı II. Mehmed, iktidarını nihayet sağlamlaştırdığı 1452 yılının sonunda sefer hazırlıklarına başladı; hedefi, Türk efsanelerinin "Kızıl Elma" dediği Konstantinopolis şehriydi. Bin yıldan uzun süredir varlığını sürdürmüş Doğu Roma'nın başkenti ve son kalıntısı; onun tasavvur ettiği yeni Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı olacaktı. Genç sultanın 80.000 kişilik ordusu ve yepyeni bir teknoloji olan barutlu toplardan kurulu muazzam kuşatma katarı; son imparator XI. Konstantinos'un idaresindeki 10.000 askerin savunduğu şehri dört ay süren destansı kuşatma boyunca aman vermeden topa tuttu. Nihayet Bizans'ın efsanevi surları yeni silahlara daha fazla dayanamayıp yıkıldıklarında son imparator kaçması için yapılan tüm ricaları geri çevirerek elinde kılıcıyla can verdi. Birçok tarihçinin Ortaçağ'ın sonu ve Yeniçağ'ın başı için sembolik bir dönüm noktası olarak kabul ettiği İstanbul'un fethi, en önemlisi, varlığını 1922'ye dek sürdürecek olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseldiği andı. Türk okuyucusunun Ortaçağ askeri tarihi hakkındaki eserlerine aşina olduğu İngiliz tarihçi David Nicolle, dünya tarihinin bu önemli dönemecini mercek altına alıyor. Çeşitli dillerdeki birincil ve ikincil kaynakları yaratıcı bir dikkatle sentezleyen bu kitap, Konstantinopolis kuşatmasının çok az değinilmiş bir veçhesi olan yeraltında lağım savaşlarını; Hıristiyan askerlerin Osmanlı ordusunda oynadığı rolü ve deniz gücünün kuşatmanın kaderini belirleyen kilit önemini gündeme getirmesiyle konuya dair eserler kitlesi içinde kendine özgü bir yere de oturmaktadır.

David Nicolle
İllüstrasyonlar: Christa Hook

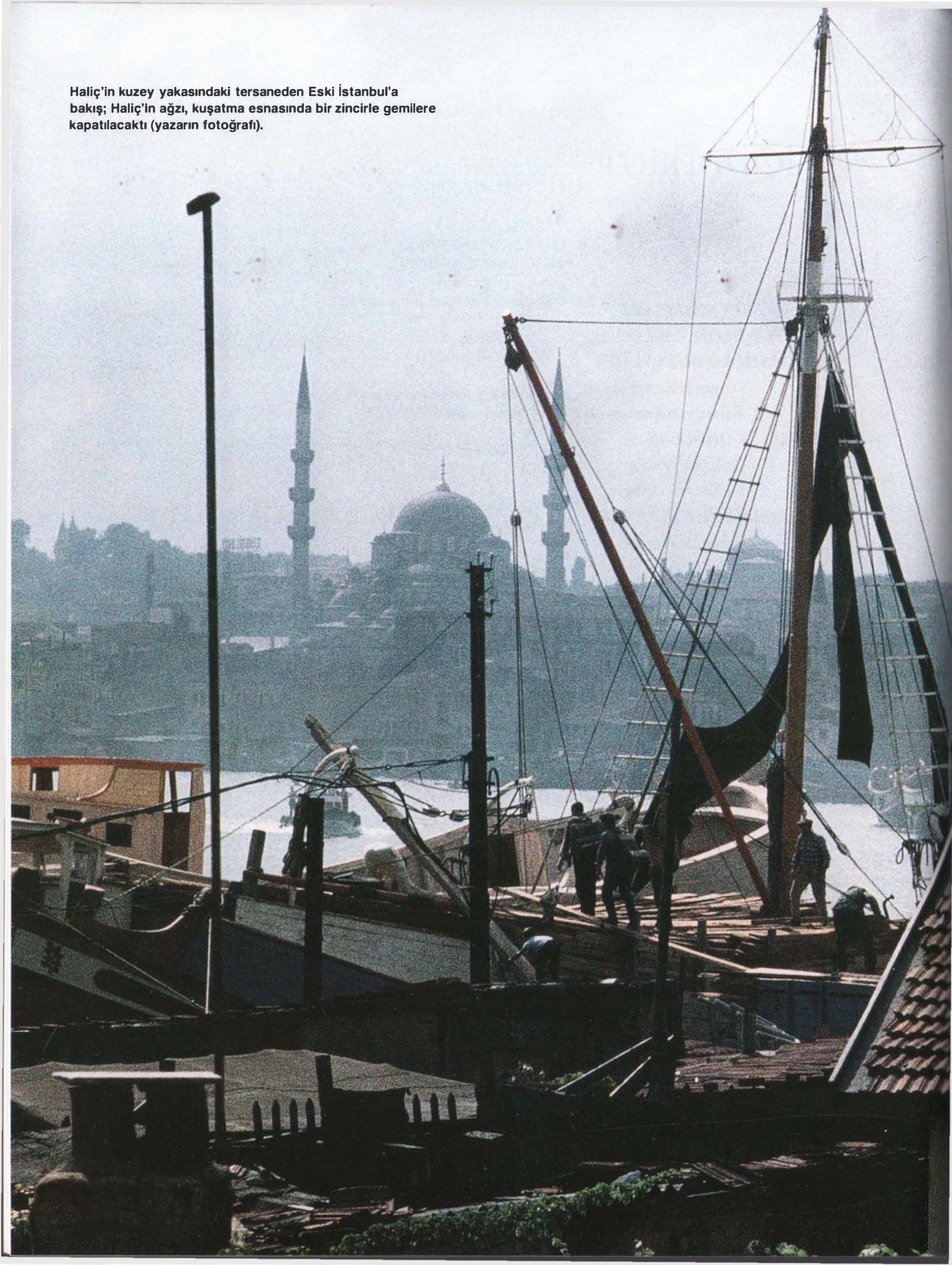
İSTANBUL'UN FETHİ 1453

BİZANS'IN SONU

Çeviren: Hamide Koyukan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Haliç'in kuzey yakasındaki tersaneden Eski İstanbul'a bakış; Haliç'in ağzı, kuşatma esnasında bir zincirle gemilere kapatılacaktı (yazarın fotoğrafı).

SEFERİN SEBEPLERİ

Konstantinopolis'in 1453 yılında Osmanlı Türklerinin eline geçmesi, kimilerince Roma İmparatorluğu'nun sonu veyahut artık ihtiyaç duyulmayan bir kalıntının yeni ve genişlemeci bir süper devlet tarafından yutulması olarak görüldü. Aslında Konstantinopolis'in kuşatılması ve fethi bunlardan ikisi de olmadığı gibi, görüldüğünün aksine tek taraflı bir vaka da değildi. 1453'ün esas önemi, kadim bir şeyin yok oluşunda değil, yeni bir şeyin doğuşunda yatar: Varlığını, olanca heybetine ulaştıktan sonra 1922'ye kadar sürdürecek olan Osmanlı İmparatorluğu.

Osmanlılara göre Balkanlar *Rumeli* yani "Romalıların ülkesi"ydi. Bu topraklara İspanyol *Conquistadores*'in (Fatihler) Amerika'ya baktıkları gözle bakıyorlardı: Fatihlerin istediği gibi hareket ettiği, yerli halkın din değiştirmeye teşne olduğu ve fetihçi toplumun

Edirne'deki Muradiye Camii, Sultan II. Mehmed'in babası II. Murad tarafından 1435 yılında inşa ettirilmişti. Rumeli Beylerbeyliği'nin kuvvetleri Edirne'de sultanın hassa alaylarının hemen yanında toplanırdı (yazarın fotoğrafı).

eril yiğitlik ve metanet erdemleriyle hâkimiyet kurduğu bir ülke. Bununla birlikte 15. yüzyılın ortalarında, Osmanlı seçkinlerinin bir kısmı eski (dinsel motifli) kahramanlık ideali olan hür *gazi* imgesine tutunurken, diğerleri yeni bir askeri ve idari merkezileşmenin yanında yer aldılar. Feodal seçkinler, genel olarak merkezileşmeye, başka bir deyişle, kapıkullarının yükselmesine karşı olup iktidarın sultanın çevresinde toplanması taraftarıydı. Kapıkulları teoride kul, yani köle olmalarına karşın çoğu özgür doğmuştu ve "Kul" unvanını gururla taşıyorlardı. Bu unvan muhtemelen en doğru biçimde "sultanın adamı" olarak tanımlanabilir. İstanbul fatihi II. Mehmed'in her iki gelenekten gelen danışmanları vardı.

Bizans başkentinin fethi, 8. yüzyılda başlayan saldırılarından itibaren İslam ordularının hayaliydi. İslami motivasyonların yanı sıra, Türkler yazgılarını Konstantinopolis'e yönlendiren "Kızıl Elma" düşlerine de odaklanmışlardı. Sultan II. Mehmed ve hemen öncesindeki selefleri, "Sultan-ı Rum" unvanını benimsemişler ve bu suretle kendilerini Bizans'ın ve Roma'nın vârisleri saydıklarını göstermişlerdi. Nitekim daha doğudaki Müslümanlar Osmanlı Türklerine "Rumiyun" diyorlardı.

Son Bizanslılar da kendilerine "Romalı" diyordu, fakat imparatorlarının elinde çok küçük bir toprak parçası kalmıştı. Yine de kalan topraklar, Osmanlıların İtalya'daki güçlü denizci rakiplerine birer üs görevi görebiliyorlardı; Osmanlıların karada karşılarına çıkan tek büyük Avrupalı güç ise Macaristan'dı. 1444 yılında Osmanlı İmparatorluğu denizden ve karadan gerçekleştirilen bir Haçlı seferiyle neredeyse ikiye bölünmüştü. Güney Yunanistan'daki Mora *despotu* ve müstakbel imparator XI. Konstantinos dahi kuzeyden Osmanlıların ve onların haraçgüzarlarının topraklarına saldırdı. Babası II. Murad tahttan feragat edince, henüz 12 yaşında bir çocuk olduğu halde 1444 yılı Haziran ayında tahta çıkan II. Mehmed için o yıl meydana gelen olaylar şahsi bir aşağılanmaydı. Sadra-

1413 yılına ait bu gibi portolanlar, denizcilere özel haritalardır. Bu sebeple de portolanlarda denizden uzak, karanın iç kısımlarında kalan yerlere pek dikkat edilmemiştir. Venedik ve Cenova'ya ait adalar anakaradan daha koyu renkle gösterilmişken yukarıda merkezde yer alan Konstantinopolis, biri Bizans başkentini diğeriyse Ceneviz Galata'sını gösteren iki bayrakla işaretlenmiştir (Hocia de Villadeste Portolanı, Res. Ge AA566, Bibliothèque Nationale, Paris).

Anadolu Hisarı, Sultan I. Bayezid tarafından 1390-91'de Boğaz'ın Asya yakasına inşa ettirilmişti. Hisar nispeten küçüktü ama, Osmanlı kuvvetleri açısından, Boğaz'ın karşı yakasına asker çıkarmaya yarayan güvenli bir üs işlevi görüyordu (yazarın fotoğrafı).

zam Çandarlı Halil, Murad'ı tahta geri dönmeye ikna etti ve Varna'da Macarlar yenilgiye uğratıldı. Bizanslılar geri çekilmek zorunda kaldılar. Bundan iki yıl sonra Murad sultanlık payesini resmen geri aldı ve genç Mehmed Manisa sancakbeyliğine gönderildi. Tahttan bu geçici alınışı onu incitmişti belki, fakat öte yandan, babasının ordusunun Hıristiyan kadırgalarını yaklaştırmayan topların koruması altında Boğaz'ı geçişini de bir tarafa yazmıştı. Bu, iyi öğrenilmiş bir dersti, zira daha sonra tam o geçiş noktasına Rumeli Hisarı'nı inşa ettirecekti.

Osmanlılara göre, muazzam Konstantinopolis şehri eski halinin soluk bir gölgesiyken, Bizans imparatoru *Tekfur*'dan başka bir şey değildi. Aslında imparator, kendisine tabi Mora *despot*ları gibi Osmanlı sultanının bir vasalıydı. Sultanın başkenti, Konstantinopolis'e 240 kilometre uzaklıktaki Edirne şehriydi. Daha doğudaki Trabzon, Konstantinopolis'tekine rakip bir Bizanslı hanedanın hükmettiği ayrı bir ülkeydi; kuzeyde, Kırım'da bulunan küçük Mengüp Prensliği ise, daha ziyade Kırım kıyısındaki Ceneviz kolonilerinin bir uzantısı mahiyetindeydi. Denizler Venedik ile Cenova'nın hâkimiyetindeydi; Ege ve Karadeniz çevresindeki çoğu adanın yanı sıra sahil yerleşimlerinin hakimiyeti de bu tüccar cumhuriyetlere aitti. Avrupa, Orta Asya, Rusya ve Ortadoğu'yu birleştiren ticaret yollarının kesişme noktası konumundaki Karadeniz'in ortasında, kıyıları Ceneviz hâkimiyeti altında olan Kırım Yarımadası bulunuyordu. Venedik ve Cenova, Çanakkale Boğazı'nın girişinde, Kuzey Ege'de yer alan stratejik Tenedos Adası (Bozcaada) için de çarpışmışlardı.

Atina Haçlı prensliği, Güney İtalya'nın Aragonlu hükümdarlarıyla bağı olan İtalyan-Katalan kökenli bir aile tarafından yönetiliyordu. Fakat bir zamanların güçlü Bizans Epir Despotluğu'ndan kala kala üç kıyı kalesi ile İyonya adaları kalmıştı ve buralar da İtalyan III. Leonardo Tocco'nun hâkimiyetindeydi. Kuzeydeki kimi Arnavut boyları, İskender Bey adıyla bilinen Gergi Kastriota'nın önderliğini kabul etmişlerdi, fakat İskender Bey Osmanlılara direndiği kadar Venediklilerle de didişmekten geri kalmıyordu.

Doğuda, bugünkü Türkiye topraklarında, Osmanlılar henüz tam manasıyla hâkim değildi. Anadolu'nun kuzeyinde, Sinop'ta, İsfendiyaroğulları Osmanlı sultanının sadık vasalıydılar, fakat güneydeki Karamanlılar Osmanlıların hamiliğini gönülsüzce kabullenmişlerdi. Karadeniz'in ilerisinde, Hacı Giray'ın güçlü Kırım Hanlığı'nı kurmasıyla uçsuz bucaksız Moğol Altın Ordu Devleti parçalanmıştı. Katolik Lehistan-Litvanya Krallığı, Karadeniz kıyısının bir kısmı da dahil, Ortodoks Hıristiyan Rusya'nın geniş topraklarının önemli bir bölümünde hâkimiyet kurmuştu.

OSMANLI İMPARATORLUĞU VE KOMŞULARI, 1451-52

- Mısır'ı ve Suriye'yi idare eden Memlûk Sultanlığı'nın haraçgüzarı Kıbrıs Haçlı Krallığı
- Venedik Cumhuriyeti ve kolonileri
- Cenova Cumhuriyeti ve Gattilusio ailesinin mülkleri de dahil olmak üzere kolonileri
- Bağımsız Bizans toprakları
- Osmanlı haraçgüzarı olan Bizans toprakları
- Osmanlı İmparatorluğu
- Osmanlılara tabi olan Hıristiyan devletler
- Diğer Hıristiyan devletler
- Osmanlılara tabi olan Anadolu beylikleri
- Diğer İslam devletleri
- St. Jean Şövalyeleri

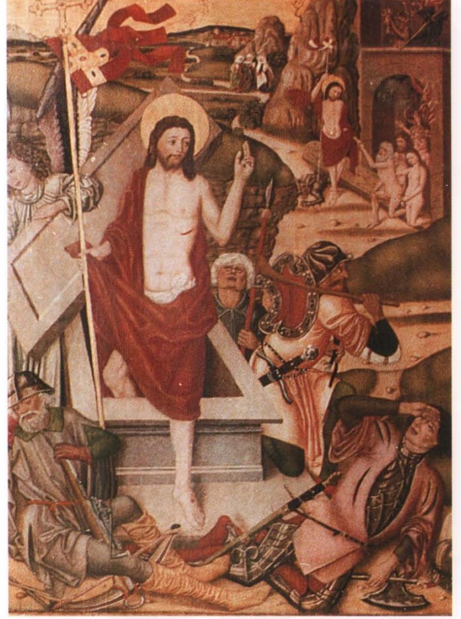
0 — 300 mil
0 — 500 km

1 İki despotun ortakidare ettikleri özerk Bizans toprağı olan Mora Despotluğu.
2 Doğrudan Konstantinopolis idaresi altındaki Kuzey Egeadaları.
3 Bağımsız Trabzon Rum "İmparatorluğu".
4 Mengüplü Theodoros'un bağımsız Bizans Prensliği.
5 Osmanlılara tabi olan Atina Dükalığı.
6 İtalyan Tocco ailesinin mülkleri. III. Leonardo Tocco Epir despotuolma iddiasındadır
7 İstam'dan irtida ederek Osmanlılara başkaldıran Gergi Kastriota (İskender Bey) idaresindeki Arnavutlar. Venediklilerle de ihtilafladırlar.
8 Osmanlıların sadık haraçgüzarı Sırbistan.
9 Kâh Osmanlılara kâtı Macarlara tabiyet bildiren Eflâk.
10 Sık sık Macarlara veya Lehlere tabi olan Boğdan (Moldova).
11 Cenovalı Gattiluisoailesinin hükmettiği Doğu ve Kuzey Ege adaları
12 Osmanlılara tabi olan Karamanoğulları'nın beyi II. İbrahim, 1451'deki kısa bir seferle yenilerek isyanı bastırıldı.
13 Osmanlıların sadık haraçgüzarı olan İsfendiyaroğlu İsmail Bey
14 Zaman zaman Osmanlılara da boyun eğmekle beraber esasen Venedik'e tabi olan Nakşa Dükalığı
15 Lütfi Bey'in idaresindeki Alanya hür şehri.
16 Venedik ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticaret anlaşması 1451 yılında yenilendi.
17 Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticaret anlaşması 1451 yılında yenilendi.

Rusya'nın, Ortodoks Konstantinopolis'in meselelerine karşı gerçek bir ilgisi yoktu ve Moskova metropoliti Rus Kilisesi'nin özerkliğini ilan edince, Ruslar tamamen sırtlarını Bizans'a dönmüş oldular. Hıristiyan ülkelerin çoğu kendi iç meseleleriyle uğraşırken, II. Mehmed'in Konstantinopolis'i fethetme kararı 1451'de tahta dönüşüyle daha da kesinlik kazanmıştı. Genç sultan, yaşlı ve ihtiyatlı Veziriazam Çandarlı Halil'i başından atacak iktidara henüz sahip değilse de, lalaları Zağanos ve Şehabeddin paşaların rütbele-

15. yüzyıldan bir Bizans ikonasında Aziz Demetrios'un şehadeti tasviri. Tasvir, çeşitli miğferler, Avrupa'ya özgü düz ağızlı kılıçlar ve Balkanlar'a has dikdörtgen kalkanlar gibi bazı ilginç ve gerçekçi ayrıntılar barındırıyor (Benaki Müzesi, envanter no 2980, Atina).

Erdel'de (Transilvanya) yapılmış olup 1480-1490 yıllarına tarihlenen bir sunak resminde Hz. İsa'nın Dirilişi tasviri. Askerler, Konstantinopolis kuşatmasında hem Osmanlılar hem de Bizanslılar için savaşmış Balkan birliklerini yansıtır (Mediaş Reformcu Kilisesi, Romanya).

rini yükseltti. Muhtemel bir hoşnutsuzluk odağını ortadan kaldırmak için küçük kardeşi Ahmed Çelebi'yi boğdurtarak merhametsizliğini de göstermiş oldu. Bununla birlikte, Konstantinopolis'te bir siyasi mülteci olarak yaşayan Şehzade Orhan'ın Osmanlı tahtında hak iddia etmesi hâlâ mümkündü.

Bizans imparatoru ve Karamanoğlu beyi, Sultan II. Mehmed'i toy bir genç olarak görüyorlardı. Fakat Mehmed ve savaşçı danışmanları konumlarını sağlamlaştırmak için büyük bir zafere ihtiyaç olduğunda hemfikirdiler. Konstantinopolis'in fethi, şehri üs olarak kullanmak suretiyle gerçekleştirilebilecek bir Haçlı seferinin önünü alabilir ve buranın tehlikeli bir Batılı rakibe devredilmesini engelleyebilirdi. II. Mehmed durumu kısa ve öz bir biçimde özetlemişti: "Gaza, babalarımızın olduğu gibi bizim de temel vazifemizdir. Topraklarımızın ortasında bulunan Kostantiniye düşmanlarımızı korumakta, onları bize karşı kışkırtmaktadır. Binaenaleyh, bu şehrin fethi, Osmanlı devletinin istikbali ve selameti için zaruridir." Mehmed'in tahta ikinci çıkışının hemen ardından, Karamanoğlu İbrahim Bey ihtilaflı Hamid Eli topraklarını işgal etti; fakat küçük bir sefer, ona genç sultanla oyun oynanmayacağını öğretti. Bizans İmparatoru XI. Konstantinos da Mehmed'in yetersiz olduğunu düşünüyordu ve Şehzade Orhan'ı kışkırtıp Osmanlı ülkesinde bir iç savaş çıkarma tehdidiyle ayrıcalıklar koparmaya çalışıyordu. Buna karşılık Mehmed, İbrahim

Boyanmış *sallet* tipi miğferiyle birlikte Milano işi bir zırh takımı, 15. yüzyıl ortaları (Scott Koleksiyonu, Glasgow Müzeleri ve Sanat Galerileri).

Bey'in kızıyla evlendi ve Konstantinopolis'i ezmek için daha da kararlı bir şekilde geri döndü. Çandarlı Halil'in dahi sabrı taşmıştı. "Sizi ahmak Rumlar" diye söylendi. "Kurnazlıklarınız malumumdur. Merhum Sultan (Murad) hoşgörülü ve insaflı bir dostunuzdu. Şimdiki Sultan Mehmed aynı kafada değildir. Şayet Konstantinopolis onun gözü pek ve acul pençesinden kurtulursa, bunun tek nedeni Tanrı'nın sizin hilekâr ve ahlaksız fesatlıklarınıza göz yummaya devam etmesi olacaktır."

Edirne'ye dönüş yolunda, sultanın geçeceği Çanakkale Boğazı Hıristiyan gemilerince kapatılmıştı. Bunun üzerine Karadeniz (İstanbul) Boğazı'ndan geçti. Anlaşılan o ki, bu yolculuk Mehmed'in Avrupa kıyısına muazzam bir hisar inşa ettirmesine neden oldu. Edirne'ye dönünce, sultan Yeniçeri Ocağı'nın idaresini Çandarlı Halil'den aldı ve diğer askeri birliklerin yerine kendi devşirmelerini yerleştirdi. Saraydaki pek çok kişi onu kâfirlerin dostu olarak gördüğünden Çandarlı Halil'i can korkusu sarmıştı, fakat Mehmed'in iktidarı bu güçlü ve köklü siyasetçiyi alaşağı etmeye yetmezdi. Sultan Mehmed ile yakın danışmanları geceleri sıradan asker kılığına girip Edirne etrafında dolaşıyorlar ve Konstantinopolis'e saldırma niyetinin nasıl değerlendirildiğini anlamak için han ve hanelerdeki konuşmalara kulak misafiri oluyorlardı.

Bu esnada İmparator Konstantinos acil yardım çağrıları yollamaktaydı. 14 Şubat 1452'de Venedik Senatosu mazeretler sıraladığı ve askeri yardım sözü verdiği bir cevap gönderdi. Venedik senatörlerinin çoğu Bizans'ı kaybedilmiş bir dava olarak görüyordu ve Osmanlılarla ilişkilerin geliştirilmesinden yanaydılar. Çandarlı Halil, bu karmaşık duyguların farkındaydı ki Venedik, Macaristan, Sırbistan ve Eflâk vasal devletleriyle çeşitli anlaşmaları yenilemek suretiyle Konstantinos'un yardım başvurusunun önünü kesti.

Rumeli Hisarı'nın inşası için malzeme ve usta toplanması emirleri 1451'de verilmişti; bu esnada Konstantinopolis halkı haykırıyordu: "Mesih düşmanlarının günü geldi. Şehrin sonu geldi." İmparator Konstantinos, sultanın Bizans topraklarında hisar inşa etme izni almadığından yakınıyordu; Mehmed cevap olarak sadece bölgenin boş olduğunu ve Konstantinos'un, Konstantinopolis surları dışında kalan hiçbir şeyin sahibi olmadığını söyledi.

II. Mehmed'in Rumeli Hisarı'nı inşa etmekiçin dış müdahaleleri durdurmaya yetecek güçte bir donanmaya ihtiyacı vardı. Altı parça kadırga, 18 parça daha küçük *galita* ve 16 parça ikmal gemisinden oluşan bir Osmanlı donanmasının Gelibolu'da aniden ortaya çıkması Hıristiyanları gafil avladı. Boğaz'ın en dar yerinde, 1452 yılının Nisan ayında işe başlandı. 31 Ağustos 1452'de 500 işçi, yaklaşık 88 metre genişliğinde ve üç

kuleli muazzam hisarın yapımını tamamladı. Bununla birlikte inşaat sırasında patırtı da eksik olmadı. Osmanlı askerleriyle bölge köylüleri arasında, çoğunlukla zahire ikmali yüzünden çıkan kavgalar yaşandı; zira imparator, mevcut tüm gıdanın Konstantinopolis'te depolanmasını istemişti. Sultanın hareminde görevli bazı hadımlar Konstantinopolis'te yollarını kaybedip tutuklanmışlar fakat görevlerine vaktinde dönmezlerse başlarından olacaklarını söyleyerek bırakılmaları için yalvarmışlardı.

Türkler, Rumeli Hisarı'na "Boğazkesen", Rumlar ise aynı anlama gelen *Laimokopia* diyorlardı. Hisara derhal, geçen tüm gemilerden haraç kesmekle görevlendirilen Firuz Bey'in komutasındaki 400 asker yerleştirildi. Ödemeyi reddeden gemiler, kıyıya yerleştirilmiş toplarla ateş altına alınacaklar ve mümkün olursa batırılacaklardı. Anlatıldığına göre en büyük top, 272 kiloluk bir gülle atıyordu. Rumeli Hisarı'nda günümüze kalmış top güllelerinin 204 kilo çektiği bilinmektedir.

Sultan Mehmed bundan sonra Edirne'ye geri döndü ve Baltaoğlu Süleyman Bey idaresindeki Osmanlı donanması bir hafta sonra yola çıktı. 1452 sonbaharında Rumeli vilayetlerinden getirilen birlikler, Edirne çevresindeki seçkin saray alayının yanında ordugâh kurdu. Sultan Doğu ve Batı'daki en son askeri fikirleri incelerken tüm ülkedeki silah yapımcıları gece gündüz çalışıyordu. Mehmed'in danışmanlarından biri, ünlü bir bilgin, gezgin ve antika koleksiyoncusu olup "Ankonalı Ciriaco" olarak tanınan İtalyan Ciriaco de Pizzicolli'ydi. II. Mehmed'in sarayının çektiği diğer uzmanlar arasında top ustası olan Urban adlı bir Macar da bulunuyordu. Urban, imparator zanaatına gerekli sermaye ve malzemeyi sağlayamadığı için Bizans'taki hizmetinden ayrılmıştı. Konstantinopolis'in surlarını yıkacak topu döküp dökemeyeceği sorulduğunda bunu yapabileceğini, fakat topçu değil de top imalatçısı olduğundan, Rumeli Hisarı'ndan atılacak top ne kadar menzile erişebilir, bunu kestiremediğini söyledi. II. Mehmed, Urban'ın ihtiyacı olan her şeyi sundu ve menzil konusuna bilahare bakılır diye buyurdu.

Rumeli Hisarı'nda kullanılacak topların yapımı iki ay aldı, fakat 10 Kasım'da Karadeniz'den dönen bir çift Venedik gemisine ateş açıldı. İtalyan mürettebat korkmasına korktu, ama sağ salim Konstantinopolis'e vardılar. Osmanlı topçuları mesafe ayarlarını yaptılar ve 25 Kasım'da Antonio Erizzo komutasındaki bir Venedik gemisini batırdılar. Bu haberi alan Sultan Mehmed, Urban'a öncekinin iki katı büyüklüğünde ve 450 kilonun üstünde gülle atabilen bir top dökmesini buyurdu. Yapımı bittiğinde, bu top sultanın yeni sarayının yakınında denendi ve muazzam taş gülleyi bir buçuk kilometreden öteye gerektiği gibi fırlattı.

1440-1450 tarihlerinde Galeazzo d'Arco için Milano'da imal edilmiş bir İtalyan zırh takımı (Sabık Trapp Koleksiyonu'ndan, Churburg Kalesi).

15. yüzyılın sonuna ait, iyi korunmuş bu erken Osmanlı minyatüründe Hz. Süleyman, ya da Hıristiyanların deyimiyle Kral Solomon, etrafı hizmetkârlar, melekler, askerler ve hatta canavarlarla çevrili halde resmedilmiş. Başındaki tacı bir yana bırakılırsa, giyim kuşamı tasvirin yapıldığı dönemdeki bir Osmanlı sultanı ile aynı betimlenmiştir (*Süleymanname*, Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

İmparator Konstantinos, yapılan bu aleni hazırlıklar karşısında ırak köylerin ahalisini Konstantinopolis'e getirtti ve yiyecek ikmali yaptırttı; şarap, hatta harman savurma elekleri getirildi. 1452-53 kışında gıda ve askeri teçhizat almaları için Ege'ye gemiler gönderdi. Bunlardan özellikle büyük olan bir tanesi Sakız'da ters rüzgâra yakalandığında kuşatma başlayana kadar geri dönemeyecekti. Kış boyunca Konstantinopolis'in askeri savunma kaynakları ıslah edildi ve birliklere ödeme yapmak için kiliseler ile manastırlardan gümüş temin edildi.

Şehirdekilerin çoğu, Konstantinopolis'i ancak Tanrı ve Bakire Meryem'in kurtarabileceğini, durumun tek sorumlusunun da Batı Avrupalı hizipçi Katoliklerle dolaplar çeviren ahmak imparator olduğunu öne sürüyorlardı. Batı dünyası, şimdiye değin kuru laf kalabalığından başka bir şey vermemişti. Trabzon-Rum İmparatorluğu kendi meseleleriyle meşguldü ve Mora'nın *despot*ları Dimitrios ile Thomas, 1452 yılının Ekim ayında Osmanlılardan esaslı bir baskın yemişlerdi. Bu harekât sırasında, Matthaios Asanes komutasındaki Bizans birlikleri üst düzey bir Osmanlı komutanı olan Ahmed Bey'i esir etmişlerse de bölgeden Konstantinopolis'e hiçbir yardım gelemeyeceği gerçeği değişmemişti. Yunanistan'daki Latin yerleşimleri bir şey yapamayacak kadar zayıftı ve Sırp *Despot* Curac Brankoviç'in Osmanlı metbuunu destekleyeceği Balkanlar'da da durum farklı değildi. Bizanslı tarihçi Georgios Frantzis'e göre, büyük Macar komutanı Hünyadi Yanoş Konstantinopolis'e yardım etmenin karşılığında Mesembria'yı (Nesebar) istemişti. Frantzis ayrıca, Konstantinopolis'e yardım ederken deniz üssü olarak kullansın diye Ege'deki Limni Adası'nın Aragon Kralı V. Alfonso'ya teklif edildiğini de öne sürer. Dikkat çekici bu iki tekliften de bir şey çıkmadı. Anadolu'daki Türk beyleri ise Osmanlı'yla ya iyi ilişkilere sahiplerdi ya da sultandan korkuyorlardı.

Boğaz'da gemilerinin batırılması üzerine Venedikliler, Karadeniz'e giden ticaret gemisi konvoylarını nasıl koruyacakları konusunda kaygılanmaya başladılar. Körfezin ikinci kaptanı Gabriele Trevisan Konstantinopolis'e geri gönderilmişti; gerekirse gemileri ve mürettebatı şehrin savunmasına yardım edecekti. Senato ayrıca, her biri 400 asker taşıyan iki geminin 15 kadırganın eşliğinde 8 Nisan günü Konstantinopolis'e yelken açması kararı aldı. Girit'teki Venedikli yetkililer de, Bizans başkentinden yeni dönmüş olan Zaccaria Grioni'nin komutasında Eğriboz'a aynı şekilde iki savaş gemisi göndereceklerdi. Sonradan bu emir-komuta zinciri değişti ve Konstantinopolis'e gönderilecek donanma Büyük

Amiral Giacomo Loredan'ın komutasına verildi; kendisi zaten doğuya gidiyordu ve Alvise Longo'nun idaresindeki kadırgalar için Modon'da bekleme emrini almıştı. Bunu başka gecikmeler izledi ve Longo'ya, donanmasını Konstantinopolis'e götürerek Loredan gelene kadar Venedik *bailo*su (elçisi) Minotto'nun emri altında kalması söylendi. Sonuç itibariyle Alvise Longo, 19 Nisan'da Venedik'ten tek bir savaş gemisiyle denize açıldı ve Ege'de nihayet bir araya gelen esas Venedik donanması Konstantinopolis'e yardıma gitmekte çok geç kaldı. Konstantinopolis ve Venedik arasında Eğriboz ve Korfu üzerinden bir mesajın iletilmesinin en azından bir ay aldığı hatırdan çıkarılmamalıdır.

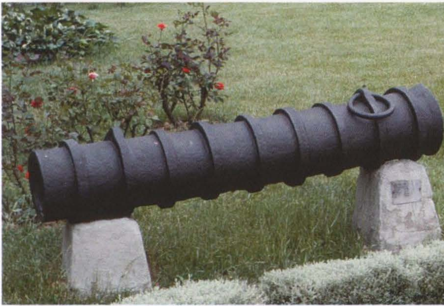
Bu esnada Konstantinopolis'teki Venediklilerin ne yapacaklarına karar vermeleri gerekiyordu. Girolomo Minotto, Trevisan'ı kendi emri altında kalmaya ikna etti. Diğer Venedikli tüccarlar, kaptanlar, mürettebat ve asker şehirdeydi; ki Rumeli Hisarı'nın ateş açtığı gemilerden birinin kaptanı olan Giacomo Coco da aralarındaydı. Aralık ayında Minotto, İmparator Konstantinos'un huzurunda bir meclis topladı ve önde gelen Venedikliler şehirde kalma kararı aldılar. Minotto'nun izni olmadan hiçbir gemi şehirden ayrılamayacaktı, fakat 26 Şubat 1453'te altı gemi onun emirlerine karşı çıkıp 700 kişiyle birlikte kaçtı.

Roma'da Papa, Konstantinopolis'in içinde bulunduğu durumu, Yunan Ortodoks Kilisesi'ni Roma Katolik Kilisesi'yle birleşmeye ikna etmek için bir fırsat olarak gördü. Böylece bir Venedik kadırgasıyla Bizans başkentine yollanan Kardinal İsidoros 1452'nin Kasım ayında şehre ulaştı. Beraberinde Napoli'den okçular ile topçular getirmiş ve Başpiskopos Leonard'ın kendisine katıldığı Sakız'da pek çok gönüllü toplamıştı. İsidoros'un 200 askeri, Konstantinopolis'te şehri kurtaracak muazzam ordunun öncüleri olarak görüldü. 12 Aralık'ta kadim Ayasofya Kilisesi'nde bir Birleşme töreni yapıldı ve Ortodoks Kilisesi'nin önde gelenleri Birlik Kararnamesi'ni kabul ettiler. Ne yazık ki, Ortodoks din adamları ile halkın çoğu bu konuda hemfikir değildi ve Gennadios adlı bir keşişin önderliğinde yaygın ayaklanmalar gerçekleşti. Gennadios fetihten sonra, Sultan Mehmed'in atadığı ilk Ortodoks patriği olacaktı.

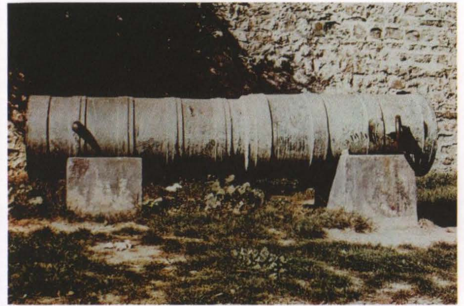

Anadolu Kavağı'nda yer alan ve 13. yüzyıldan kalma bir Bizans tahkimatı olan Yoros Kalesi'nin yıkıntıları önünden geçip giden bu kalyon replikası, Sultan Mehmed'in Rumeli Hisarı'ndaki büyük çaplı ve yeni topları karşısında gemilerin savunmasızlığını sergiliyor (yazarın fotoğrafı).

Rumeli Hisarı, Sultan II. Mehmed için Boğaz'ın Avrupa kıyısına 1452 yılında inşa edildi. Büyük toplarıyla hisar, Karadeniz ve Konstantinopolis arasında seyreden gemilere boğazı dar edebilirdi (yazarın fotoğrafı).

Bu Memlük yahut Osmanlı topu, 15. yüzyıl sonlarına tarihlendirilir. Dövme demir kasnakların yine dövme demirden çemberlerle tutturulmasıyla yapılmıştır (Askeri Müze, İstanbul; yazarın fotoğrafı).

Bu Osmanlı topu, 15. yüzyıla ait pek çok resimde görülen türdendir. Dar barut haznelidir ve tunçtan mamuldür (Askeri Müze, İstanbul).

Yeni inşa edilmiş Rumeli Hisarı'nın taslak planı 1453 yılında anonim bir Venedikli tarafından çizilmişti. Kâğıdın kat yerinin hemen altında, altı parça büyük top kıyı boyunca sıralanmıştır ve Boğaz'ın öteki yakasında, daha eski ve küçük Anadolu Hisarı görünür (Biblioteca Trivulziana, Cod. membraneceo 641, Milano).

1452 yılının Kasım ayında Venedik'in büyük rakibi Cenova yardım gönderme kararı aldı ve Giovanni Giustiniani Longo 700 askerle 1453 Ocak'ında Haliç'e vardı. Bizanslı tarihçi Dukas onları şöyle tarif eder: "Muazzam miktarda muhteşem askeri malzeme ve tam teçhizatlı, savaşma tutkusuyla dolu Cenevizli delikanlıları taşıyan iki devasa gemi." Longo'nun öyle bir şöhreti vardı ki, Konstantinos onu *protostrator* (mareşal) rütbesiyle ülkenin tüm askeri birliklerinin başına getirdi ve hizmetlerine karşılık bir armağan olarak ona Limni Adası'nı verdi.

Bu silah, 15. yüzyıla ait dövme demirden bir Macar topudur ve namlu çapıyla barut haznesi arasındaki fark daha açıktır (Macar Milli Müzesi, Budapeşte; yazarın fotoğrafı).

Bu küçük tunç topun Venedik'te döküldüğü neredeyse kesindir. Daha sonra, 15. yüzyılda Osmanlı sultanının doğu komşusu ve rakibi olan Karamanoğlu beyine satılmıştır (Karaman Müzesi; yazarın fotoğrafı).

ORDULAR TOPLANIYOR

MACAR KRALLIĞI (22)
BOĞDAN (20)
EFLÂK (24)
BOSNA
HERSEK
SIRBİSTAN
Belgrad
Niş
Sofya
Filibe
Varna
Mesembria (Nesebar)
Dubrovnik (Ragusa)
OSMANLILAR
ARNAVUTLAR (21)
Edirne (12)
Rumeli Hisarı (6)
Anadolu Hisarı
Konstantinopolis (18)
Selanik
Ainos (Enez)
Gelibolu
Bursa
KARADENİZ (19) (16) (17)
Kerç
Kefe
Sinop
Amasra
İSFENDİYAROĞULLARI
OSMANLILAR (1)
DULKADİROĞULLARI
Konya
KARAMANOĞULLARI (2)
RAMAZANOĞULLARI
Antakya
NAPOLİ KRALLIĞI (Aragonlular İdaresinde)
Tocco'ların mülkleri
Korinthos (Gördos) (14)
Atina
Siderokastron (Demirhisar)
Navarin (Pylos)
Mistra
(13) (15) (23) (25) (10) (3) (4) (5) (7) (8) (9) (11)
İzmir
ST. JEAN ŞÖVALYELERİ
KIBRIS HAÇLI KRALLIĞI
MEMLÛKLAR
AKDENİZ

- Osmanlı İmparatorluğu
- Bizans ya da Rum bölgesi
- Osmanlı İmparatorluğu'na tabi Hıristiyan devletler
- Diğer Hıristiyan devletler
- Osmanlı İmparatorluğu'na tabi Müslüman beylikler
- Diğer İslamdevletleri
- St. Jean Şövalyeleri
- Memlûkların haraçgüzarı olan Kıbrıs Haçlı Krallığı
- Venedik Cumhuriyeti ve kolonileri ile haraçgüzarları
- Gattilusio ailesinin mülkleri de dahil olmak üzere Cenova Cumhuriyeti ile kolonileri
- Osmanlı harekâtı
- Hıristiyan harekâtı

0 200 mil
0 300 km

1 İshak Paşa, ayakianmaları bastırmak ve Karamanoğulları'nı gözetlemekiçin Anadolu'nun beylerbeyiolarak kalır.

2 Karamanoğiu Ibrahim Bey, 1451'de Sultan II. Mehmed'e yenilmesininardındansessizdir.

3 Sultan II. Mehmed, muhtemelen ya Gelibolu'ya giderken ya da Rumeli Hisarı'nın inşa edildiğl yerden gemiyle geçtiği sırada Konstantinopolis'in savunma sistemleriniincelemiştir (26 Mart 1452).

4 II. Mehmed Edirne'den Gelibolu'ya gider (1452 Mart başı).

5 II. Mehmed, Gelibolu'dan çıkıp Balta Limanı'na demirleyen Osmanlı donanmasına eşlik eder.

6 Boğaz'ınkâğrt üzerinde Bizans'a aitolan kıyısında Rumeli Hisarı'nın inşası (12 Nisan-31 Ağustos 1452).

7 II. Mehmed Konstantinopolis'i inceler (28 Ağustos 1452).

8 II. Mehmed Konstantinopolis'in teslim olmasını talep eder ve Edirne'yedöner (1 Eylül 1452).

9 Osmanlı donanması Gelibolu'ya geri döner (6 Eylül 1452).

10 Venedik Senatosu, Ege'deki kolonileriylesavaş gemilerini Rumeli Hisarı'nınınşasına karşı uyarırve niyetleriniöğrenmek için II. Mehmed'e bir elçi gönderir (1452 yazı).

11 Imparator XI Konstantinos Konstantinopolis'eclvardaki yerleşimlerden insan veerzak toplar; bu yerleşimlerin çoğu muhtemelen tamamentahliye edilmiştir (1452sonbaharı).

12 II. Mehmed, Urban Usta'nın nezaretinde Edirne'de dev toplar dökü lmesini emrettiği gibi Balkan ve Anadolueyaletlerinden asker toplamaya başlar. Ayrıca muhtemelen 25 Kasım'da gemllerinibatırdıklan Venediklimürettebatın akıbetinekarar vermek için Dimetoka'ya gider (1452sonbaharı).

13 Makedonya ve Teselya'daki Osmanlı birllkleri, Korinthos Kıstağı'ndanhücum ederek Arkadya ve Tripoliçe'yi (Tripoli) yağmalayıp Mora Despotluğu'na baskın yaparlar. Venediklilere ait Navarin (Pylos) ele geçirilirken Bizanslılarınelindeki Siderokastron'a (Demirhisar) yapılansaldırıbaşarısızolur (Ekim 1452).

14 Siderokastron'dan Leontari'ye giden Osmanlı kolu Bizans kuvvetleritarafındanpusuya düşürülür; Makedonya uçbeyi Turahan'ın oğlu Ahmed Bey tutsakdüşer ve Mistra'ya gönderilir.

15 Kardinal Isidoros 200 askerle birlikte Napoli'den Konstantinopolis'e gelir; Başpiskopos Leonard Sakız'da ona katılır (Ekim 1452).

16 Karadeniz'de seyreden iki Venedik gemisi Rumeli Hisarı'nın ateşialtından geçipsağ salim Konstantinopolis'evarırlar (10 Kasım 1452); üçüncü bir gemitop atışlarıylabatırılır (25 Kasım 1452).

17 Trabzon'dan yola çıkan Venedik mavunası (ticaret kadırgası) ateş altında Rumeli Hisarı'nı geçip Konstantinopolis'e sağ salim varır (Aralık 1452). Konstantinopolis'teki Venedik meclisi hiçbir Venedik gemisinin limandan izinsiz ayrılmamasını kararlaştırır.

18 Ayasofya Katedrali'ndekibir dini törenle Latin ve Ortodoks Kiliselerinin Birleşmesi'nin kabulü şehirdeayaklanmalarayol açar (12 Aralık 1452).

19 Bizans'ın Rusya'dan yardım talebi geriçevrilir.

20 Boğdan'ın çekişmeiçindeki prensleri III. Petro ile II. Alexander Bizans'ayardımedecekdurumda değillerdir.

21 Arnavutluk'taki Iskender Bey Bizans'ayardım edecek güçte değildir.

22 Macaristan naibi Hünyadi Yanoş'un Konstantinopolis'e yardım etme sözü karşılığında Mesembria'yı yahut Selymbria'yı (Silivri) eldeettiği söylenir.

23 Söylendiğine göre Konstantinopolis'e yardım sözü karşılığında Limni Adası Aragon kralına verilir.

24 Eflâkvoyvodası,doğrudan Macardesteği olmaksızın Osmanlıların karşısında yer almayı reddeder.

25 Bozcaada (Tenedos) askerden arındırılır, fakat Venediklilerce savaş gemisi limanıolarak kullanılır.

KRONOLOJİ

1437
Bizans İmparatoru VIII. İoannes İtalya'dan destek ister.

1439
Çandarlı Halil Paşa veziriazamlığa, İshak Paşa ikinci ve Zaganos Paşa üçüncü vezirliğe getirilir; Kiev Metropoliti İsidoros, Ferrara-Floransa Konsili'nde Ortodoks ve Latin kiliseleri arasında Birlik Kararnamesi'ni imzalar.

1442
Erdel'in Macar voyvodası Hünyadi Yanoş Eflâk'ta Osmanlıları yener.

1443
Bahar: 11 yaşındaki Şehzade Mehmed Amasya sancakbeyi olur; Hünyadi Yanoş Haçlı ordusuna Balkanlar'da komuta eder; Sultan II. Murad Karaman'a savaş açar, fakat barış yapar ve Hünyadi'yle karşılaşmak üzere döner.

1444
Karamanlılar Anadolu'daki Osmanlı eyaletlerini istila eder; Osmanlılara karşı Arnavutluk'ta ayaklanmalar yayılır; II. Murad'ın gözde oğlu Alaeddin Bey ölür.
12 Haziran: II. Murad ve Hünyadi Yanoş arasında barış yapılır.
Ağustos: II. Murad, oğlu Mehmed'in lehine tahttan feragat eder ve Konstantinopolis'te bulunan saltanat iddiacısı Şehzade Orhan'a karşı II. Mehmed'in kendi yerine geçmesini kesinleştirmek için Bursa'ya çekilir.
Eylül: Mora'nın Bizanslı *despot*ları Yunanistan'ın orta kısımlarını istila ederler; Haçlı ordusu barış anlaşmasını bozarak Osmanlı topraklarını istila eder; Edirne'de II. Mehmed'e karşı ayaklanma olur.
Ekim: II. Murad tekrar ordunun başına geçer.
10 Kasım: Osmanlılar, Varna Savaşı'nda Hünyadi ve Haçlıları yener.

1446
II. Murad tekrar tahta çıkar; II. Mehmed sultan unvanını muhafaza eder, fakat Manisa beyliğine çekilmek zorunda kalır; Balkanlar'da hakimiyetlerini tekrar kurmak için sefer düzenleyen Osmanlılar, Mora Despotluklarına Osmanlı egemenliğini kabul etmesi için baskı yapar.

1448
17-20 Ekim: Osmanlılar Kosova'daki ikinci savaşta Macar Haçlılarını yener ve Eflâk'ı tekrar vergiye bağlar.

1449
İmparator VIII. İoannes ölür; XI. Konstantinos Paleologos Bizans imparatoru olur; Marmara Ereğlisi Osmanlıların eline geçer.

1451
II. Murad'ın ölümü; II. Mehmed ikinci kez sultan olur; Marmara Ereğlisi muhtemelen tekrar Bizanslılara geçer; Karamanoğlu İbrahim Bey ihtilaflı yerleri istila eder ve Osmanlı idaresine karşı çeşitli isyanları kışkırtır; II. Mehmed Karamanoğlu İbrahim'e karşı ilk seferini düzenler; Bizanslılar, tahtta hak iddia eden Şehzade Orhan'ı salıverme tehdidinde bulunur.

1452
14 Şubat: Venedik, Konstantinopolis'e barut ve silah göndermeyi kabul eder.
15 Nisan-31 Ağustos: Osmanlıların Rumeli Hisarı'nı inşa etmeleri, 8 Nisan 1453'te 15 kadırga eşliğinde açılmaya hazır nakliye gemilerini silahlandırmak için Venedik Senatosu'nu cesaretlendirir. Venedik ayrıca Ege'deki savaş gemilerini uyarır ve sultanın niyetlerini anlamak için bir elçi gönderir.
28 Ağustos: II. Mehmed Konstantinopolis surlarını inceleyip Edirne'ye geri döner.
Sonbahar: II. Mehmed askerleri Edirne'de toplamaya başlar; Bizans imparatoru Konstantinopolis'e tahıl ve insan getirtir.
1 Eylül: II. Mehmed Edirne'ye varır; Macar top ustası Urban Bizanslılardan ayrılıp Osmanlı hizmetine geçer ve Edirne'de dev toplar dökmeye başlar.
6 Eylül: Osmanlı donanması Karadeniz Boğazı'ndan Çanakkale Boğazı'na döner.
Ekim: II. Mehmed birliklerini Mora'ya baskın yapmaya gönderir; Kardinal İsidoros 200 okçuyla Konstantinopolis'e ulaşır.

Kasım: Rumeli Hisarı'ndan duyulan kaygı Cenova'nın Giovanni Giustiniani Longo'yu savaşçılar ve gemilerle Konstantinopolis'e göndermesine yol açar.
10 Kasım: Karadeniz'den gelen iki Venedik ticaret gemisi ateş altında Rumeli Hisarı'nı geçer.
25 Kasım: Karadeniz'den gelen bir Venedik gemisi Rumeli Hisarı'ndan açılan top ateşiyle batırılır.
Aralık: Trabzon'dan gelen Giacomo Coco komutasındaki Venedik kadırgası Boğaz'ı top ateşi altında geçer; Konstantinopolis'teki Venedik meclisi hiçbir Venedik gemisinin izinsiz ayrılmamasını kararlaştırır.
12 Aralık: Ayasofya'da ortaklaşa Ortodoks-Latin dini töreni yapılır ve Kiliseler Birliği kabul edilir.

1452-53
Kış: Bizans imparatoru gıda ve silah toplamaları için Ege'ye gemiler gönderir; Bizans kadırgaları Marmara Denizi kıyısındaki Türk köylerini yağmalarlar: Konstantinopolis'in tahkimatı tamir edilir; Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa Edirne-Konstantinopolis arasındaki yolları sağlamlaştırır ve şehir surları çevresindeki asma ve meyve bahçelerini kestirir; Anadolu eyalet birlikleri Konstantinopolis'i gözetlemeyi sürdürürler; Mehmed şehri kuşatma planı yapar.

1453
Ocak: Mehmed Dimetoka'dan Edirne'ye döner; Giovanni Giustiniani Longo komutasındaki Ceneviz kadırgaları 700 askerle Konstantinopolis'e ulaşır; Giustiniani kara savunması kumandanlığına getirilir.
Şubat: Karaca Paşa kumandasındaki Osmanlı öncü birliği Bizans'ın Studios (Yedikule) ve Therapia (Tarabya) kalelerine saldırır.
26 Şubat: Haliç'ten 700 kişi taşıyan altı gemi kaçar.
Bahar: Osmanlı ağır topları Konstantinopolis surlarının karşısına kurulmak üzere Edirne'den getirilir; Karaca Paşa Karadeniz ve Marmara Denizi üstündeki çeşitli kasabaları ele geçirir, sadece direnen Selymbria (Silivri) ve Epibatos (Selimpaşa) kalır.
Mart: Osmanlı donanması Gelibolu'da toplanıp Marmara'ya yelken açar; Anadolu birlikleri Rumeli Hisarı üzerinden Boğaz'ı geçerler.
23 Mart: II. Mehmed Edirne'den hassa alayıyla ayrılır.
Mart sonu-Nisan başı: Papa, Konstantinopolis'e silah ve erzak yüklü üç Ceneviz gemisi yollar, fakat bunlar fırtına yüzünden Sakız'da mahsur kalırlar.
2 Nisan: Haliç'e yüzer zincir çekilir; II. Mehmed Konstantinopolis önlerine varır.
6 Nisan: Osmanlılar içtima konumundan Konstantinopolis surlarının iki kilometre kadar yakınına ilerler; Bizanslı savunucular surların çevresinde mevzilenir.
9 Nisan: Haliç zincirine karşı ilk Osmanlı deniz hücumu başarısız olur.
9 Nisan civarı: Osmanlı birlikleri Therapia ve Studios'u alır.
11 Nisan: Surların önüne kocaman mancınıklar dikilir; *Baziliske* (Şahî) denilen Osmanlı topu ilk kez ateşlenir.
12 Nisan: Zincire karşı ikinci Osmanlı deniz hücumu da başarısız olur.
15 Nisan: Ters rüzgârlar yüzünden geciken büyük Bizans gemisi ile üç Papalık-Ceneviz gemisi, Sakız'dan hareket ederler.
16 Nisan veya yakın bir tarih: Osmanlı donanması Kuzey Anadolu'dan gelen büyük gemilerle takviye edilir.
17-18 Nisan (gece): Osmanlı savaşçılarının yaptığı baskın geri püskürtülür.
18 Nisan: Osmanlılar *Mesoteikhion* bölgesine saldırır; Osmanlı donanması Adalar'ı işgal eder.
19 Nisan: Alvise Longo Venedik'ten düşünüldüğü gibi 16 gemilik bir donanmayla değil, bir kadırgayla ayrılır; muhtemelen 7 Mayıs'tan sonra beş gemi daha yola çıkar.
20 Nisan: Büyük Bizans gemisi ve üç Ceneviz-Papalık savaş gemisi Konstantinopolis'teki ablukayı yarıp geçer.
21 Nisan: Osmanlı donanmasının başına Hamza Bey getirilir; Osmanlı gemilerindeki toplar indirilip Haliç'in kuzey tarafına yerleştirilir; Diplokionion (Beşiktaş) yakınlarında toplanan harp divanı kuşatmanın devamına karar verir; Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) yanındaki büyük burç yıkılır, fakat sultan taarruz emri vermez; II. Mehmed uzun menzilli bir havan topu tasarlar.
22 Nisan: Osmanlılar Diplokionion'dan itibaren Haliç'e kadar bir gemi kızağı döşerler ve daha küçük savaş gemilerini Haliç'e indirirler.
25-27 Nisan: Osmanlı topları surlarda gedikler açmaya devam eder.
28 Nisan: Hıristiyan gemileri Beşiktaş'taki Osmanlı donanmasını yakma girişiminde bulunurlar, fakat yenilirler.
29 Nisan: Bizanslılar 260 Osmanlı tutsağın boynunu vurur.
30 Nisan: Osmanlı topları Aziz Romanos Kapısı'nda gedik açar.

Mayıs: İmparator, birliklere yiyecek almak için kiliselerden daha fazla para toplar; Novo Brdo'lu Sırp lağımcılar Kharisios Kapısı'na (Edirnekapı) doğru tünel kazmaya başladıkları halde zeminin müsait olmamasından ötürü kazı işini bırakırlar.
2 Mayıs: Muazzam top *Baziliske* esas yerine geri getirilir.
3 Mayıs: Bizanslılar Haliç'teki Osmanlı gemilerine saldırmak için surlara top yerleştirirler; İmparator Konstantinos Venedik yardım donanmasına bakması için Çanakkale Boğazı'na küçük bir gemi gönderir.
5 Mayıs: Osmanlı uzun menzilli havan topu Galata üzerinden ateşlenir ve Haliç'teki "tarafsız" Ceneviz gemisini batırır.
6 Mayıs: *Baziliske* tamir edilir; başka toplar ilave edilen topçu bölüğü Aziz Romanos Kapısı'nda yeni gedikler açar.
7-8 Mayıs (gece): Osmanlıların Aziz Romanos Kapısı gediğinden yaptıkları gece baskını başarısızlığa uğrar.
9-13 Mayıs: Haliç'e gelen Venedik gemileri savaş malzemelerini boşaltırlar ve küçük Prosphorion Limanı'nda kümelenirler.
10 Mayıs: Limandaki gemilerin kumandası Alvise Diedo'ya verilir; bu sırada Gabriele Trevisan yedek mürettebatla Blakhernai (Ayvansaray) semtini savunmaya yardıma gider.
11 Mayıs: Loredan'ın gemisi Venedik'ten ayrılır.
12-13 Mayıs (gece): Osmanlılar Blakhernai (Tekfur) Sarayı'na sızar, fakat geri püskürtülürler.
14 Mayıs: Osmanlılar Haliç'in kontrolünü ele geçirirler ve Pınarlar Vadisi'ndeki (Kasımpaşa) toplarını Blakhernai'yi ateşe tutan bataryalarını takviye etmek üzere taşırlar.
16 Mayıs: Pınarlar Vadisi'nden getirilen toplar Blakhernai karşısında etkili değildir, bunun üzerine Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki ana topçu bölüğüne katılmaya gönderilirler; Blakhernai surları altındaki Osmanlı lağımları keşfedilip imha edilir.
16-17 Mayıs: Osmanlı donanması Haliç zincirine karşı gösteri taarruzunda bulunur, top atılmaz.
18-19 Mayıs (gece): Hendekleri dolduran adamları koruyan Osmanlı ahşap kuleleri barut fıçıları marifetiyle harap edilir, bunun üzerine kalanlar söktürülür.
19 Mayıs: Osmanlılar Haliç'in üst kısmına kurdukları tombaz köprü inşaatını tamamlar.
21 Mayıs: Osmanlı gemileri Haliç zincirine hücum eder, fakat savunuculara baskın yapamayıp geri çekilir.
23 Mayıs: Bizanslılar Blakhernai altındaki bir lağımda üst düzey bir Osmanlı zabitini yakalayıp işkence ederek diğer lağımların yerlerini söyletirler; Çanakkale Boğazı'na keşfe gönderilen küçük Bizans gemisi, görünürde bir yardım filosu olmadığı haberiyle döner.
24 Mayıs: Ay tutulması her iki tarafı da kaygılandırır; Konstantinos nihai teslim koşullarını reddeder, Mehmed beş gün içinde son taarruza geçileceğini açıklar.
Mayıs, son hafta: Konstantinopolis'te moraller bozulur; tören sırasında Bakire Meryem'in en kutsal ikonu kayıp yere düşer; Ayasofya'nın üzerinde tuhaf bir sis ve ışık belirir.
25 Mayıs: Bizanslılar son Osmanlı lağım tünellerini tahrip ederler.
26 Mayıs: Osmanlılar Avrupa'dan gelen destek ordusunun yaklaşmakta olduğu söylentisini duyar; II. Mehmed üst düzey adamlarını toplantıya çağırır ve birliklerin moralini ölçmek için Zağanos Paşa'yı gönderir.
27 Mayıs: II. Mehmed orduyu dolaşır ve tellallar son taarruzu haber verirler.
27-28 Mayıs (gece): Yaklaşan taarruz nedeniyle Osmanlı ordugâhında şenlik ateşleri yakılır, silahlar istiflenir.
28 Mayıs: Osmanlı ordugâhında dualar edilir ve askerler dinlenmeye çekilirler; Mehmed cepheleri gezer; Konstantinopolis'te kilise ayinleri ve dini törenler yapılır; ikindi vakti Osmanlı birlikleri hendekleri son kez doldurmaya başlarlar ve toplar yakın mesafeye getirilir.
28-29 Mayıs (gece): Osmanlı gemileri deniz surlarının mümkün olduğunca yakınına getirilir.
29 Mayıs: Son Osmanlı hücumu saat 1:30 civarında başlar; saat 4 civarında surlar yarılır; II. Mehmed şehrin yağmalanmasını engeller, fakat denizciler ve yardımcı birlikler başka kapılardan şehre girerek büyük zarar verirler; bazı mahalleler vaktinde teslim olur; sultan akşama doğru Konstantinopolis'e girer.
30 Mayıs: Çandarlı Halil'in yerine Zağanos Paşa veziriazamlığa getirilir.
1 Haziran: II. Mehmed yağmayı durdurur ve Osmanlı ordusuna ordugâhlarına dönmesi emredilir; Selymbria ve Epibatos'taki Bizans garnizonları karşı koymadan teslim olur; Galata Osmanlı idaresine boyun eğer, fakat ticari haklarını elinde tutar.
3 Haziran: Galata surlarının yıkılmasına başlanır; Lukas Notaras idam edilir.
9 Haziran: Girit gemileri, Konstantinopolis'in düştüğü haberiyle evlerine varırlar.

HASIM KOMUTANLAR

OSMANLI KOMUTANLARI

Sultan II. Mehmed, II. Murad'ın dördüncü oğluydu ve 30 Mart 1432'de Edirne'de doğmuştu. Annesi muhtemelen, Murad'ın ilk eşi olan Hüma Hatun adlı bir Türk kadınıydı. Mehmed 11 yaşındayken, idari tecrübe kazanması için lalalarıyla birlikte Amasya sancağına gönderildi. Dolgun pembe yanaklı, ince dudaklı, sarı bıyıklı ve kanca burunlu bir çehresi vardı. 1450'lerde, Doğu Anadolu'daki Osmanlı müttefiki Dulkadir hanedanından Sitti Hatun'la evlendi.

Mehmed'in antik Yunan ve Bizans uygarlığına karşı yoğun bir ilgisi vardı. Kahramanları Akhilleus ile Büyük İskender'di ve Hıristiyanlığı bu dinin âlimleriyle tartışacak kadar iyi biliyordu. Saltanatında, Osmanlı edebiyatının önde gelen hamilerinden oldu ve pek çok medrese kurdurdu. Kendisine verilen "Fatih" unvanının yanında "Ebu'l-Hayrat" (Hayırlar Sahibi) diye de tanınırdı. Otuzdan fazla Osmanlı şairinin yanı sıra hükümdarlığı dışındaki bazı edebiyatçıları dahi maaşa bağlamıştı. Kendisi de şairdi ki "Avni" mahlasıyla yazdığı gazellerde romantik bir üslup sergilemiştir.

Konstantinopolis kuşatması sırasında II. Mehmed'i destekleyen ekabirden kıdemli kişiler çok farklı karakterlere ve kökenlere sahiplerdi. **Çandarlı Halil**, ilk Osmanlı hükümdarlarına beş sadrazam çıkarmış, muhtemelen İznikli bir Türk hanedanından geliyordu. Çandarlılar ile Bizans sarayı arasındaki yakın fakat eninde sonunda ölümcül olan bağlar, Halil'in babası İbrahim zamanında kurulmuştu. İbrahim'in babası Çandarlı Ali Paşa I. Bayezid'e çok iyi hizmet etmişti.* Çandarlı İbrahim Paşa, II. Murad devrine damgasını vuran ve tedbirli bir askeri siyaset izleyen ilk kişiydi; onun en büyük oğlu olan Halil 1443'te sadrazam olduktan sonra babasının ihtiyatlı yolundan gitmiş ve Konstantinopolis'in ele geçirilişinden infazına kadar hem II. Murad'a hem de II. Mehmed'e hizmet etmiştir.

Kelâm ve fıkıh eğitimi geleneğinden gelmesine rağmen, Yeniçeri Ocağı Çandarlı Halil'i destekliyordu ve 1444'teki Varna Savaşı'nda Macarların yenilgiye uğratılmasında en fazla övgüyü muhtemelen o hak etti. Bizanslı idarecilerin çoğunun Çandarlı Halil'i bir dost olarak gördükleri doğruydu ama, Konstantinopolis seferi sırasında Bizanslılarla işbirliği yaptığı yolundaki rivayetler muhtemelen, başını Zağanos Paşa'nın çektiği rakip savaş hizbince yayılmıştı. Gerçekten de fetih gerçekleştikten hemen sonra Çandarlı Halil gözden düştü ve çok geçmeden infaz edildi.

Halil'in oğullarından İbrahim Paşa, babası gözden düşmesine rağmen 1453 yılında Edirne kadılığına getirildi ve 1465 yılında ordu kazaskerliğine atandı; arkasından da Şehzade Bayezid'in lalası oldu. Bayezid sultan olduğu zaman da 1498'de sadrazamlığa yükseldi. Çandarlı Halil'in mezarına dair maalesef bir bilgi yoktur, halbuki babası ve dedesinin İznik'te güzel birer türbesi vardı. Halil oğlu İbrahim Paşa da aynı kasabaya gömülmüştür. Bu güzel Osmanlı anıtları, ne yazık ki, 1921'de Yunan istilacılar tarafından tahrip edildi.

Zağanos Paşa, hem karakteri hem de kökeni itibariyle çok farklıydı. Genç bir köle veya savaş esiriyken

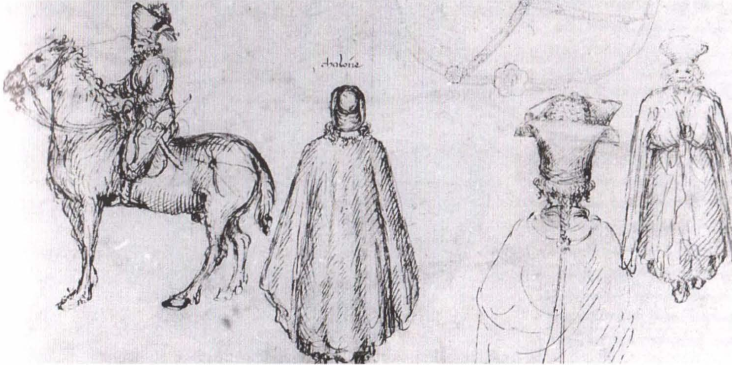
* Bkz. David Nicolle, *Niğbolu 1396: Son Haçlı Seferi*, çev. Özgür Kolçak. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Pisanello, Bizans İmparatoru VIII. İoannes'in 1438'deki İtalya ziyareti sırasında onun maiyet mensuplarının taslak resimlerini çizmişti. Üstte, Kuzey Karadeniz bozkırlarından gelip Bizans hizmetine girmiş olan bir Türk paralı askeri görülüyor (Louvre Müzesi, Paris).

devşirme olarak Osmanlı askeri teşkilatına alınan bir "İlliryalı" yani Arnavut kökenli olduğuna inanılır. İslam dinine geçen Zağanos öncelikle, Osmanlı devletinin düşmanlarını dışarıda tutmak için sürekli genişlemesi gerektiğine inanan bir askerdi. Mehmed'e hem şehzadeliği hem de sultanlığında tam bir sadakat gösterdi; zira kendi geleceğinin efendisinin başarısına bağlı olduğunu biliyordu. 1446 yılında genç Sultan Mehmed'e sürgününde eşlik etti ve velinimeti tahta geri döndüğü zaman önce vezirlik, sonra da Çandarlı Halil'in yerine veziriazamlık rütbeleriyle ödüllendirildi. Bununla birlikte 1456 yılında Macar hâkimiyetindeki Belgrad'a yapılan felaketli seferin ardından günah keçisi haline geldi. Kızı, sultanın hareminden kovuldu ve ikisi birlikte muhtemelen Zağanos'un mülkünün bulunduğu Balıkesir'e sürüldüler. 1459 yılında hızla büyüyen Osmanlı donanmasının başına geçerek kaptan-ı derya oldu ve ertesi yıl Tesalya ile Makedonya'nın valiliğine getirildi. Zağanos Paşa'nın ve tüm aile fertlerinin türbeleri, 1454 yılı civarında Balıkesir'e yaptırdığı bir külliyenin haziresindedir.

Görece yeni Osmanlı donanmasının başı olan **Baltaoğlu Süleyman Bey**'in rütbesi, çoğu komutanın aksine yükseltilmedi. Onun hakkında pek az şey bilinir. Bir Bulgar boyarının (soylusunun) oğluydu ve savaş tutsağı olarak Osmanlı kapıkulluğuna devşirildi. Baltaoğlu, ilk kez 1444'te, ona Macar başkentinde elçilik görevi veren genç sultanın dikkatini çekti. Beş

Bir Bizanslı atlı ile Bizans temsilcilerinin arkadan görünümlerinin Pisanello tarafından yapılmış çizimleri (Chicago Sanat Enstitüsü).

yıl sonra Osmanlı donanmasında görevliyken Ceneviz idaresindeki Midilli Adası'na yapılan başarılı bir saldırıyı yönetti. Gelibolu'nun idareciliğini yapmış olması da mümkündür. Bizanslı tarihçi Dukas'ın yazdığına göre, "Mehmed'in babası onu esir aldığında, atalarının dinini terk etti. Dört yıl önce Midilli'ye [daha sonra Konstantinopolis kuşatmasına] gelmiş, pek çok tutsak almıştı. Yeniçeri eşkıyalarıyla arası iyi değildi çünkü onların taşkınlıklarına engel oluyordu."

Konstantinopolis'in kuşatılmasıyla Baltaoğlu, kaptan-ı derya yapıldı; o, Osmanlı tarihinde bu rütbeyi alan ilk kişiydi. Ne var ki donanması şehre takviye getiren Hıristiyan gemilerini durdurmakta başarısız olunca rütbelerini kaybederek tarih sahnesinden çekildi. Bununla birlikte, bir kaynakta, son Osmanlı saldırısında Baltaoğlu'nun bir yeniçeri birliğinin başında olduğundan bahsedilir. Belki de Sultan Mehmed onu umutsuz bir girişimin başına koyarak itibarını geri kazanma şansı vermiştir. Günümüz İstanbul'unda, Rumelihisarı semtinin kuzeyindeki bir köyün adı Balta Limanı'dır. Belki de kuşatmadan sonra Baltaoğlu oraya çekilmiştir, ama yine de bu ad daha çok Rumeli Hisarı inşaatını korumak üzere oraya demirleyen Osmanlı donanmasından gelmiş gibidir.

SOLDA **Venedik İtalyancasıyla yazılmış ve 24 Nisan 1480 tarihini taşıyan, Sultan II. Mehmed'in tuğrasıyla imzalı bir mektup (Archivio di Stato, Venedik).**

ALTTA **Üzerine genç Sultan II. Mehmed'in portresi nakşedilmiş gümüş bir madalyon. Burgonyalı asilzade Jehan Tricaudet için yapılmış olan bu madalyonun imalatı Matteo de Pasti'ye atfedilmiştir (Cabinet des Médailles, Bibliothèque Nationale, Paris).**

15. yüzyıl sonundan günümüze kalabilmiş az sayıdaki resimli Osmanlı elyazmasından biri de Ahmedi'nin *İskendername*'sidir. Sultan I. Murad'ın 1389'daki Kosova Meydan Muharebesi esnasında Sırp şövalyesi Miloş Obiliç tarafından öldürülmesini tasvir eden bu sahne gibi minyatürlerle bezeli eser, Osmanlı tarihinin başlangıcından olayları da ele alır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 254a, St. Petersburg).

HIRİSTİYAN KOMUTANLAR

İmparator **XI. Konstantinos Paleologos**, elbette tam yetkili olduğu halde, başında bulunduğu idari yapı Osmanlı muadiline kıyasla daha muğlaktı. 8 Şubat 1405'te Konstantinopolis'te, İmparator II. Manuel ile karısı Helena Dragas'ın dördüncü ve en küçük oğlu olarak dünyaya gelen Konstantinos, 1428 yılında kardeşleri II. Theodoros ve Thomas ile birlikte ortak *Despot* sıfatıyla hüküm sürmek üzere Mora Yarımadası'na gönderildi. Bu görevinde cesur, girişken, fakat genellikle tedbirli bir tutum sergileyen Konstantinos, yerel müdafaayı güçlendirdi ve hatta kısa bir süreliğine Patras (Balyabadra), Atina ve Thebai'yi (İstefe) tekrar ele geçirdi.

Ağabeyi VIII. İoannes'in ardında vâris bırakmadan ölmesi üzerine *Despot* Konstantinos, 12 Mart 1449'da İmparator XI. Konstantinos oldu, fakat imparatorluğu *despot*luğu kadar etkili değildi. Dini meselelerde esnek ve Kilise Birleşmesi'ni kabul etmeye istekli olan Konstantinos, Bizans içindeki muhalefeti ve Osmanlı tarafındaki amaç birliğini yanlış değerlendirdi. Yine de nihayetinde, Rum efsanesinde bir kahraman haline geldi ve şehrin düşüşünden sonra birçok Rum, son imparatorun ölmeyip mermer bir heykele dönüştüğüne ve Türkleri sürmek için günü gelince bir melek tarafından uyandırılmayı beklediğine inandı. *Megali İdea* ülküsü olarak modern çağlarda bir nevi yeniden doğan bu efsane, 1920'lerde Küçük Asya Rumlarını felakete sürükleyecekti.*

* Bkz. Philip Jowett, *Kurtuluş Savaşı'nda Ordular 1919-1922*, çev. Emir Yener. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018

İstanbul'un kara surları savaşlar, depremler ve bakımsızlıktan harap olmuşsa da, şehrin batı yakasındaki bir kısmı her şeye rağmen zamana meydan okuyarak günümüze kalabilmiştir. Altın Kapı'nın kuzeyindeki bu kısım dörtgen ve sekizgen kesitli burçlarıyla iç surları, dörtgen ve dairesel kesitli burçlarıyla daha alçak dış surları ve en dıştaki siper çizgisini gösterir. Hendeklerin yeri, üzerierini kaplayan geniş bir yeşil bitki örtüsü ile belli oluyor (yazarın fotoğrafı).

İmparator gibi, **Lukas Notaras** da Konstantinopolis'te doğmuştu. Kendisi, İmparator Manuel'e tercümanlık hizmeti vermiş ve 1398 yılında Fransa'ya gönderilen bir elçilik heyetinde bulunmuş zengin bir saray nediminin oğluydu. Kardeşi de nedimdi, fakat Osmanlıların Konstantinopolis'e gerçekleştirdikleri daha önceki bir saldırıda hayatını kaybetmişti. Mora'da önemli bir toprak sahibi olan Lukas'ın zengin İtalyan tüccarlar arasında dostları ve bağlantıları vardı. Dolayısıyla imparatorun hükümetinin önde gelen bir üyesi ve birliklerinin kumandanı olmasının yanı sıra ticarete de atılmış ve parasını İtalyan bankerlere emanet etmişti. Dahası, Lukas Notaras, hem Venedik hem de Cenova vatandaşlığı almış ve hüküm süren Paleologos hanedanına damat olmuştu.

Bu kadar parası ve bağlantısı olan Lukas Notaras üç Bizans imparatoruna hizmet ederek *Mesazon* (Başvekil) görevinde bulundu. Ayrıca 1449'dan Konstantinopolis'in düşüşüne kadar, bir zamanların kudretli Bizans donanmasında *Megas Doukas* (Fahri Komutan) unvanını taşıdı. Pragmatik ve esnek karakterli fakat Ortodoks ve Latin kiliselerinin birleşmesine kesinlikle karşı olan Lukas Notaras'ın gayet tabii hasımları vardı ve bunlardan biri de görünüşe bakılırsa siyasetçi-tarihçi Frantzis'ti. İmparator XI. Konstantinos'un dahi bir defasında şöyle dediğini yazdı: "Notaras için, aleni

yahut gizli, kendi işinden başka şey önem taşımaz. Hani derler ya, her taşın altına bakar." 1470'te yazılmış bir kaside Lukas Notaras'ın son saatlerinde Konstantinopolis'e ihanetle suçlanmasını temize çıkarmaya çalışıyordu ki bu tecrübe sahibi siyasetçi ve komutanın gerçek anlamda hain olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur.

Trajik bir son yaşayan İmparator Konstantinos hariç kuşatmanın en büyük Hıristiyan kahramanı muhtemelen **Giovanni Giustiniani Longo**'ydu. Konstantinopolis'e gelişine kadar geçmişine dair maalesef pek az şey bilinir. Soylu Giustiniani ailesi Cenova, Venedik ve İtalya'nın başka pek çok bölgesinde yerleşmişti; fakat en ünlü üyeleri, ailenin 14. yüzyıldan itibaren asker, ruhban, yazar ve siyasi önderler çıkardığı Cenova'da yaşayanlardı.

Profesyonel bir asker olan Giovanni Giustiniani Longo, daha önce Ceneviz kolonisi Kefe'de *podesta*, yani komutan olarak hizmet etmişti. Ocak 1453'te 700 askerin başında Konstantinopolis'e vardığında savaşta kuşatma uzmanı olarak değerlendirildi ve şehrin kara savunmasının başına getirildi. Son Osmanlı saldırısında ölümcül bir yara aldı ve memleketine dönüş yolunda hayatını kaybetti. Bununla birlikte, Giustiniani ailesi 19. ve 20. yüzyıllarda İtalya'daki meselelerde önemli rol oynamayı sürdürdü.

Kardinal İsidoros, 1385 yılı civarında Güney Yunanistan'daki Monemvasia'da (Benefşe) doğmuş, Konstantinopolis'te eğitim görmüştü. Mora'da keşişlik yaptıktan sonra 1417 yılında önemli bir manastır olan Aziz Demetrios'un *hegumenos*'u (başkeşiş) olarak Konstantinopolis'e geri döndü. İsidoros ayrıca, tanınmış bir hümanist ve Neo-Platonist meşhur bir âlim olan Georgios Gemistos Plethon'un dostu ve müridiydi. Bunlardan hiçbirisi İsidoros'u Konstantinopolis'in savunmasındaki savaşçı rolüne hazırlamış gibi görünmez, fakat belki de açık fikirliliği, Bizans'ın ayakta kalması için tek gerçek umudun Batı Avrupa'da yattığı fikrini kabul etmesini sağlamıştır.

1434 yılında İsidoros, Ortodoks Kilisesi'nin temsilcisi olarak imparator tarafından Basel Konsili'ne gönderildi. Daha sonra Rus Kilisesi'ne metropolit olarak

SAĞDA **Son Bizans İmparatoru XI. Konstantinos'a ait olduğu düşünülen, dinsel motiflerle bezeli ve ince bir Ortadoğu işçiliği sergileyen bu kılıcın arka yüzünde, "Ey İsa, sen yenilmez Kral, Tanrı'nın Kelamı ve her şeyin efendisisin - Hükümdar ve sadık otokrat Konstantinos için" sözlerini içerir Yunanca bir yazıt bulunmaktadır (Armeria Reale, Torino).** SOLDA **ise XI. Konstantinos'un altın mührü yer alıyor. Konstantinopolis'in trajik hükümdarı tüm gösterişli imparatorluk simgeleriyle görülmektedir (Devlet Arşivi, Dubrovnik).**

Rusya'da; ardından da Ferrara ve Floransa'daki kilise meclislerine giden Rus heyetinin başında görev yaptı.

İsidoros, burada Birlik Kararnamesi'ni imzaladı, fakat Ruslar açısından çizgiyi aşmıştı: Artık Roma Kilisesi'nde kardinal yapılmış olan İsidoros, 1441 yılında Rus Grandükü II. Vasiliy tarafından hapsedildi. Ama çok geçmeden İtalya'ya kaçtı ve hayatının geri kalanını Latin-Ortodoks birliği için çalışmakla geçirdi.

Kardinal İsidoros, işte bu çabalardan biri sırasında kendini küçük bir askeri birliğin başında ve Papalık elçisi olarak gönderildiği Konstantinopolis'in son kuşatmasında buldu. Şehir düştüğü zaman, bu olağanüstü din adamı bir kez daha kaçtı ve Papa II. Pius tarafından Konstantinopolis'in Latin piskoposluğuna getirildi. Fakat bu anlamsız bir unvandı. Söylendiğine göre son yıllarında bunaklıktan mustarip olan talihsiz İsidoros, 1463 yılında Roma'da öldü.

Manuel Hacikis'in, mozolesi üstündeki duvara yapılmış olan resmi, 15. yüzyıl. Bu asilzade, kalkık siperlikli uzun bir şapka da dahil tipik bir Bizans kıyafetiyle resmedilmiştir (Pantanassa Kilisesi, Mistra; yazarın fotoğrafı).

HASIM ORDULAR

OSMANLI ORDUSU

15. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı profesyonel askerlerinin büyük bölümünü timarlı sipahiler veya köle ya da savaş tutsağı kökenli kapıkulları oluşturuyordu. Sipahiler sayıca üstündü. 15. yüzyılın ortalarında Rumeli'de timarlı sipahilerin en azından yarısı, hâlâ bölge Hıristiyanlarından oluşmaktaydı. Kapıkulları, özellikle de sultanın kendi hassa alayını oluşturanlar daha azdı ve ikmalleri ile talim ve teçhizi daha pahalıya gelen bir seçkin sınıfı oluşturuyorlardı. Ünlü yeniçeri askerleri kapıkulu saray ocaklarının bir parçasıydı.

Osmanlı piyadesinin esasını yeniçeriler değil, sabık Yaya teşkilatının yerini alan Azaplar oluşturmaktaydı. Zorunlu askerlik hizmetine tabi Müslüman-Türk nüfustan derlenen Azaplar başıbozuk hafif piyadeydiler. Çoğunluğu, Müslüman köylülerden tek bir sefer için askere alınmış ve çok az talim görmüş olan okçulardı. Başıbozuk süvarilerin çoğu ise, gönüllü olmaktan ziyade aynı şekilde askere alınıp sınırlara gönderilen, hafif süvari akıncılardı.

Sultan II. Mehmed'in zamanında Rumeli'den gelen ve çoğunluğu Hıristiyan olan *Voynuk* birlikleri, Slavları ve Rumence konuşan Ulahları kapsıyordu. Ağır zırhlı bu Hıristiyan seçkin süvariye bazen *lagator* adı da veriliyordu. Bunlara genellikle daha hafif zırhlı cebelüler eşlik ederdi. Osmanlı kuvvetlerine ayrıca, Anadolu'dan gelen ve Müslüman Türkmenlerden oluşan ihtiyat birlikleri de dahildi. Ancak görünüşe göre bunlar Konstantinopolis kuşatmasında önemli bir rol oynamadı.

İstanbul'un tarihi merkezi şimdi o kadar yoğun yapılaşmıştır ki, sadece birkaç açıdan 15. yüzyıl ortasındaki açık ve neredeyse tamamen tarım alanlarından oluşan haline dair bir fikir verebilir. Bir zamanlar Prosphorion Limanı olan Eminönü'ye doğru Ayasofya Camii yanından bu bakış, Ortaçağ Konstantinopolis'inin yeşil karakterine dair hayal gücünü harekete geçirir (Frederick Nicolle'ün fotoğrafı).

1487 tarihli Macar *Corvinus Gradual*'indeki çoğu asker, Batı Avrupa tarzı teçhizatla resmedilmiştir. Sağda görünen üç piyade figürü ise daha farklıdır ve muhtemelen Kuzey Balkan geleneğini yansıtırlar (Milli Kütüphane, Cod. Lat. 424, vr. 99r, Budapeşte, Macaristan).

Konstantinopolis kuşatmasındaki yeniçerilerin büyük bölümü savaş tutsaklarından devşirilmiş olmalarına karşın, artık Osmanlı ordusuna hâkim olmaya başlayan unsur, devşirme sistemiyle askere alınan kapıkullarıydı. Bunlar, Balkanlar'daki Hıristiyan köylülerden zorla, fakat hepten de gönülsüz olmayarak, askere alınan çocuklar ve gençlerdi. Rumlar devşirme sisteminden muaf olan adalarda ya da şehirlerde yaşadıklarından bunların çoğu Slav ve Arnavut'tu. Gerçi toplananların hepsi Yeniçeri Ocağı'na girmiyor, en iyiler "altı bölük halkı" adıyla seçkin süvari veya devlet yöneticisi olmak üzere ayrılıyorlardı. Gureba-yı yemin ve yesar (Sağ ve Sol Garipler) hariç saray süvari alaylarının büyük bölümü giderek daha fazla devşirmelerden oluşturuluyordu. Sultan II. Mehmed'in zamanında kapıkulu kökenli bazı kişilerin timar arazilerine yayılmaya başladıkları da görülüyordu.

Osmanlı ordusunun teşkilat ve yönetim yapısı savaşta ve barışta değişmiyordu. Emir-komuta hi-

1498 yılına tarihlenen bu Hamse, eski Osmanlı yazmalarındaki minyatürlerin en güzel örneklerinden biridir. Sanatçının Avrupa perspektif ve mimari gölgelemesinden etkilenmiş olması, Osmanlıların Batı'dan topçuluktan daha başka şeyler de aldıklarını gösteriyor (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Ms. Haz. 799, vr. 182r, İstanbul).

yerarşisi açıktı ve askeri birlikler kalıcı birimlerdi. Rumeli ve Anadolu beylerbeylerinin komutasındaki eyalet kuvvetleri, aynen hassa alaylarında olduğu gibi, tamamıyla sultanın emrindeydi. Sonuç itibariyle Osmanlı ordusu, zamanının en disiplinli ve en talimli askeri gücüydü. Büyük ihtimalle, Konstantinopolis kuşatması başladığında, klasik Osmanlı askeri yapısı Rumeli ve Anadolu sancak kuvvetlerinin üç kısma ayrılmasına dayanan şeklini almıştı: Timarlı süvarisi, serhadkulu süvarisi ve yerlikulu piyadesi. Rumeli ve Anadolu beylerbeyleri, her biri 50 subaşı ihtiva eden ocakların (alaylar) başındaki yerel sancakbeylerinden sorumluydu. Yardımcı kuvvet sıfatındaki ve büyük bölümü Hıristiyanlardan oluşan *Voynuk*lar, hep birlikte Voynuk Beyi'nin komutası altında hizmet veren çeribaşıların emrindeydiler.

Sultanın hassa alaylarının yapısı da aynıydı; saygın altı bölük halkı haricinde bunlar Yeniçeriler, Bostancılar, Seğmenler ve sultanın şahsi avcı bölüğünü teşkil eden Doğancıları kapsayan kapıkulu piyadelerinden meydana geliyordu. Bu piyade ocaklarını, talim ve terbiye süreçleri devam eden acemioğlanları, topçular, cebeciler ve ikmal birlikleri tamamlıyordu. Osmanlı ordusunun büyüklüğü aslında düşmanları tarafından sürekli olarak abartılmıştır. Gerçekte her sancak yaklaşık 400 süvari besliyordu. Yeniçeri teşkilatının sayısı, ancak fetihten sonra, II. Mehmed'in idaresi altında, 5.000'den 8.000 kişiye çıkarılacaktı.

Osmanlı taktikleri incelikliydi, fakat Konstantinopolis kuşatması sırasında onları zafere topçuluktaki hünerleri ve kara ile deniz kuvvetlerini müştereken kullanabilme kabiliyetleri götürecekti. Kimi taktikler ve beceriler, elbette hem meydan hem de kuşatma muharebelerinde uygulanabiliyordu. Sırp olduğu sanılan yeniçeri Konstantin Mihailoviç, Osmanlı saldırılarının ilk evrelerinin çok fazla gürültü çıkarmak ve askeri müzik çalmakla geçen, esas itibariyle bir psikolojik harp süreci olduğunu açıklamıştı. Düşük rütbeliler arasında yer aldıkları halde çavuşların özellikle önemli bir yeri vardı; çünkü bunlar, sadece emirleri altındaki savaşçıların değil ama üstlerindeki komutanların hal ve hareketlerini de doğrudan sultana rapor edebiliyorlardı.

Osmanlı süvari geleneği ve taktiklerinin Türklerin Orta Asya'daki göçebe geçmişleriyle fiilen ilişkisi yoktu. Zırhlı süvariler pek yay kullanmazlardı ve at sırtında olduğu kadar (Konstantinopolis kuşatmasında yaptıkları gibi) iki ayak üstünde savaşmakta da hünerliydiler. 15. yüzyılda Osmanlı ordusunun piyade talimi hakkında az şey bilinir, fakat Türklerin

SAĞDA **15.-16. yüzyıldan kalmış olup muhtemelen sıradan bir sipahiye ait bulunan basit formda bir türban-miğfer örneği (Rusya Federasyonu Tarih Müzesi, Konservasyon Bölümü, Moskova; yazarın fotoğrafı).**

SOLDA **Halkis Kalesi'nde bulunmuş olan 15. yüzyıl yapımı İtalyan zırhlarının daha iyi bilinen parçalarıyla bir arada tespit edilmiş adi bir Osmanlı miğferi (Tarih Müzesi, Atina; Claude Blair'in fotoğrafı).**

ÜSTTE **15. yüzyılda Bosna'da inşa edilmiş olan bir dizi dikkat çekici kabir, muhtemelen ülkedeki Bogomil dini azınlığının etkilerini yansıtır. Mezarların taş yüzeylerinde Balkan ordularının büyük bölümünü oluşturan hafif süvariler ve okçular görülüyor (Tarih Müzesi, Saraybosna, yazarın fotoğrafı).**

SOLDA **Osmanlı sipahilerinin taktığı "sarık-miğfer"in tam ve oldukça bezemeli bir örneği, 15.-16. yüzyıllar (özel koleksiyon).**

daha kadim taciz ve vur-kaç taktiklerinden ziyade, disiplinli Bizans ve Arap tarzı bir okçuluğun ağırlıklı olduğu açıktır. Osmanlı piyadelerinin inşaat ve kuşatma işlerinde becerikli olduklarını gösteren birçok kanıt vardır ve hepsinden önemlisi, tersliklerle başa çıkmakta Hıristiyan hasımlarından çok daha iyiydiler.

Ateşli silahlar, Balkanlar'da ve Osmanlı topraklarında 1370'lerden itibaren yaygınlaşmıştı. Konstantinopolis'i ağır topların fethettiğini söylemek abartı gibi gelse de, Osmanlı ordusu ateşli silahları kullanma konusunda İslam dünyasında en ileri konumdaydı. Topçu ve Top Arabacıları ocakları Sultan II. Murad, Cebeci ocakları ise bizzat Sultan Mehmed tarafından kurulmuştu. Hepsi de kapıkulu teşkilatına bağlıydı. Sultan ayrıca yurtdışından da top ustaları ve mühendisler getirtiyordu. İtalya'dan Osmanlı'ya yasadışı bir silah ihracatı sürmekteydi. Ankonalı tüccarlar şehrin düşmesinden on yıl kadar sonra Konstantinopolis'te top namluları satmaktaydılar. Bununla birlikte Osmanlı top dökücüleri, dökme de-

Ortaçağ Bizans'ının kıyı surları, bugün Sarayburnu sahili boyunca hâlâ uzanır. Görülen en büyük kubbe Ayasofya'ya; sağ tarafta kalan daha küçük kubbe ise Aya İrini Kilisesi'ne aittir. Bizans Eski Saray'ı Ayasofya'nın hemen solunda, fotoğrafın sol köşesinde, kıyı setine doğru ağaçların arkasında yer alır (yazarın fotoğrafı).

mirden büyük top imal etmeyi daha onyıllar boyunca başaramayacaklardı. Ağır toplar ya tunçtan dökülüyordu ya da birbirine demir çemberlerle tutturulan demir kasnaklardan yapılıyordu. Osmanlı topları eski moda olabilirdi fakat Osmanlı topçuları zanaatlarının ustasıydılar ve Burgonya Dükü Philippe hariç, ateşli silahları teşvik etmekte Sultan II. Mehmed'e rakip olacak bir hükümdar dünyada yoktu. Mehmed'in balistik bilgisi zamanının çok ilerisindeydi; hatta Konstantinopolis kuşatması sırasında uzun menzilli havan topunun yeni bir biçimini kendisi icat etmişti.

Osmanlı askeri mühendislerinin 15. yüzyıl başlarında Macar düşmanlarından çok fazla şey öğrendiği söylenir, ama aslında İslam dünyasındaki kuşatma tekniği geleneği Avrupa'nınkinden daha köklü ve daha incelikliydi. Müslüman savaşçılar, yanıcı ve parlayıcı silahları o denli yaygın ve etkili kullanıyorlardı ki ahşap kuşatma kuleleri ile koçbaşları daha 12. yüzyılın sonundan itibaren pek görünmez olmuştu. Mancınıkların kullanımına devam ediliyordu, fakat bunların ve tekrar ortaya çıkmış ahşap kulelerin 1453'te Konstantinopolis surları karşısında etkisiz oldukları görüldü.

Osmanlı donanması 15. yüzyılın ortasında müstakil bir kuvvetti ve muhtemelen kendi tersanesiyle cephaneliği vardı. Ana üssü Gelibolu'da bulunan donanmanın başlıca görevi Osmanlı ordusunun Anadolu ve Rumeli arasında bir engelle karşılaşmaksızın geçişini sağlamaktı. Bununla beraber Osmanlı donanması 1416'da Venedikliler tarafından Gelibolu açıklarında neredeyse tamamıyla yok edilmişti. Söylendiğine göre, 1442'de Osmanlıların 60 gemisi ile Bizans vasalı olan Limni Adası'nda üslenmiş bir filosu vardı ve altı yıl sonra en az 65 gemi Konstantinopolis'e karşı bir ayartma taarruzunu desteklemişti. Buna karşın 1453'te

Venedikli Carpaccio, eserlerinde 15. yüzyıl sonu Balkan kıyafet, silah ve zırhlarının etkisi görülen bir diğer İtalyan ressamdı. Soldaki gemiler Konstantinopolis'le ticaret yapanlara benziyor. Arkada limanın kıyı seti görülür; ön plandaki askerler ise tipik bir Venedik koloni garnizonudur (St. Ursula Cycle, Accademia, Venedik).

Konstantinopolis açıklarında beliren donanmanın büyüklüğü, Bizanslılar ve İtalyanlar için bir şoktu.

Venedikliler Osmanlı donanmasının yeteneğini ve inisiyatifini sürekli olarak hafife aldılar. Bununla birlikte Osmanlıların başvurabileceği oldukça gelişmiş denizcilik gelenekleri vardı. Bunlar arasında 13. ve 14. yüzyıllarda Bizans'ı parçalamış olan Türk beylikleri ve Müslüman Ortadoğu'nun denizcilik âdetleri sayılabilir. Osmanlılar, Mısır ve Suriye Memlûklarından kara savaşı konusunda çok fazla şey öğrendiklerine göre, herhalde Memlûk denizcilik bilgisinden de yararlanmışlardır. Öyleyse, Osmanlılar bunu kullanmakta Memlûklardan çok daha başarılı oldular.

Yeni Osmanlı deniz kuvvetlerindeki bütün personelin Müslüman ve Türk olmadığı açıktır. Gelibolu'da hâlâ önemli bir Rum nüfusu vardı ve bunlardan sade-

ce bir kısmı Müslüman olmuştu. Gelibolu'daki diğer gayrimüslimler içinde İtalyanlar, Katalanlar ya da en azından bu yerleşimcilerin torunları bulunuyordu. Osmanlı gemileri esas itibariyle diğer Akdeniz donanmalarındaki gibiydiler: Düşman gemisine rampa edilirken askerlere köprü görevi gören bir pruva gagası ve kıç dümeniyle hızlı, hafif, manevra kabiliyeti yüksek ve basit tasarımlı çektiriler. Osmanlı mavunası İtalyan *galeazza* gibi daha büyücek bir gemiydi, ama bu gemilerin sayısı herhalde 15. yüzyılın sonlarına kadar kaale alınacak denli çok değildi.

HIRİSTİYAN ORDUSU

Konstantinopolis'in, Galata hariç nüfusu herhalde 40.000 ile 50.000 arasındaydı ve birkaç yüz kişiden oluşan düzenli bir garnizonu vardı. Hükümet görevlisi Frantzis tarafından imparator için yapılan yoklamada

15. yüzyıl sonundan Osmanlı eseri *İskendername*'deki "Büyük İskender'in Sistan'da bir kaleye saldırısı" sahnesi. Hem kuşatanlar hem de savunanlar, kaba hatlarla çizilmiş toplar kullanıyorlar. İskender bir kez daha Avrupa tarzı bir kalkanla resmedilmiş (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 52b. St. Petersburg).

Yine *İskendername*'den bir başka minyatürde, Makedonyalı hükümdarın süvarileriyle Keşmir sultanının süvarileri arasındaki bir savaş betimlenmiş. Sağdaki İskender'in elinde gördüğümüz kalkanın Avrupa tarzı olduğu ve üstünde çift başlı imparatorluk kartalı bulunduğu açıktır. Bunun dışında hem İskender hem de diğer atlılar, Türk-Fars silahları ve zırhları kuşanmışlardır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 119b, St. Petersburg).

Aragonlu V. Alfonso'nun Napoli'deki zafer takı üstünde yer alan muhteşem oyma, 1455-1458 tarihleri arasında Francesco Laurana tarafından yapılmıştır. Konstantinopolis'in İtalyan ve Bizanslı savunucuları tarafından kullanılmış olan silah ve zırh çeşitleri de burada görülenler gibiydi (Castel Nuovo, Napoli).

meslekten asker ve milis hep birlikte 4.973 Rum ve 200 yerleşik yabancı sayısı verilmiştir. Bununla birlikte yabancıların sayısı, sadece devamlı oturanları içerdiğinden açık bir şekilde yanıltıcıdır.

1453'te surları savunanların sayısı çoğunlukla 6.000 ile 8.500 arasında bir rakam olarak değerlendirilir. Bunların çoğunun yerli milis kuvveti olduğu açıktır. Buna karşın kuşatmada yer almış Sakızlı Başpiskopos Leonard fiili savunmacı sayısını 6.000 civarında Rum ve 3.000 civarında yabancı olarak verir. Giacomo Tedaldi de oradaydı ve Ocak 1454'te Avignon kardinaline kısa bir rapor yazdı. Hepsinin içinde en sakin ve nesnel olan muhtemelen bu şahıstır. Tedaldi şöyle yazmıştır: "Şehirde 30.000 ila 35.000 kadar eli silah tutabilecek adam vardı ve gerçek askerlerin sayısı altı-yedi bin kadardı, toplam sayı en fazla 42.000'di."

15. yüzyılda Bizans İmparatorluğu çok fazla paralı asker kiralayamayacak kadar fakirdi. Bu nedenle şehrin savunması yerli birliklere, milislere ve içlerinde Avrupalı askerler ile kendilerini bir şekilde imparatorun kapısında bulmuş denizcilerin de bulunduğu yabancı gönüllülere kalmıştı. 1437 yılında İmparator VIII. İoannes'in İtalya yolculuğuna eşlik etmiş askerler, iki farklı süvari sınıfından oluşuyorlardı: Batı Avrupa'da herhalde hafif süvari olarak değerlendirilecek, zırhlı *stradioti* ve onlardan daha da hafif teçhizatla donanmış *gianitzaroi*. Güçlü Bizans soylularının

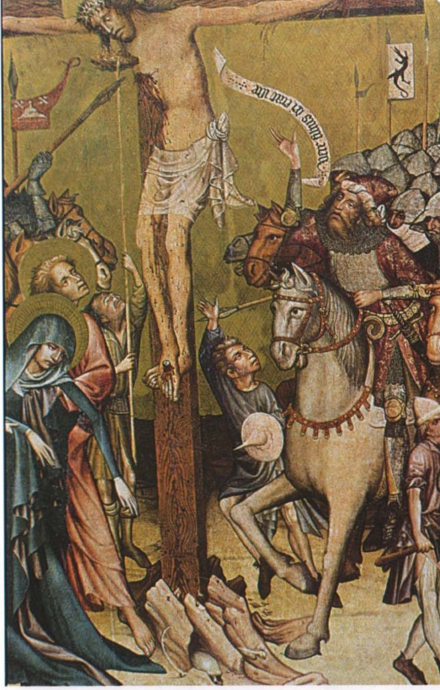
1483'te yapılmış bir duvar resminde İsa'nın Tutuklanması sahnesi. Konstantinopolis artık düştüğünden buna post-Bizans sanatı denebilir. Yine de resmin tarzı, kıyafetler, silahlar ve zırhlar Bizans için çarpışmış olan son orduları yansıtıyor (Büyük Meteoreon Katedrali, Meteora).

kendi askeri maiyetleri vardı ve toprağı, başka bir deyişle *pronoia*'yı (bir tür timar arazisi) ellerinde tutan Bizanslı askerler, silahlanmış köylüler olmayıp yerel bir seçkinler sınıfı teşkil ediyorlardı. Bunların çoğu, özellikle de hâlâ Bizans'ın elinde kalmış tek hatırı sayılır bölge olan Mora Despotluğu'ndakiler, Hellen olmaktan ziyade Slav, Arnavut ve Latin Haçlı ya da kolonici İtalyan feodal seçkinlerinin soyundan gelenlerdi.

15. yüzyılda Konstantinopolis, kadim surların içindeki köy büyüklüğünde ayrı ayrı yerleşimlerden ibaretti. Şehrin en doğusunda daha kayda değer ve şehirleşmiş bölge vardı ki burası Venedikliler gibi yabancı tüccarlara ayrılmıştı. Bu düzenleme muhtemelen, her mahallede ya da "kentsel köyde" bir *demarkhos* altında teşkil edilip imparatorluk görevlilerince denetlenen düzenli bir milis kuvveti için çerçeve sağlıyordu. Kırsal bölgelerdeki Rum manastırları silahlı korumalar istihdam ettiklerinden ve keşişler manastırlarının *vigla*'larında (gözetleme kulesi) görev yaptıklarından Konstantinopolis surlarında devriye gezen keşişlerden bahsedilmesi çok da şaşırtıcı gelmemelidir. Ayrıca bu zamanda Konstantinopolis'te önemli bir Türk ve Müslüman nüfus da oluşmuştu; ancak son kuşatma sırasında bunların içinde Osmanlı tahtında hak iddia eden Şehzade Orhan'ın destekçilerinin olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Santa Cristina Kilisesi'nin sunağı üstüne Lorenzo Lotto tarafından boyanmış olan "Aziz Liberale". Savaşçı aziz tipik 15. yüzyıl zırhı giydiği gibi Hz. Meryem ile çocuk İsa da aynı dönemden bir Osmanlı halısının üstündedirler (Santa Cristina Kilisesi, Quinto di Treviso; yazarın fotoğrafı).

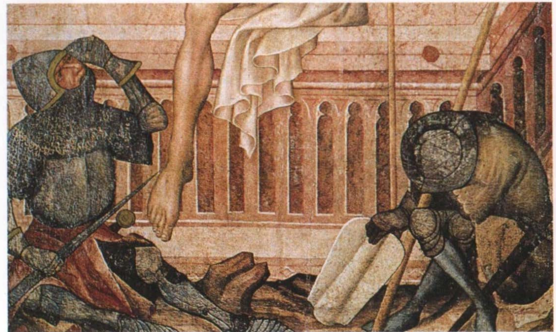
Garamszentbenedeki Sunağı, 1427 yılında Tamás Koloszvári tarafından resimlenmişti. Soldaki Çarmıha Gerilme sahnesi, 15. yüzyıl ortalarındaki Macar ordusunun silah ve zırhlarına dair açık bir tasvirdir. Macar tarzı, Alman askeri teçhizatına benzemesine karşın biraz daha eski modaydı. Sırp ve Eflâk teçhizatı için de aynı tespit geçerlidir (Keresztény Müzesi, Estergon).

giyiyorlardı. Konstantinopolis'i savunanların ateşli silahlara sahip olduğu açıktır, fakat bunlar Osmanlıların "şahî toplarından" çok daha küçüktü. Çoğu İtalya, Macaristan ya da Balkanlar'dan gelen gönüllüler yanlarında büyük miktarda el topu getirmişlerdi. 1453'te Bizanslılar Johannes Grant'ın denetiminde "Rum ateşi" de kullandılar; bu kişinin, Almanya üzerinden Konstantinopolis'e gelmiş bir İskoç olduğu sanılmaktadır.

Konstantinopolis'in devasa kara surları yüzyıllar önce inşa edilmekle birlikte o tarihe kadar geliştirilmiş ve tamir edilmişti; ancak temel planları değişmemişti. En büyük değişiklik, 12. yüzyılda İmparator Manuel'in Blakhernai (Tekfur) Sarayı'nı derin bir hendek olmaksızın tek kuşak bir modern sur ve burçlarla çevreletmesi oldu. 1341'de hendek boyunca daha alçak bir sur veya bir çeşit göğüs siperi yapıldı. Osmanlı tehdidini geri püskürtmek için son bir çabayla bu siperler 1433-1448 yılları arasında güçlendirildi. Bu son ıslah çalışmaları yeni top tehdidini yansıtır, fakat Konstantinopolis'in saldırıya en açık istinat

Bunların dışında kalan Bizans kuvvetlerinin askeri teşkilatı çok belirsizdir. Konstantinopolis'teki küçük ordu hâlâ *politikon* diye biliniyor olabilirdi, fakat *allagia*'lara (alay) bölünüp bölünmediği bilinmemektedir. Piyade arasında okçular ve arbaletçilerin önemli bir rol oynadığı açıktır. Gerçekten de Bizanslı arbaletçiler bir tür seçkinler sınıfıydı ve Ortaçağ İtalya'sında görülen türden bir "kardeşlik örgütü" oluşturmuşlardı.

Yazılı kaynaklar Bizans alaylarının tarifinde daha açıklayıcıdır. Alaylarda hizmet edenler Batı Avrupa tarzı, muhtemelen Batı menşeli zırhlar

Aynı eserdeki İsa'nın Dirilişi sahnesinin sağında yer alan asker, *pavise* tarzı küçük bir Litvanya kalkanı tutar. Bu, Doğu Avrupa askeri teçhizatının karakteristik bir parçasıydı.

noktalarında dahi ateşli silahları koyacak serbest alan olmaması göze çarpıyordu. Bir diğer temel savunma öğesi, devasa ahşap dubalarla desteklenerekAkropolis Burnu'ndaki (Sarayburnu) bir burcun altından Galata setine uzanıp Haliç'i kapatan zincirdi. Konstantinopolis surları çok fazla açık alanı içine aldığından, şehrin azalmış nüfusu hatırı sayılır miktarda gıdayı bizzat yetiştirebiliyordu. Ayrıca şehir etrafındaki sularda bol balık yakalanıyordu; hatta hayvanları otlatacak alan dahi vardı.

Trakya'da kalan Bizans sahil kasabalarının çoğu Osmanlıların 1453'teki taarruzu karşısında direniş gösterilmeden terk edildi; sadece birkaçında şiddetli direniş sergilendi. Bunun nedenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, Therapia'nın (Tarabya) Rumeli Hisarı'ndaki Osmanlı ablukasının kuzeyinde, Boğaz kıyısında kalması; Selymbria (Silivri) ve Epibatos'un (Selimpaşa) ise Osmanlı kuşatma hattının arkasında, Marmara kıyısında bulunmaları durumla ilişkili olabilir. Belki de Konstantinopolis kuşatıldığında buraların şehir için dış dünyaya bir çıkış oluşturmalarına niyet edilmişti. Buna karşın uygun bir donanmanın olmayışı Konstantinopolis'i savunanlar için ölümcül bir engel oluşturuyordu. Son gerçek Bizans filosu 14. yüzyılda Cenevizliler tarafından yok edilmişti.

Batı Avrupalılar, karada ve denizde savaşarak Konstantinopolis'in savunmasına yardım ettiler. Çoğunluğu İtalya'dan gelmiş olmasına rağmen genelde hem surlarda hem de denizde çarpışanlar aynı kişilerdi. Çoğu İtalyan şehrinde yaşanan nüfus patlamasının sonucunda işsiz, evlenememiş, maceraya hazır ve genellikle hali vakti yerinde ailelere mensup genç adam sayısında bir artış olmuştu. Profesyonel asker Giovanni Giustiniani Longo, Venedikli *bailo* Girolomo Minotto ve Azak'taki Venedik ticaret filosunun kaptanı Alvise Diedo'nun yanı sıra, Venedikli Dolfin, Gritti, Loredano, Cornaro, Mocenigo, Trevisan ve Venier ailelerinin üyeleri bunların arasındaydı. Ayrıca Cenevizli Girolomo ile Lionardo di Langasco biraderler, Maurizio Cattaneo, Bocchiardi kardeşler ve diğerleri de vardı; Katalanlar ise Pere Julia'nın komutasındaydı. Fakat bunların altında hizmet veren esas kalabalık isimsiz kalmıştır. Gerçekte, Şark sularındaki bir İtalyan gemisine binmiş herkesin, ruhban mensubu veya hacı olmadıkları sürece silah kullanabilmesi beklenirdi. Kuşatmada ele geçirilen İtalyan gemileri, zorunlu olarak Konstantinopolis'ten geçerken limanda takılıp kalmış hantal ticaret gemilerinden kürek ve yelken kullanan tüccar kadırgalarına ve daha hafif savaş gemilerine kadar bir çeşitlilik arz ediyordu.

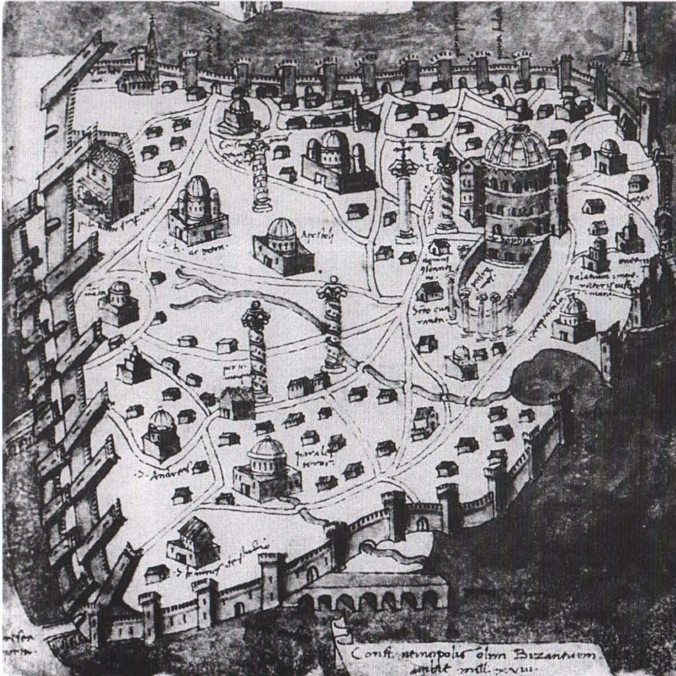

Çanakkale'den Gelibolu Yarımadası'na bakış. 15. yüzyılın ortasına gelindiğinde Çanakkale Boğazı'nın her iki kıyısı da sıkı bir Osmanlı hâkimiyeti altındaydı, fakat Karadeniz Boğazı'nın tersine, bu suyolu Sultan II. Mehmed'in elindeki toplarla kapatılamayacak kadar genişti (yazarın fotoğrafı).

HASIMLARIN PLANLARI

OSMANLI PLANI

Sultan II. Mehmed, Konstantinopolis'in fethini askeri olduğu kadar diplomatik açıdan da değerlendirerek planlamıştı. Hepsinin ötesinde, Venedik ve Macaristan gibi Avrupalı güçler tepki vermeden hemen saldırıya geçmesi gerekiyordu. Öte yandan, sabretmeye de kararlıydı; kan dökülmesindense barut ve para saçıyordu. Son olarak Konstantinopolis'in heybetli surlarında gedik açmakta kullanılacak ağır toplar için yeni teknolojiyi, şehre dışarıdan gelecek gıda, mühimmat ve moral desteği kesmek içinse yakın zamanda güçlenmiş Osmanlı donanmasını kullanacaktı. II. Mehmed ayrıca, Konstantinopolis'i mümkün en az zararla ve müstakbel Rum tebaasından en az can kaybıyla almak istiyordu.

Konstantinopolis'in en eski haritalarından biri 1422 yılında Cristoforo Buondelmonti'nin hazırladığı *Liber Insularium*'da görülür. Taslak halinde olmasına karşın kayda değer biçimde sahihtir. Haliç yukarıdadır; hendekle birlikte iki kat surlar solda kalır. Muazzam Ayasofya Kilisesi'nin çevresi hariç suriçi şehrin ne denli ıssızlaşmış olduğuna dair bir fikir de vermektedir (Vatikan Kütüphanesi, Cod. Rossianus 702, vr. 32v, Roma).

Genel olarak Latin karşıtı politikası, Ortodoks Hıristiyan Kilisesi'ni kazanmaya verdiği önemi yansıtıyordu.

İç surun bir kulesinde, görece kolay ulaşılabilen birkaç orijinal odadan bir tanesinin görünüşü. Öte yandan, bu yapılar uzun tarihleri boyunca sık sık tamir edilmiş ve çoğu durumda modernleştirilmişti (yazarın fotoğrafı).

BİZANS PLANI

İmparator XI. Konstantinos'un planları Sultan Mehmed'inkilerin tam tersiydi. O ve danışmanları sonucun zaman faktörüne bağlı olacağını biliyorlardı. Savunma yeterince uzun süre dayanabilirse, eninde sonunda dışarıdan yardım gelirdi. Macar istilası olmazsa bile denizden İtalyanlar yardım gönderirdi. Konstantinos kesinlikle haklıydı. Ancak ne yazık ki, Bizans İmparatorluğu'nun enkazı, karşısında kuşatmanın şiddetini gün geçtikçe artıran Osmanlı topçusunu ve Konstantinopolis'in her tarafından, hatta Haliç'ten saldırıyı genişleten bir Osmanlı donanmasını buldu.

Bunun üzerine Guistiniani Longo, Konstantinopolis surlarının en dış duvarlardan itibaren savunulması gerektiğine inandı. Bu taktik 1422 yılında başarılı olmuştu ve şehrin sayıca fazla olmayan savunmacılarından en iyi yararlanma yolunun, yüksek iç surlara okçular, arbaletçiler ve topçular yerleştirmek olduğunu düşündü. Gerçekte Konstantinopolis surları hâlâ o kadar sağlamdı ki, 15. yüzyılın savaş koşullarında dahi Osmanlıların sayı üstünlüğü başta sadece küçük bir etki yarattı. Bizanslılar ve İtalyanların Osmanlı donanmasından bu kadar saldırgan bir taarruz beklemedikleri aşikârdı; ama yine de, Marmara boyunca uzanan surların zarar görme tehlikesi pek yoktu ve savunmacılar Haliç'teki yeterince gemiyle zincir bariyerin korunacağından emindiler. Yine haklıydılar – ta ki Osmanlılar Haliç'i arkalarından kuşatana kadar. Konstantinopolis'in kaderine kaçınılmaz surette mahkûm olduğu fikri kesin olarak doğru değildir. Mevcut durum haritaya şöyle bir göz atmakla anlaşıldığı kadar tek taraflı değildi.

Konstantinopolis surlarının bu kısmı, sabık Edirnekapı'nın hemen kuzeyinde, zeminin Haliç'e doğru eğime geçmeden önceki en yüksek noktasında yer alır. En dıştaki siper ve hendekler tamamıyla yok olmuştur (yazarın fotoğrafı).

OSMANLILARIN KONSTANTİNOPOLİS'E İLERLEYİŞİ OCAK-MART 1453

1 İmparator XI. Konstantinos gıdave silah getirtmek için Kuzey Ege'ye ve muhtemelen Mora'ya nakliye gemileri gönderir (1452-53kışı).

2 Bizans kadırgaları Aydıncık'a kadarOsmanlı kıyı köylerine saldırır (1452-53 kışı).

3 XI. Konstantinos askerlere maaşlarını ödemek için kiliseler ve manastırlardan gümüş talep eder; Konstantinopolis istihkâmlarındason berkitmeleryapılır (1452-53kışı).

4 Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa, ağır topların geçişini sağlayabilmekiçin Edirneyolunu tamirettirip güçlendirir (1452-53 kışı).

5 Anadolu'dan gelen Osmanlı birlikleri Konstantinopolis'i gözetlemek üzere Karadeniz Boğazı'nı Rumeli Hisarı noktasında geçer. Karaca Paşa, Osmanlı top bataryalarına alan açmak için meyve bahçeleriyle üzüm bağlarının kesilmesini emreder (1452-53 kışı).

6 II. Mehmed Oimetoka'dan döndüktensonrakışı Konstantinopolis kuşatmasını planlayarak geçirir.

7 Giovanni Giustiniani Longo, Ceneviz kadırgaları ve 700 askerle Konstantinopolis'e varır; İmparator XI. Konstantinostarafından kara savunmasının başına getirilir (26 veya 29 Ocak 1453).

8 Karaca Paşa komutasındaki Osmanlı öncü birliği Edirne'dentopları getirir (Şubat1453).

9 Pietro Davanzo komutasındaki Venedik gemisi ve altı Girit ticaret gemisi izin almaksızın Haliç'ten ayrılır (26 Şubat 1453).

10 Diğer Rumeli müfrezeleri Karadeniz ve Marmara Denizi kıyılarındaki son Bizans topraklarını ele geçirir (Şubat-Mart 1453).

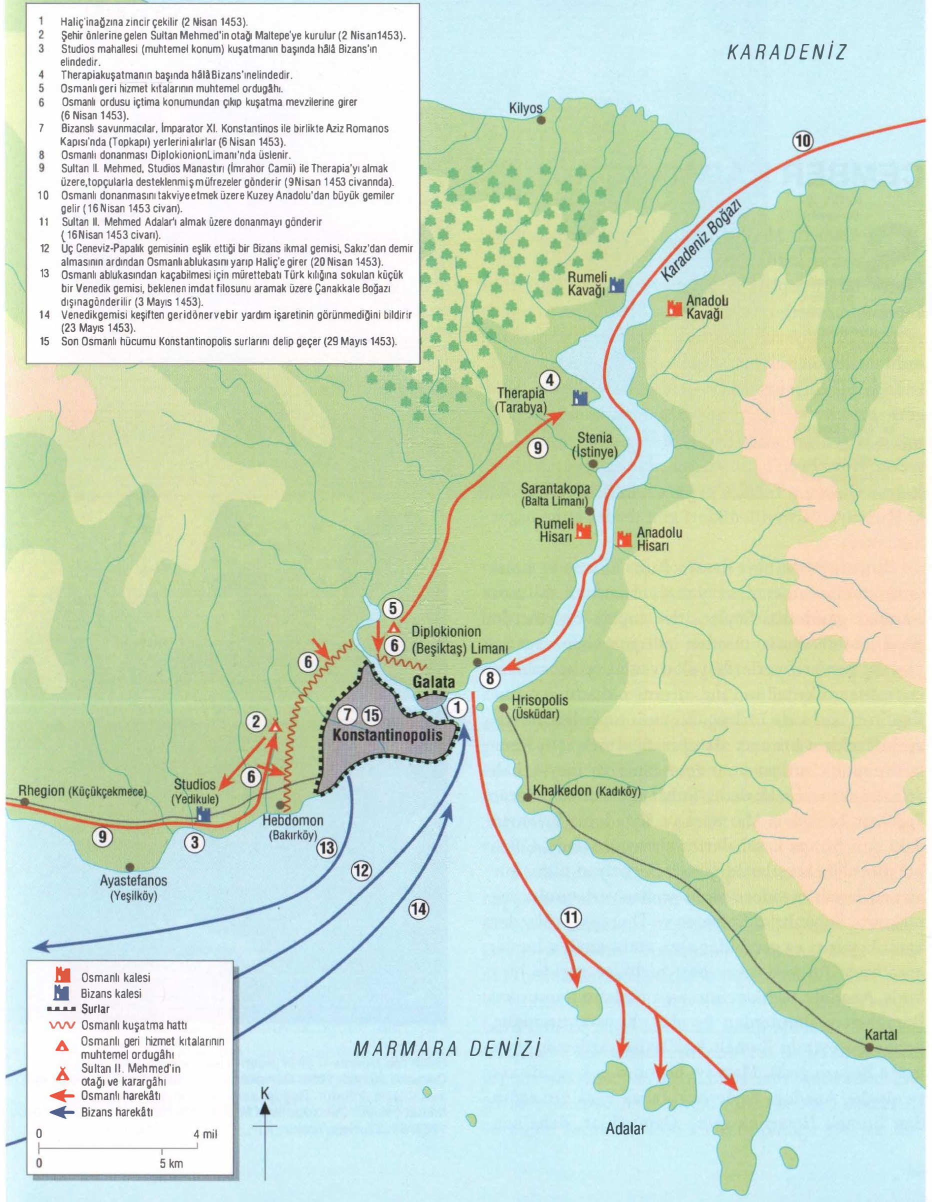
11 Marmarakıyısındaki Selymbria,Epibatosve (muhtemelen) Studios mahallesi ile Karadeniz Boğazı içindeki Therapia, Karaca Paşa'nın güçlerine direnerek Bizanslıların elinde kalır.

12 Gelibolu'da toplanan Osmanlı donanması, Anadolu birliklerinin nakline yardım etmek üzere Boğaz'a yolalır (Mart1453).

13 Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'nın komutasındaki birlikler Boğaz'ı geçer(Mart 1453).

14 II. Mehmed, Kapıkulu ocaklarıyla birlikteEdirne'den ayrılır(23 Mart 1453).

OSMANLILARIN KONSTANTİNOPOLİS'İ ABLUKAYA ALMALARI VE KUŞATMALARI 2 NİSAN-29 MAYIS 1453

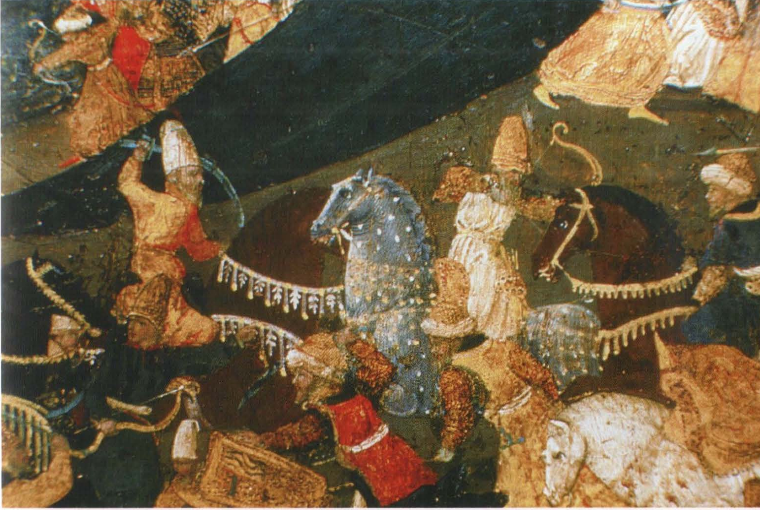
ÇEMBER KAPANIYOR

Sultan II. Mehmed, 1453 yılının Ocak ayında, sefere katılmak için çok büyük sayıda gönüllünün toplandığı Edirne'ye döndü. Rumeli ve kapıkulu kuvvetleri hariç, Osmanlı birliklerinin gıda ve diğer ihtiyaçlarını karşılayacak tüccarlardan oluşan ordu esnafı da onlara katılmıştı. Ayrıca 1453'ün başlarında bir Sırp vasal kuvveti de ulaştı; söylendiğine göre bu kuvvet, Jakša voyvodasının komutasındaki 1.500 Hıristiyan süvari ve yardımcı askerden oluşuyordu. Novo Brdo'lu Sırp lağımcılar daha geç geldiler. İtalyan Giacomo Tedaldi'ye göre, Osmanlı saflarındaki Hıristiyanların diledikleri gibi ibadet etme özgürlüğü vardı.

Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa, Edirne ve Konstantinopolis arasındaki yolları hazırlatmak üzere adamlar gönderdi. Böylece dev toplar köprülerden geçirilebildi. Buna ilaveten elli marangoz ve 200 yamak, gereken yerlerde yolları tamir edip sağlamlaştırdılar. Kaydedilen bir direniş olmadı ve Karaca Paşa'nın istihkâm birliği, Osmanlı topçularının ateş açabilecekleri bir açık alan yaratabilmek için Konstantinopolis surları önündeki asma ve meyve bahçelerini keserek ilerledi. Şubat ayında ise, Karaca Paşa'nın birlikleri Marmara ve Karadeniz kıyılarındaki son Bizans kasabalarını almaya başladı. Çok az bir direnişle karşılaşıldığı için Hıristiyan nüfus sürgün edilmedi ve sadece silaha sarılan yerleşimler yağmalandı. Selymbria, Epibatos ve Therapia istilacılara karşı koyunca es geçildiler ama muhtemelen bunları gözaltında tutmak üzere bazı birlikler geride bırakıldı. Anadolu birliklerinin esas toplanma mıntıkası Bursa'ydı ve bunlardan üç alay, Konstantinopolis'i örtme görevinde Rumeli kıtalarına yardımcı olmak üzere Boğaz'ı geçti. Mart ayı boyunca çok sayıda azap ve sipahi, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'nın ardından Rumeli Hisarı'na geçti. Osmanlılar, daha sonra ağır toplarını Konstantinopolis surları önlerine getirdiler. Üç "Şahî" toptan en büyüğünü çekmek için 60 öküz gerekiyordu. Karaca Paşa'nın birlikleri bütün bu topları surlardan 8 kilometre öteye kurdu-

Hatifi'nin *Hüsrev-ü Şirin*'inden "Hüsrev avlanıyor" minyatürü, Osmanlı işi, ykl. 1498. Osmanlı resmi canlı, renkli ve gerçekçi ayrıntılarla doludur. Sağda, yerden bir kuş alan atlı yeniçeri dikkat çekiyor (Metropolitan Müzesi, Harris Brisbane Dick Fund, 1969, 62, 27, New York).

15. yüzyıl ortasında Floransa'da yapılmış olan Trabzon Sandukası'nın üstünde "Bizanslılar ve Türkler arasında savaş" sahnesi. Bizanslıların uzun takkeleri ve üst kenarları düz, armalı kalkanları dışında her iki taraf da neredeyse aynı görünüyor (Metropolitan Müzesi, New York).

lar. Bu esnada Baltaoğlu kumandasındaki Osmanlı donanması Gelibolu dışında toplanmıştı. Donanma, Mart ayında Konstantinopolis'e doğru yelken açtı ve Boğaz'da, Galata'nın hemen kuzeyindeki Diplokionion (Beşiktaş) Koyu'nda üslendi.

Bizanslılar hâlâ denize açılabiliyorlardı ve 1452-53 kışı boyunca Marmara Denizi'nin güney tarafındaki Kyzikos (Aydıncık) Yarımadası'na varana kadar kalan kadırgalarıyla Türk köylerine baskınlar yaptılar. Pietro Davanzo'nun gemisi, toplam 700 kişiyi taşıyan altı Ceneviz gemisini de arkasına takarak 26 Şubat'ta şehirden savuştu. Bunlar Bozcaada'ya güvenli bir şekilde ulaştılar, fakat Osmanlı donanmasının Mart ayında Konstantinopolis'e varışı, dış dünyayla iletişimi sağlayan gemilerin artık gece sessizce sıvışmaları gerektiği anlamına geliyordu.

Osmanlı gemilerinin çoğu yeni olmakla birlikte eskileri de vardı ve bunların tamir edilmesi lazımdı; Baltaoğlu'nun donanmasının büyüklüğüne dair yapılan tahminler alabildiğine değişkendir. Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazade'ye göre, her büyüklükte 400 gemi mevcuttu. Kritovulos Osmanlı donanmasının 350 savaş ve nakliye gemisinden meydana geldiğini öne sürer. Jehan de Wavrin'in son derece kesin rakamlar veren, muhtemelen resmi bir Burgonya belgesinden alınmış ilginç raporunda 18 parça savaş kadırgası, 60-70 parça daha küçük galita ve 16-20 parça kadar işkampavya (küçük tekne) bulunduğu bilgisi yazılıdır. Giacomo Tedaldi ise bunların atları taşıyan nakliye gemileri olduğunu ifade eder. Bir diğer gerçekçi rapor, toplamda altı parça mavuna (büyük kadırga), 10 parça kadırga, 15 parça galita, 75 parça fırkate (*fusta*, bunlar kürekli kayıklardan daha büyük değillerdi), 20 parça at gemisi ve çok sayıda küçük kayık olduğunu bildirir.

Bizanslılar, Konstantinopolis surlarının içine hapsolmuşlardı ki Rum tarihçi Frantzis imparatorun şehrin savunmasını güçlendirmek için nasıl çabaladığını şöyle anlatır: "İmparator sulh hâkimlerine (*tribunus*) cemaatlerinde yoklama yapmalarını ve asker, sivil ve ruhban sınıfı içinde eli silah tutabilecek adamların tam sayısıyla bunların sahip oldukları silahları tam olarak kaydetmelerini emretti. Hepsi söylenileni yaptı ve yoklama listelerini imparatora getirdiler. İmparator bana şöyle dedi: 'Bu görevi senden başkasına vermem, senin hesabın kuvvetli olduğu gibi sır tut-

6 NİSAN **Osmanlıların ana kuvveti içtima noktalarından kalkarak yürüyüşe geçer; Rumeli ocakları öncü, kapıkulları merkez ve Anadolu ocakları artçı olacak biçimde tertiplenilmiştir.**

9-10 NİSAN **Osmanlı topçuları yeniden mevzilendirilir; Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) karşısındaki bir bataryada yer alan dev "Şahî" topu tamir edilir. 11 Nisan'da top ateşi açılır ve surların bir kısmı çöker.**

17-18 NİSAN **Osmanlılar gece boyunca surların orta kısmına (*Mesoteikhion* mıntıkası) saldırır. Kapıkulu bölükleri geri püskürtülür.**

9 NİSAN **Seyyar topçuya da sahip olan birlikler (muhtemelen sağ koldaki Anadolu askerleri) Studios Manastırı'nı (İmrahor Camii) ele geçirmek üzere gönderilirler.**

STUDİOS MAHALLESİ

LANGA LİMANI

MARMARA DENİZİ

7 NİSAN **Osmanlı yardımcı kuvvetlerinin ilk hücumu geri püskürtülür; surlarda açılan gedikler gece boyunca tamir edilir.**

ANAHTAR

- **A** Haliç zinciri
- **B** Blakhernai (Tekfur) Sarayı
- **C** Sultan Mehmed'in Maltepe'deki ordugâhı
- **D** Aziz Romanos Kapısı'ndaki İmparator Konstantinos
- **E** Baltaoğlu komutasındaki Osmanlı donanması (y.100 gemi)
- **F** Zuan Venier komutasındaki 9-10 parça Bizans kadırgası
- **G** Alvise Diedo komutasındaki 16 parça Bizans savaş gemisi
- **H** Havariyyun Kilisesi'nde konuşlanan Bizans ihtiyat kuvveti
- **I** Lukas Notaras komutasında Petrion (Petri Kapı) mahallesinde yer alan Bizans ihtiyat kuvveti ve seyyar topçu
- **J** Haliç'ten Marmara Denizi'ne dek uzanan Osmanlı kuşatma hatları
- **K** Muhtemelen bir top bataryasıyla beraber Zağanos Paşa'nın komutası altında olan Osmanlı birlikleri
- **L** Osmanlı dev topunun sonradan konuşlandırıldığı yer, 11 Nisan
- **M** Myriandrion (Mevlanakapı) bölgesi: Guistiniani Longo komutasındaki Ceneviz birlikleri

İMPARATOR KONSTANTİNOS

20 NİSAN **Ceneviz-Papalık'a ait üç savaş gemisi ve bir Bizans ikmal gemisi Boğaz'a ulaştıklarında önleri Osmanlı donanması tarafından Akropolis Burnu'nda (Sarayburnu) kesildi. Devam etmekte olan deniz muharebesi, güneyden esen yel ile kuzeye doğru sürüklendi. Rüzgârın ikindi vakti dinmesi üzerine ise bu sefer akıntı gemileri Galata kıyısına attı. Güneş batarken yeniden esmeye başlayan bir güneydoğu rüzgârı sayesinde Hıristiyan gemileri nihayet Haliç'e huruç edebildiler. Haliç zinciri yardım gemilerinin geçmesi için gevşetilirken zinciri savunan gemiler de dışarı çıkıp savaşa katıldılar.**

KUŞATMANIN İLK SAFHASI, 2-20 NİSAN 1453

Konstantinopolis, Batı Avrupa'dan takviye kuvvetleri ulaşana kadar dayanabilme umuduyla Sultan Mehmed'in kuvvetlerine karşı kendini savunmaya hazırlandı.

6-7 NİSAN **Osmanlı topçusu Kharisios Kapısı (Edirnekapı) surlarında gedik açtı.**

9 NİSAN **Osmanlı donanması Haliç zincirine ilk saldırısını yapıp başarısız oldu; üç gün sonra yine hüsranla biten yeni bir hücum yapıldı.**

9 NİSAN **Muhtemelen Zağanos Paşa'nın kolundaki birliklere mensup olan ve seyyar topçusu da bulunan bir müfreze, Therapia'yı (Tarabya) zapt etmek üzere gönderildi.**

HALİÇ

GALATA

DİPLOKİONİON LİMANI

AKROPOLİS BURNU

KONTOSKALION LİMANI

K

18 NİSAN **Osmanlı donanması, gemi toplarının yanı sıra muhtemelen Zağanos Paşa'dan ödünç alınan kara toplarının da sayesinde Adalar'ı ele geçirdi.**

Karanlığın çökmesinden evvel toparlanamayan Osmanlı filosu teması k[illegible]erek Diploklonion'a (Beşiktaş) döndü; Hırıstiyan gemileri de Haliç'e girdiler.

İskendername'de yer alan "İskender'in ejderhayı katli" minyatürü. Tipik Osmanlı kıyafeti giyen İskender, bir yandan üstü örtülü arabayı sürerken diğer yandan da eğri kılıcını canavarın kafasına çalıyor (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 93b, St. Petersburg).

mayı da bilirsin.'" Nitekim rakamlar o kadar azdı ki, Frantzis'ten durumu gizli tutması istendi.

Sakız Başpiskoposu Leonard şunları ekler: "Yunanların büyük bölümü barışseverdi; kalkanlarını ve mızraklarını, yaylarını ve kılıçlarını el alışkanlıkları olmaksızın, doğaçlama kullanıyorlardı. Çoğunluğun miğferi, metal ya da deri gövde zırhı vardı; kılıç ve mızrakla savaştılar. Yay ve arbalet kullanmakta mahir olanların sayısı, tüm surları tutmaya yetmiyordu." 1.000 kadar Bizans askeri de geride ihtiyat olarak tutulmuştu.

Savunucuların durumu göz önüne alındığında denizciler daha iyi durumda görünüyordu ve Haliç'teki çeşitli gemilerin kendi başlarına dayanabilecekleri umuluyordu. Karadeniz'den eve dönüş yolunda Konstantinopolis'e sığınmış deneyimli mürettebatı olan güçlü İtalyan gemileri de bunlara dahildi. Bunlardan 26 tanesi savaş gemisi sayılabilirdi: beşi Cenova'dan, beşi Venedik'ten, üç tanesi Venedik

İstanbul'un kuzeyindeki küçük Vize kasabasında tecrit olmuş bir burç ve kasabanın tahkimatından artakalanlar. Bu savunma yapıları,15. yüzyılın başlarında hala Bizans'ın elinde bulunan Trakya şehirleri için tipik sayılabilirler (Yazarın fotoğrafı).

hâkimiyetindeki Girit'ten ve birer tanesi de Ankona, İspanya ve Fransa'dan gelmişti. On tane kadarı da Bizans bandıralıydı.

Haliç zinciri, 2 Nisan 1453'te, Cenevizli mühendis Bartolomeo Soligo'nun denetiminde çekildi. Galata'daki Cenevizli yetkililer tarafsız kalma kararı almışlardı, fakat bazı kişiler ve gemiler Konstantinopolis'in savunmasına yardım etmek için gizlice Haliç'i geçtiler. Şehirde yaşayan Venediklilerin *bailo* Girolomo Minotto komutasında savaşmaktan başka seçimleri yoktu. Nitekim XI. Konstantinos, Osmanlılara yakında Venediklilerle savaşacaklarını göstermek için Minotto'nun adamlarından surlar boyunca sancaklarıyla geçit yapmalarını istemişti. Blakhernai Sarayı'nın savunması *bailo*'ya verilirken, dört önemli kapının anahtarları da aynı şekilde Venediklilere emanet edildi. Pege Kapısı (Silivrikapı) ile Altın Kapı (İsa Kapı) arasındaki surlar Filippo Contarini'nin, Studios (Yedikule) mahallesiyse Jacopo Contarini'nin komutasındaydı. Haliç boyunca uzanan surların büyük kısmı Gabriele Trevisan'ın komutasındaki Venedikli ve Cenevizli gemicilere emanet edilmişti. Haliç'teki gemiler Alvise Diedo'nun, Haliç zincirini

Bir Sırp manastırının kapısı üstüne oyulmuş atlı savaşçı aziz rölyefi, 14.-15. yüzyıl. Batı tarzı hafif süvari teçhizatı kuşanmış görünen savaşçı, boynunu korumak için, bu dönemden başka resimlerde de görülen türde, katı malzemeden ve yekpare bir yakalık takmıştır (Radoslav narteksi, batı kapısı, Joachim ve Anne Kilisesi, Studenica Manastırı; yazarın fotoğrafı).

15. yüzyılda Floransa'da yapılmış olan Trabzon Sandukası'nın ön yüzü. Eser, Haliç'teki birkaç geminin de (sağda) görülebildiği, stilize bir Konstantinopolis panoraması içerir (Metropolitan Müzesi, New York).

Edirne'den İstanbul'a giden yol, Silivri'nin (Selymbria) batısında denize kavuştuktan sonra Marmara sahili boyunca devam eder ve ardından, karaya iyice sokulmuş iki koyla kesişir. Bu koylardan biri Büyükçekmece'de, diğeri de Küçükçekmece'dedir. Vize üstünden geçen diğer kara yolu muhtemelen Osmanlı ordusunun muazzam topunun geçirilmesine uygun değildi (yazarın fotoğrafı).

koruyan gemiler ise Zuan Venier'in komutasındaydı. Haklı olarak en fazla tehdit altında olduğu düşünülen Mesoteikhion (merkez) kesimindeki 2.000'den fazla Rum ve İtalyan'ın başında ise Giustiniani Longo vardı.

Açıkta kalan Blakhernai Sarayı'nın etrafında hemen bir hendek kazma işi esas olarak, Azak'tan gelen büyük Venedik kadırgasının mürettebatına verildi; fakat güllelerin etkisini azaltmak için surların dışına asılan yün balyaları ve deri tabakalar, Sultan Mehmed'in modern topları karşısında bir yarar sağlamayacaktı. Altın Kapı'dan Horaia Kapısı'na (Bahçekapı) kadar her burca, bir arbaletçi veya el topçusu refakatindeki okçular yerleştirildiği gibi Lukas Notaras da Petrion mahallesine seyyar toplardan bir ihtiyat kuvveti koydu.

Sultan Mehmed ve Osmanlı kuvvetleri 23 Mart 1453'te Edirne'den ayrıldı ve Konstantinopolis'e yaklaşık 4 kilometre mesafede toplandı. Daha geç tarihli bir kaynak, esas Osmanlı ordugâhının Haliç'in öteki yakasında olduğunu öne sürer; burası belki de istihkâmcılar ve geri hizmetlilerin bulunduğu mıntıkadır. Toplar, 14 veya 15 batarya halinde surlar boyunca yakın bir şekilde mevzilenmişlerdi. Böyle üç batarya, Urban Usta'nın *Baziliske* (Şahî) adını verdiği herhalde ikinci dev topu da dahil olmak üzere, Blakhernai Sarayı'nın karşısında yer almıştı. İki batarya Kharisios Kapısı (Edirnekapı),

s. 50-51:

MACAR URBAN USTA NEZARETİNDEKİ OSMANLI TOPÇULARI KUŞATMADAN ÖNCE DEV BİR TOPU MEVZİLENDİRİYORLAR (MART 1453)

Konstantinopolis kuşatmasındaki Osmanlı topları temelde Avrupa'dakilerle aynıydı ve Urban'ın en büyük topu da muhtemelen, dövme demir kasnakların yine dövme demirden çemberlerle birbirine tutturulması usulüne göre yapılmıştı. 15. yüzyılda büyük toplar rampalı hendeklerin içinde, seğirdim enerjisini emecek devasa kütüklerden bir kundak üzerinde mevzilendiriliyorlardı. Bu tür silahların nişanlamasını değiştirmek yavaş ve zor bir işti. "Dev" Osmanlı topları, daha küçük topları da içeren bataryalara dahildiler. Bunlarla Konstantinopolis surları arasında, üstüne savunma çiti çekilmiş toprak bir setle bir şarampolden oluşan ön cephe bulunuyordu.

dördü Aziz Romanos Kapısı (Topkapı), üçü Pege Kapısı ve iki ya da sayısı tam olarak bilinmeyen sayıda batarya da Altın Kapı'nın karşısında mevzilendi. Toplam 15 bataryada 69 parça Osmanlı topu olduğu belirtildiğine göre, bunların aralarına daha küçük toplardan kurulu başka bataryalar da yerleştirilmiş olsa gerektir. Bu 15 batarya şu şekilde teşkil edilmişti: Dörder parça küçük toptan kurulu beş tabya, dörder küçük ve birer büyük toptan kurulu dokuz tabya ve Aziz Romanos Kapısı önünde dört parça büyük toptan oluşan bir tabya. Söylendiğine göre topların en büyüğü yaklaşık 550 kilo, ikincisi 360 kilo, diğerleri de 230-290 kilo arasında gülleler atıyorlardı. Top bataryaları, 11 Nisan'a kadar kuruldukları kesin olan bir düzineden fazla salmalı mancınıkla da (*trebuchet*) destekleniyorlardı.

Avrupa'ya dönersek, Papalık üç büyük Ceneviz gemisine doldurduğu silah ve mühimmatı nihayet Mart sonu-Nisan başı gibi yola çıkarmıştı, fakat çok

İstanbul surlarının Altın Kapı'nın kuzeyinde yer alan ve görece iyi korunmuş bir diğer kısmı; esas Osmanlı taarruzunun odak noktası olan Bayrampaşa'ya (Lykos Vadisi) doğru alçalır (yazarın fotoğrafı).

geçmeden bunlar Sakız'da fırtınaya yakalandılar. Venedikliler daha da yavaş tepki verdiler: Loredan'ın Konstantinopolis'e doğru yola çıkması 11 Mayıs'ı buldu. Birkaç gün sonra kuşatmanın başladığı haberlerinin gelmesi neredeyse paniğe yol açtı ve Bozcaada'da Loredan'a katılmak üzere üç savaş gemisinin daha yola çıkması emredildi. Konstantinopolis kuşatması esnasında, söylendiğine göre, Macar krallığı baş serdarı Hünyadi Yanoş deniz yoluyla çıkarma yapıp Osmanlıları geriden çevirmeyi planlamıştı; fakat bu bir sonuç vermedi.

KUŞATMA BAŞLIYOR

Haliç zincirinin çekildiği gün olan 2 Nisan'da, Sultan II. Mehmed'in maiyetindekiler Aziz Romanos Kapısı'na karşı Maltepe'de çadırlarını kurdular. Ayın 6'sında Osmanlı ordusunun tamamı içtima

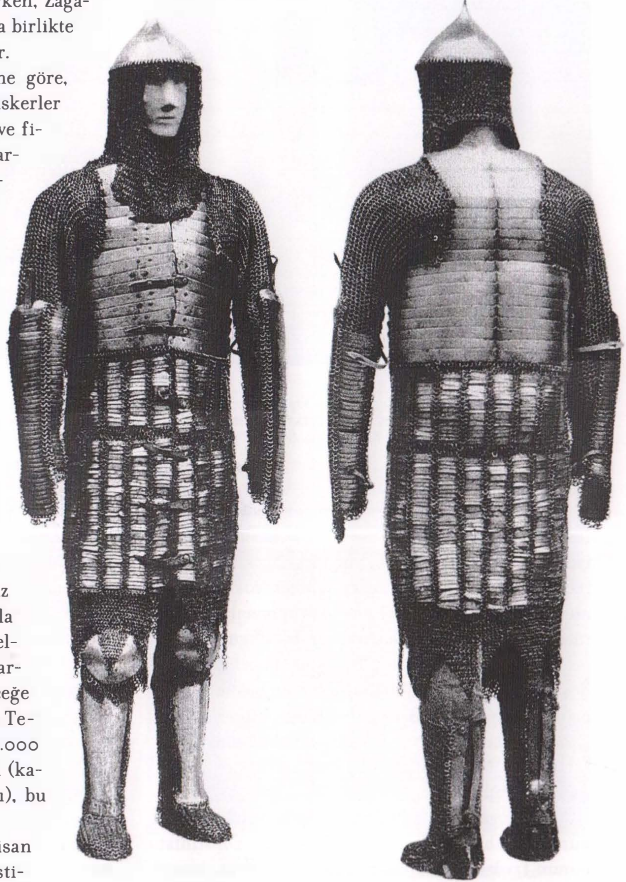
***Süleymanname*'deki "Hz. Süleyman'a eşlik eden melekler" minyatürü, 15. yüzyıl sonu. Meleklerden biri kral-peygamberin gürzünü, ikincisi kılıcını ve üçüncüsü de matarasını taşıyor (Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).**

tertibinden intikal tertibine geçti ve Konstantinopolis'e 1,5 kilometre kala namaz için durulduktan sonra kuşatma mevzilerine girildi. Şimdi Rumeli ocakları solda, sultan ortada ve Anadolu ocakları sağdaydı. Ordunun, muhtemelen çoğu yardımcı birlikler ile gönüllüler ve hassa alaylarından oluşan bir kısmı geride tutulmuştu. Kasım Paşa kumandasında küçük bir birlik Galata'yı örtmek üzere gönderilirken, Zağanos ve Karaca paşalar birkaç bin adamla birlikte Haliç'i öteki taraftan işgal etmeye gittiler.

Başpiskopos Leonard'ın kaydettiğine göre, Osmanlı ordusu ilerlediği esnada askerler "kendilerini korumak için ağaç dalları ve filizlerinden örülmüş siperlikler taşıyorlardı." Leonard ayrıca, bu noktada yani kuşatma mevzilerine girmelerinden önce onlara saldırılabileceğini öne sürmüştür. Marmara kıyısından Haliç'e uzanan söz konusu mevzilerin merkezinde 4 kilometreden uzun bir siper hattı bulunuyordu. Bu hattın önünde toprak bir set; setin üzerinde de kapıları ve ahşap kuleleriyle tam tekmil bir ahşap şarampol vardı. Şimdi iki taraf birbirine o kadar yakındı ki Türkler, Rumların uzun sakallarıyla dalga geçiyorlar ve bu sakallardan köpek tasmaları yapacaklarını söyleyip tehditler savuruyorlardı.

Konstantinopolis önlerindeki Osmanlı ordusunun büyüklüğü inanılmaz derecede abartılmıştır; bu kuvvet en fazla 80.000 muharip askerden meydana gelmiş olabilir. O an yaya savaşmalarına karşın askerlerin çoğunluğu süvariydi. Gerçeğe herhalde en yakın bilgiyi yine Giacomo Tedaldi veriyor: "Kuşatmada toplam 200.000 kişi vardı ve bunların 60.000'i askerdi (kalanlar işçiler ve geri hizmet kıtalarıydı), bu askerlerin de 30-40 bini süvariydi."

İmparator XI. Konstantinos 6 Nisan sabahı Aziz Romanos Kapısı'nda Giustiniani Longo'ya katıldı. Osmanlı topları aynı gün ateşe başladılar ve ertesi gün de işlerine devam ederek Kharisios Kapısı yakınındaki surların bir kısmını yıktılar. İkinci gün, Urban'ın Blakhernai Sarayı karşısına kurulan büyük topu aşırı ısındı. Bu sorun, her atıştan sonra topun içinin yağlanmasıyla geçici olarak çözüldü, fakat 11 Nisan günü top ya çatladı ya da gaz sızdırmaya başladı. Osmanlı topçularının yaşadığı daha yaygın bir sorun, Nisan çamurunda toplarının kaymasıydı.

Zincir ve madeni levhalar kullanılarak yapılmış olan bir Osmanlı piyade zırhı takımının önden ve arkadan görünüşü, 15. yüzyıl. Miğfer sivri uçludur ve baldır zırhları levha metaldendir. (Metropolitan Müzesi, New York).

Bu oyma figürler, Venedik'in hüküm sürmüş olduğu Dalmaçya'da, Ortaçağ sonundan bir evin kapısının üstündedirler. 1441-1473 yılları arasına tarihlenen figürler, İtalyanların Balkanlar etrafındaki kolonyal ileri karakollarını savunmuş, tepeden tırnağa zırhlı piyade ya da denizcileri gösterir (Ulica Juja Barakovića, Šibenik, no. 18; yazarın fotoğrafı).

İlk Osmanlı saldırısı muhtemelen 7 Nisan'da, surların ortasına yapılan top ateşleriyle başlamıştı. Okçular ve el topçularının örtme ateşi altında, yetersiz teçhizatlı başıbozuklar ile gönüllüler coşkuyla ileri atıldılar, fakat en dış siperdeki savunmacılar bunları nispeten kolayca geri püskürttüler. Hasar gören surlar ertesi akşam tamir edildi. Bu sırada, Bocchiardi kardeşlerin idaresindeki Bizans topları en büyük top çatlayıncaya kadar özellikle etkili olmuştu. Bundan sonra Bizans topları daha ziyade anti-personel ateşiyle sınırlı kaldı; her bir silah, ceviz büyüklüğünde beş-on mermi atabiliyordu.

Kuşatmanın ilk günlerinde savunmacılar birkaç huruç teşebbüsünde bulundularsa da Giustiniani bunun faydadan çok zarar getirdiğine karar vererek adamlarını dış siperlerden ana surlara geri çekti. Bundan sonra kısa bir ara verildi ve Sultan Mehmed birkaç bataryanın yerlerinin değiştirilmesini emretti. 11 veya 12 Nisan günü Osmanlılar tekrar top atışına başladılar. Namlulara irtifa verme ve nişan almaya dair sorunlara rağmen bombardımana aralıksız devam edildi. Dukas'a göre, bu sıralarda bir Macar elçisi gözlemci olarak Osmanlı karargâhına ulaşmış ve toplarını en iyi nasıl yerleştireceklerine dair Türklere tavsiyeler vermişti. Osmanlılar, kuşatmanın başından beri tek bir noktaya nişan almışlardı, ama elçi onlara, yapıyı zayıflatmak için bir üçgen oluşturacak biçimde üç ayrı noktaya gülle atmalarını ve ardından dev "Şahî" toplarından biriyle üçgenin ortasına son bir öldürücü atış yapmayı öğretti. Giacomo Tedaldi, sultanın toplarının her gün 500 kilo barut tüketip 100-150 arasında atış yaptığını rapor etmiştir. Büyüklükleriyle savunmacıları dehşete düşüren bu top gülleleri Osmanlılar için de, canlarını büyük tehlikeye atmalarını ve tekrar kullanmak üzere bunları hendeklerin içinden ağlarla toplamalarını gerektirecek denli kıymetliydiler.

Sultan, esas Bizans savunma hattının dışında yer alan Therapia ve Studios kalelerini almak üzere hafif topçu birliklerini gönderdi; öte yandan, Osmanlı donanmasının Haliç zincirine karşı bodoslamadan yaptığı ilk hücum bir hataydı ve Baltaoğlu, Karadeniz'den gelecek gemileri bekleme kararı aldı. Ayın 12'sinde Osmanlı donanması tekrar geri çekilmek zorunda kaldı çünkü sayıca daha az olan Hıristiyan donanmasının bazı yüksek bordalı gemileri kimi Osmanlı gemilerini çembere almaya çalışmıştı.

Osmanlılar, surların ortası olan *Mesoteikhion* kısmına 17 Nisan'ı 18'e bağlayan gece beklenmedik bir saldırı gerçekleştirdiler, fakat dört saatlik bir muharebeden sonra savunmacılar onları geri püskürttü. Muhtemelen ertesi gün, Osmanlı savaşçılarının moralini ayakta tutmak için donanma Adalar'ı almaya gönderildi. İki gün sonra silah, asker ve gıda taşıyan üç büyük Ceneviz-Papalık gemisi yanlarında Sicilya'dan zahire getiren büyük bir Bizans gemisiyle birlikte Konstantinopolis açıklarında görülünce Osmanlı donanması ciddi bir yenilgi yaşadı. Bu imdat gemileri fark edilmeden Çanakkale Boğazı'nı geçmişlerdi. Öfkeli sultan, Baltaoğlu'na onları ya yakalaması ya da canlı dönmemesini emretti. Hıristiyan gemilerinin yelkenleri, etraflarına üşüşen küçük Osmanlı gemileriyle kaplı denizin ortasında birer ada gibi yükseliyorlardı. Osmanlılar, rüzgâr ters estiği için sadece kürek çekerek yaklaşabiliyorlardı; fakat kürekleri birbirine dolaştı ve Hıristiyan gemilerinin yüksekliği Bizanslılara büyük avantaj sağladı. Baltaoğlu'nun bu gemilere ram-

Büyük İskender'in gemilerinden birinin denizde başka bir gemiyle karşılaşmasını gösteren, *İskendername*'den bir minyatür. Stilize çizilmelerine rağmen gemiler esasen gerçekçidirler ve Hint Okyanusu tarzından ziyade Akdeniz modelindedirler (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 157b, St. Petersburg).

Asya tarzı uçbükümlü bileşik yayı ve belinde sadağıyla bir okçu. Buna karşın sanatçı, figürün başına biraz kafa karıştırıcı siperlikli bir miğfer yerleştirmiştir. Bu az bilinen duvar resmi, Bizanslı Mora Despotluğu'nun başkenti Mistra'da inşa edilmiş son büyük kilisede yer almaktadır (Pantanassa Kilisesi, Mistra; yazarın fotoğrafı).

8-12 MAYIS **Osmanlıların sürekli top atışları Kaligarla Kapısı surlarında gedik açar. 12 Mayıs akşamı boyunca süren Osmanlı hücumu Blakhernai Sarayı'na nüfuz eder, fakat gece yarısı geri püskürtülür.**

Giustiniani Longo ve Ceneviz birlikleri Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki imparatora destek vermek üzere ayrılınca, Myriandrion mahallesinin savunmasını Bocchiardi kardeşler üstlenirler. En kalabalık Bizanslı ve Cenevizli asker grubu Longo'nun komutası altında olup Osmanlıların taarruz ettikleri Mesoteikhion kesimini savunmaktadır.

7-8 MAYIS **Mesoteikhion bölgesindeki hasarlı surlara Osmanlıların düzenlediği gece saldırısı geri püskürtülür.**

21 NİSAN **Osmanlı topçuları Aziz Romanos Kapısı'na yakın bir yerde surların bir kısmını çökertir ve hendek kısmen molozla dolar. O noktadan Osmanlı hücumu olmayınca 21-22 Nisan gecesi savunmacılar gediği kapatır.**

25-30 NİSAN **Top ateşi Aziz Romanos Kapısı'nın kulelerinden birini yıkar ve hemen yanındaki surlarda gedikler açar. Diğer bataryalardaki top sayısı azaltılır.**

Osmanlıların ahşaptan yapılmış büyük kuşatma kulesi 18-19 Mayıs gecesi barutla harap edilir.

C

H

I

L

D

K

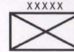
J

STUDION MAHALLESİ

LANGA LİMANI

3-5 MAYIS **Küçük bir Venedik gemisi beklenen imdat filosunu aramak için Çanakkale Boğazı'nın ardına yelken açar; ama 23 Mayıs'ta elleri boş geri döner.**

Haliç zincirini savunanlar hariç tüm Venedik gemileri Prosphorion (Hocapaşa, Eminönü) limanında veya çevresinde toplanır; Gabriele Trevisan komutasındaki mürettebat Blakhernai Sarayı'nı savunmaya gönderilir. Gemilerin komutası Alvise Diedo'ya bırakılır.

İMPARATOR KONSTANTİNOS

KUŞATMANIN İKİNCİ SAFHASI (21 NİSAN-25 MAYIS 1453)

Konstantinopolis surlarını savunan birliklerin çoğu yan taraflara dağılmış ya da sorumlu oldukları sur boyunca yayılmışlardı. Osmanlılar gemilerini karadan yürütüp Haliç'e indirerek Bizanslıları şoka uğrattılar.

MAYIS BAŞI **Kharlslos Kapısı'na karşı Osmanlı ordusundaki Sırp madencilerin gerçekleştirdikleri ilk lağımlama teşebbüsünden zemin uygun olmadığı için vazgeçilir. İkinci teşebbüsün hedefi Kaligaria Kapısı ile bitişik surlardı. Açılan lağım 16 Mayıs'ta tamamlanan bir karşı lağımla tahrip edilir; Blakhernai'deki diğer lağımlar 25 Mayıs'ta etkisiz hale getirilir (toplam 14 lağım).**

19 MAYIS **Osmanlı mühendisleri Haliç'in üzerinde, Blakhernai'ye yakın bir yerde, bir tombaz köprü kurarlar; Bizanslıların köprüyü yakma girişimi bertaraf edilir. Blakhernai'yi topa tutmak için yeni tabyalar yerleştirilir.**

14 MAYIS **Blakhernai mahallesine ateş açan bataryaları takviye etmek için, Galata'nın ardındaki ve Haliç'in kuzeyindeki toplar tombaz köprü üzerinden kaydırılır.**

Bocchiardi kardeşlerin komutasındaki birlikler Kerkoporta'yı kullanarak etkili bir kanat taarruzu gerçekleştirirler.

21-22 NİSAN **Sultan II. Mehmed, havan topu gibi ateş edebilecek şekilde mevzilendirttiği toplarla Galata üzerinden aşırtma atışlarına başlar ve Haliç'teki Hıristiyan donanmasını ateş altına alır. 72 parça küçük Osmanlı gemisi ahşap kızaklar üzerinden kaydırılarak karadan Haliç'e indirilir.**

HAMZA BEY

28 NİSAN **Diplokionion'da yatan Osmanlı gemilerini yakmak üzere savunmacıların kadırgalarının Glacomo Coco komutasında yaptıkları şafak taarruzu yenilgiye uğratılır ve Coco öldürülür. Sağ kalanlar muhtemelen gerisingeri Haliç'e firar ederler.**

F

B

G

HALİÇ

GALATA

DİPLOKİONİON LİMANI

E

A

KONTOSKALİON LİMANI

AKROPOLİS BURNU

K

16-17 VE 21 MAYIS **Büyük Osmanlı kadırgaları Haliç zincirine karşı top ateşine başvurmaksızın gösteri taarruzunda bulunurlar.**

Hıristiyan gemileri Haliç'in doğu ucunda savunma tertibi alırlar.

MARMARA DENİZİ

ANAHTAR

- **A** Haliç Zinciri
- **B** Blakhernai Sarayı
- **C** Sultan II. Mehmed'in Maltepe'deki karargâhı
- **D** İmparator Konstantinos ve Mesoteikhion bölgesi savunucuları
- **E** Hamza Bey komutasındaki Osmanlı donanması
- **F** Tombaz köprü
- **G** Zağanos Paşa ve topçular
- **H** Sırp yardımcı kuvvetleri
- **I** Osmanlı destek kuvvetleri
- **J** Nikeforos Paleologos'un seyyar ihtiyat birliklerine katılan Bizanslılar
- **K** Havariyyun Kilisesi civarındaki Bizans ihtiyat birlikleri
- **L** Osmanlı dev topu

GIACOMO COCO

Osmanlı devriye gemileri.

Günümüzde "Tekfur Sarayı" adıyla bilinen Bizans yapısı Blakhernai Sarayı'nın yıkıntıları. Ana yapı 12. yüzyıla tarihlenmekle birlikte yıllar içinde tadil edilmiştir (yazarın fotoğrafı).

pa etmek yahut yakmak için yaptığı tüm teşebbüsler başarısız oldu. Bununla birlikte öğleden sonra rüzgâr dindi ve deniz muharebesi kıyıya doğru sürüklendi. Heyecanlanmış genç sultan çaresizce haykırarak atını denize sürüyor, Baltaoğlu'na denizcilikle ilgisi olmayan beyhude emirler yağdırıyordu. Duymazlıktan gelen Kaptan-ı Derya, daha küçük gemilerini geri çekti ve top taşıyan büyük gemileriyle saldırıya geçti; ne var ki bu gemi toplarının irtifası düşman güvertelerine ateş açamayacak kadar az olduğu gibi kalibreleri de gemilerin gövdelerine zarar veremeyecek kadar küçüktü. Böylece Baltaoğlu rampa etme yolunu seçti. Sultan gitgide hiddetlenirken Kaptan-ı Derya gözünden yaralandı. Sonunda, güneş batarken aniden yeni bir rüzgâr çıktı. Hıristiyan gemileri daha küçük Osmanlı gemilerini bir kenara iterek son sürat Haliç'e yöneldiler; o esnada gevşetilen zincire mukayyet olmak üzere de üç Venedik gemisi huruç etti. Artık karanlık çöküyordu; gemilerini bir araya toparlayamayan Baltaoğlu, Diplokionion'a dönüş emri verdi.

Bu aleni yenilgi savunmacıların moralini yükseltirken Osmanlılar üstünde ciddi bir etki yarattı. Osmanlı kaynakları ordugâhta rakip hiziplerin belirdiğinden de söz ederler. Böylece ertesi gün Baltaoğlu sultanın huzuruna çıkarıldı ve herkesin önünde, idamla tehdit edildi. Gerçi II. Mehmed'in böyle mert ve yetenekli bir komutanı öldürtme niyetinde olması pek mümkün görünmemektedir ve Kaptan-ı Derya'nın maiyetindekiler amirlerinin cesaretine dair tanıklıklarını muhtemelen dile getirmişlerdir. Yine de, kellelerin uçması gerekiyordu. Görevinden alınan Baltaoğlu kırbaç cezasına çarptırıldı ve donanmanın başına Hamza Bey getirildi. Bundan sonra sultan, durum değerlendirmesi yapmak üzere komutanlarını Diplokionion'a topladı. Çandarlı Halil Paşa, Konstantinopolis üstünde siyasi hakların tekrar tesisi ve yıllık 70 bin altın vergi karşılığında kuşatmayı kaldırma teklifini getirdi. Zağanos Paşa, diğer vezirler ve sultanın hocası Şeyh Akşemseddin ise kuşatmanın devamını savundular. Hükümdar da onlarla hemfikirdi.

OSMANLILAR HALİÇ'İ ELE GEÇİRİYOR

Sultan, Osmanlı gemilerindeki topların çoğunu indirtti ve Haliç zincirini savunan İtalyanlar ile Bizanslıları ateş altına almak üzere bunları kıyıya kurdurttu.

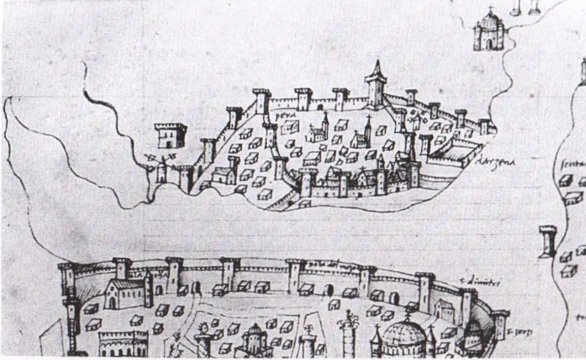

ÜSTTE **Boğaz'ın Avrupa yakası, Tarabya yakınları. Geç Bizans dönemindeki Therapia ileri karakolunun tüm izleri kaybolmuş gibidir. Bizans devrinde büyük oranda göz ardı edilen bu bölge, fetihten sonra revaç bulmuştur (yazarın fotoğrafı).**

SAĞDA **Galata'nın Ortaçağ tahkimatından geriye bir tek, esas itibariyle şehrin en üstündeki bir istinat noktası olarak inşa edilmiş bulunan Galata Kulesi kalmıştır. Sonraki yüzyıllarda bu kule, Osmanlı itfaiye teşkilatı tarafından gözetleme amacıyla kullanıldı. Kitabın yazıldığı günlerde Galata Kulesi, İtalyan Banca di Roma'nın camlarla kaplı Türkiye bürolarını da pek münasip şekilde içeren hareketli bir ticaret merkezine hâkimdi (yazarın fotoğrafı).**

Cristoforo Buondelmonti'nin *Liber Insularium* adlı eserinin biraz daha geç tarihli bir nüshası, yazarının ünlü Konstantinopolis haritasının basitleştirilmiş bir örneğini de içerir. Burada yer verilen kesit, Haliç'i ve yukarısındaki Ceneviz Galata'yı gösteriyor. Galata surlarının sol tarafında, Osmanlıların kadırgalarını indirdikleri Pınarlar Vadisi'nde (Kasımpaşa) bir yel değirmeni görülür. Sağ üst köşedeki kilise ve iki sütun, Osmanlı donanmasının kuşatma boyunca karargâhını kurduğu Diplokionion limanını göstermektedir.

Diplokionion Koyu günümüzde, Dolmabahçe Sarayı'nı ve Kadıköy (Asya yakası) vapurlarının rıhtımını ihtiva eden Beşiktaş semtidir. Osmanlı kadırgaları muhtemelen, uzakta büyük gemilerin göründüğü Boğaz sahilinden karaya çıkarılmışlardı.

Ne var ki hedeflerin çoğu Galata kolonisi tarafından perdelenmekteydi. Sultanın yeni bir uzun menzilli havan topunu tam da bu sırada ve bu sebeple tasarladığı tevatür edilir. II. Mehmed'in biyografisini yazan Rum tarihçi Kritovulos'a göre, alelade bir top çok yüksek bir irtifa verilerek tekrar mevzilendirildi ve sultan onlara, "menzili hendeseyle hesap etmeleri" emrini verdi. Bu, yeni bir bilim dalı olan *balistik*'in tarihte ilk kullanıldığı anlardan biridir.

Bu esnada Boğaz'dan, Galata'nın ardındaki tepelerden aşağı Haliç'e doğru ahşap kızaklar döşemek suretiyle bir yol yapımına başlanmıştı – daha doğrusu muhtemelen başlanmış olan işe hız verilmişti. Osmanlı donanması zinciri aşamıyorsa, küçük savaş gemileri karadan götürülecekti. Genel kanı, Sultan Mehmed'in birkaç yıl önce kadırgalarını Adige Nehri'nden Garda Gölü'nün kuzey ucuna taşıyan Venediklileri taklit ettiği yönündedir gerçi ama, İslam tarihinde Müslüman komutanlar benzer eylemleri çok daha önce gerçekleştirmişlerdi. Selahaddin Eyyubî 12. yüzyılda yarı sökülmüş savaş gemilerini Kızıldeniz'den Nil'e taşıtmış ve Memlûklar daha 1424 gibi yakın

s. 62-63:

KARADAN YÜRÜTÜLEN OSMANLI GEMİLERİ HALİÇ'E İNDİRİLİYOR (22 NİSAN)

Osmanlı savaş gemilerinin Galata'nın arkasındaki tepelerden kızaklar üstünde uzun bir sıra halinde kaydırıldığını gören Konstantinopolis halkı dehşete kapılır. Boğaz'dan alınıp öküz ve insan gücüyle Pınarlar Vadisi (Kasımpaşa) diye bilinen noktaya taşınan kadırgalar görünüşe bakılırsa çarpışmaya hazırdır. Sonuç olarak, savunmacılar Haliç'te hâkimiyeti yitirmişlerdir ve Osmanlı kadırgaları, kuzey surlarını tehdit edebilecek bir konumdadır.

Osmanlıların Konstantinopolis'i fethini betimleyen resimlerin en erken örneklerinden birisi, Moldova'daki bir manastır kilisesinin dış yüzeyindedir ve 16. yüzyılda yapılmıştır. Ön planda bir Türk'ü atından aşağı düşüren Hıristiyan atlı, muhtemelen Boğdan hükümdarı Büyük Ştefan'ı temsil eden bir alegoridir (Moldavita Manastırı; yazarın fotoğrafı).

bir tarihte, kadırgalarını parçalar halinde Kahire'den Süveyş'e götürmüşlerdi.

Galata'nın arkasındaki en alçak arazi denizden yaklaşık 70 metre yükseklikteydi ve Osmanlıların kızaklar döşedikleri yol, günümüzdeki Tophane'den bugünkü Taksim Meydanı'na doğru çıkıyor, sonra da Kasımpaşa'ya iniyordu. Kızak yolu, sığ kazılmış hendeklerin içine kalaslar döşenmesi ve bunların sürtünmeyi azaltmak üzere yağlanmasıyla yapılmıştı. İş 22 Nisan'da tamamlandı ve tekerlekler üzerindeki gemiler topların örtme ateşi perdesi altında çekilerek tepelerden aşırtıldı. Denize indirilirken yelkenleri hazır ve çekirdek mürettebatları içlerindeydi. Sonuç itibariyle Osmanlı donanmasının 30 parça kadırga da dahil 72 parça küçük gemisi Kasımpaşa'ya dikkatle indirildi ve Boğaz'da sadece büyük gemiler kalmış oldu. Savunmacılar Haliç üzerindeki hâkimiyetlerini kaybettiler ve tehdit altındaki deniz surlarını savunmak için diğer mıntıkalardan buraya adam kaydırmak zorunda kaldılar. Konstantinopolis'in kuşatması tamamlanmıştı.

Tahminen Boğaz'daki Osmanlı donanmasının şimdi iyice zayıfladığına inanan savunmacılar ateş gemileriyle saldırdılar. 28 Nisan günü şafak sökmeden iki saat önce Giacomo Coco komutasında bir baskın harekâtına girişildi. Coco'nun pamuk ve yün balyalarıyla dolu iki büyük gemiden oluşan filosuna Gabriele Trevisan ile Zaccaria Grioni'nin kadırgalarıyla üç küçük gemi eşlik ediyordu. Söylendiğine göre Coco sabırsızlıkla ileri atılarak planı bozdu. Osmanlı gemileri ateş açtılar ve Coco'nun gemisi tüm mürettebatıyla batırıldı. Trevisan'ın kadırgası da isabet aldı, fakat güçbela Haliç'e geri dönmeyi başardı. Osmanlılar da bir gemi kaybetmelerine rağmen bir buçuk saat süren şiddetli deniz muharebesinden zaferle çıktılar.

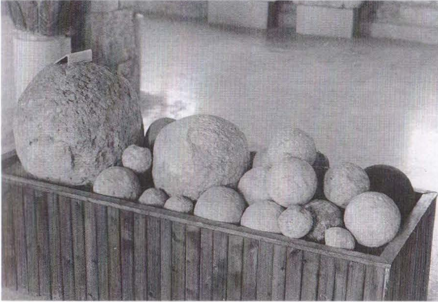
1453'te yapılmış bir duvar resminde *Megas Doukas* Demetrios ile Aziz Nestorios. Sağ taraftaki Demetrios, Bizans'ın son asker asilzadelerinden birinin kıyafetleriyle resmedilmiştir (Büyük Meteoreon Katedrali, Meteora).

Alvise Longo, Venedik'ten 19 Nisan'da planlandığı gibi 16 gemiyle değil ama tek bir kadırgayla yola çıktı. Hal böyleyken dahi, Ege'de Loredan'ın gelmesini bekleme emri almıştı. Bu arada İmparator Konstantinos bu yardım filosunu aramak üzere bir keşif gemisi gönderdi. Türkler gibi giyinmiş on iki gönüllü mürettebat, Osmanlı bandırası çektikleri gemileriyle 3 Nisan'da Konstantinopolis'ten çıktılar ama Çanakkale Boğazı açıklarında beklenen yardımın izini bulamadılar ve 23 Mayıs'ta verdikleri rapor Konstantinos'u umutsuzluğa düşürdü. Öte yandan Sultan Mehmed, Batı'dan beklenen filonun gerçekten de gelebileceğini düşünerek kaygılanıyordu. Giacomo Tedaldi'ye göre, Eğriboz'da nihayet bir araya gelecek dokuz parça kadırga ve 20 diğer gemi, şehrin düşmesinden bir gün önce dahi varabilse Konstantinopolis kurtulabilirdi – fakat bu gerçekleşmedi.

Savunmacılar, Osmanlı gemilerini püskürtmek umuduyla 3 Mayıs'ta Haliç üzerindeki surlara top yerleştirdiler. Daha da çarpıcı bir gelişme, Sultan Mehmed'in yeni tasarladığı ve 5 Mayıs'ta ateşlenen uzun menzilli havan topuydu. Başta hatalı nişan alıyordu, fakat Kritovulos'a göre, "tekrar ateşlendi ve güllesi muazzam bir yüksekliğe eriştikten sonra müthiş bir hız ve gümbürtüyle düşerek bir kadırgayı tam ortasından vurdu..." Kurban, Galata yakınlarında demirlemiş, görünüşte tarafsız bir Ceneviz ticaret gemisiydi ve anında batmıştı.

Süleymanname'nin ön yüzünde yer alan minyatürlerin en alt sırasında, muhtemelen Hz. Süleyman'a ait iki atı tutan bir seyis resmedilmiştir. Her iki binekte de eyer yoktur, fakat eyer örtüleri palan kolonlarıyla tutturulmuştur (*Süleymanname*, Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).

Osmanlıların İstanbul'u fethini takip eden birkaç onyıl içinde Kuzey Suriye Osmanlılar ile Memlûklar arasında bir savaş bölgesi olacaktı. Dolayısıyla soldaki irili ufaklı top gülleleri ve sağdaki süslü top kuyruğu her iki tarafa da ait olabilir (Kale Müzesi, Halep; yazarın fotoğrafı).

Haliç'te devam eden müsademeler neticesi zinciri koruyanlar hariç tüm Hıristiyan gemileri küçük Prosphorion Limanı'na çekilmek zorunda kaldılar ve mürettebatları Blakhernai semti (Ayvansaray) civarını savunmaya gönderildi. 16-17 ve 21 Mayıs günleri başarısız saldırılar gerçekleştiren Osmanlı donanması için zincir bir sorun olmayı sürdürüyordu. Aynı zamanda Osmanlı mühendisleri Haliç'in daha yukarısına, arabaları ve topları taşımaya yetecek bir tombaz köprü inşa ettiler. Bizanslıların Rum ateşiyle bu köprüyü ortadan kaldırma girişimleri boşa çıktı ve Haliç'in iki yanındaki Osmanlı kuvvetleri arasında bu bağlantının çok yararlı olduğu anlaşıldı.

Şehir surlarının topa tutulmasına devam edildi ve 2 Mayıs'ta muazzam *Baziliske* (Şahî) eski mevziine tekrar yerleştirildi. Ayın 6'sında Aziz Romanos Kapısı karşısına yerleştirilmiş toplara eklenen yenileri bir gedik daha açtılar ve bu gedik ertesi günü genişletildi. Fakat açılan yol hâlâ sadece 3 metre genişliğindeydi ve ertesi geceki Osmanlı saldırısı başarısız oldu. Balkan ve Türk kaynaklarını kullanan Aleksandros İpsilantis'e göre bu, Murad Paşa'nın komutasındaki Osmanlı askerlerine savunmayı ya-

1480'lerde neshedilmiş elyazması bir Osmanlı külliyatındaki bu enfes minyatür, ak börkleriyle yeniçerileri ve çeşitli giysiler ile üniformalara bürünmüş maiyetiyle oturan bir şehzadeyi göstermektedir (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 989, vr. 230r, İstanbul).

Beşiktaş-Kadıköy vapurundan Haliç'in ağzına, yani meşhur Haliç zincirinin çekildiği yöne doğru bakış (yazarın fotoğrafı).

rıp içeri girmek için bir fırsat gibi görünmüştü, ama Rhangabe adlı bir Rum asilzade nihayet son nefesini vermeden önce Murad'ın bacağını koparınca hücum boşa çıktı. Giustiniani ve *voyvoda* Theodoros, arkalarından da İmparator Konstantinos, Lukas Notaras ve *Eparkhos* Nikola mücadeleye katılana değin Bizanslı savunmacıların her an hezimete uğraması mümkün görünüyordu.

8 ve 11 Mayıs tarihleri arasında Kaligaria Kapısı (Eğrikapı) yakınında yeni bir gedik açıldı ve bunu, Osmanlıların ayın 12'sinde Blakhernai Sarayı'na girdikleri bir saldırı izledi; ancak saldırganlar geri püskürtüldüler. Osmanlı topları yeniden mevzilendirildi ve namluların büyük kısmı en ümit verici nokta gibi gözüken Aziz Romanos Kapısı karşısında konuşlandırıldılar. Muhtemelen pek etki yaratmamış olan mancınıklardan bahis yoktur, fakat Osmanlı askerleri surların altında lağım kazmaya başlamışlardı. Lağımcıların çoğunu Sırp *despotu* tarafından gönderilen ve Zağanos Paşa'nın emrinde bulunan Sırplar oluşturuyordu. İlk tüneller Kharisios Kapısı'na doğruydu, fakat Lykos (Bayrampaşa) Vadisi'ndeki zeminin bu iş

s. 68-69:

OSMANLI ORDUSUNDAKİ SIRP LAĞIMCILARIN YERALTINDA YENİLGİSİ (16 MAYIS)

Sırp ve Bizanslı lağımcıların yeraltında verdikleri mücadele, Konstantinopolis kuşatmasının en az bilinen cephelerinden biridir. Osmanlı zabitleri idaresindeki Sırplar, Blakhernai Sarayı'nın etrafındaki tek kat 12. yüzyıl surunun altında lağım patlatmak için tünel kazmaya çalışmışlardı; fakat savunmacılar her tünele müdahale ettiler ve düşmanlarını duman veya su bastırtarak boğdular. En azından bir defa hasım lağımcılar toprağın altında gırtlak gırtlağa dövüşmek durumunda kalmışlardı.

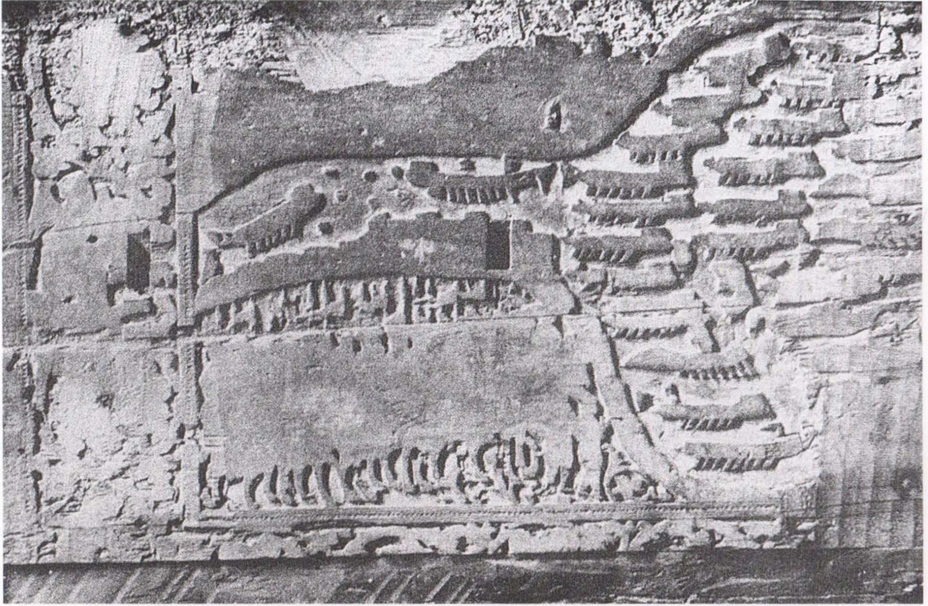
Karadeniz Boğazı'nın kuzey ağzının hemen batısında yer alan Kilyos. Rusya tarafından esen şiddetli fırtınalara tamamen açık durumdaki Trakya sahilinde pek az limanlık koy vardır. Yine de Kilyos, 15. yüzyıl ortaları itibariyle Konstantinopolis yakınlarında Bizanslıların elinde kalmış olan dişe dokunur birkaç yerden biriydi (Peter Lewis'in fotoğrafı).

için uygun olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine lağımcılar, bu kez Kaligaria Kapısı civarındaki Blakhernai surlarını hedef alarak tekrar denediler; ancak Johannes Grant'ın talimatıyla kazılan bir Bizans karşı lağımı 16 Mayıs günü Sırpların tüneline müdahale etti ve Osmanlıların bunu izleyen diğer lağım kazma teşebbüsleri, tünellerin kimine duman kimine de su bastırtılması suretiyle 21 Mayıs'ta başarısızlığa uğratıldı. 23 Mayıs'ta bazı lağımcılar ve bir Osmanlı zabiti yeraltında tutsak alındı. İşkenceye alınan bu zabit kalan bütün lağım tünellerinin yerlerini açıklayınca bunların hepsi de 25 Mayıs'ta etkisiz hale getirildiler. Zağanos Paşa ayrıca büyük ahşap kuşatma kuleleri diktirmişti. Bunlar hareketli olmamakla beraber mukavemet ve gizlenme noktası olarak işe yarıyorlardı. 18-19 Mayıs gecesi yapılan ani bir huruç ile bunlardan bir tanesi

ALTTA **solda, pek ağır bir kabza başı ve aşağı bakan ejder kafaları şeklindeki kabza kulaklarıyla bir Memlûk veya Osmanlı kılıcı (Askeri Müze, env. no. 2431, İstanbul, yazarın fotoğrafı). Sağda ise, Ortadoğu tarzı kabzasıyla bir Memlûk veya Osmanlı kılıcı, 15.-16. yüzyıl (Askeri Müze, env. no. 5306, İstanbul, yazarın fotoğrafı).**

Bizans ahşap işçiliğinin olağanüstü bir örneği olan bu oyma pano, bir şehre (sol) saldıran kadırga filosuyla nakliye gemilerini (sağ) tasvir eder. Her ne kadar Konstantinopolis kuşatmasını resmetmemiş olsa da, o tarihlerde yapılmıştır (Havarilere mağfireteden Kutsal Ruh ikonunun arka yüzü, Ermitaj Müzesi, env. J.428, St. Petersburg).

barut fıçılarıyla havaya uçuruldu ve birkaç tanesi daha çeşitli şekillerde tahrip edilince kalanlar söktürüldü.

Diğer taraftan, hendeğin büyük oranda dolması üzerine Lykos Vadisi mıntıkasındaki gedikleri kapatmak savunmacılar için giderek güçleşmeye başlamıştı. Onun yerine, açılan boşlukları moloz, toprak ve kerestelerle doldurdular. Huruç düzenlemek de giderek güçleşmişti, çünkü tahrip edilen kapılar savunmacıları açıkta bırakıyordu. Bununla birlikte Kerkoporta Yan Kapısı tekrar açılmıştı ve Osmanlı piyadeleri kuzey mıntıkasından saldırdığında, özellikle de Bocchiardi kardeşlerin komutasındaki süvariler buradan başarılı kanat hücumları gerçekleştirdiler.

Yine de, İtalyan ve Rum savunmacılar arasındaki artan gerilimle birlikte Konstantinopolis'tekilerin morali bozulmaktaydı. Daha da fenası, Konstantinopolis'teki en kutsal ikon olan *Hodegetria*, şehir çevresinde yapılan bir törende taşınırken kayıp yere düşmüştü. Ertesi günü, yani muhtemelen 12 Mayıs'ta, mevsimsiz bir sis şehrin üstüne çöktü ve Ayasofya Katedrali'nin etrafının tuhaf bir ışıkla kaplanması her iki tarafı da endişelendirdi. Müslüman komutanlar bunun, yakında kadim binanın içinde parlayacak olan Hak Din'in nuru olduğunu ilan ettiler. İmparatorun danışmanlarından bazıları, şehri terk edip mücadelesini başka bir yerde sürdürmesini önerdiler. II. Mehmed, şimdi Konstantinopolis'e son bir elçilik heyeti göndermişti; heyetin başında, Bizans'ın yönetici seçkinleri arasında arkadaşları olan kayınbiraderi, Kastamonu ve Sinop hâkimi İsfendiyaroğlu İsmail Bey vardı. Osmanlılar koşullarını bildirdiler: İmparator Mora'ya çekilmeli ve şehir Osmanlı hâkimiyetine bı-

rakılmalıydı. Fakat XI. Konstantinos, daha sonra yazan tarihçilere göre şöyle cevap verdi: "Tanrı beni, imparatorluksuz bir imparator olarak yaşamaktan esirgesin. Şehrim düşerse, ben de onunla düşerim. Kaçmak isteyenler, becerebilirlerse canlarını kurtarsınlar ve ölümle karşılaşmak isteyenler, benim arkamdan gelsinler." Aslında Venedik donanması nihayet limandan çıkmıştı ve Macarların yürüyüşe hazırlandıklarına dair söylentiler vardı; imparatorun sultanın koşullarını reddetmesinin nedeni bu da olabilir.

ŞEHRİN DÜŞÜŞÜ

Sultan 26 Mayıs'ta bir savaş meclisi topladı. Çandarlı Halil hâlâ anlaşmaya gidilmesinden yanaydı ve Batı'dan gelen sürekli tehlikeye vurgu yapıyordu, fakat Zağanos Paşa Osmanlıların Batılı düşmanlarının bu kez birleşmeyeceğinde ısrar etti. Ayrıca Mehmed'in kahramanı Büyük İskender'in, daha genç bir adamken dünyanın yarısını fethetmiş olduğuna dikkat çekti. Böylece Mehmed, Zağanos Paşa'yı, belki de getireceği cevaptan emin olarak adamlarının ağzını aramaya gönderdi. Ertesi gün tellallar 29 Mayıs'ta karadan ve denizden son bir hücuma geçileceğini duyururlarken Mehmed orduyu teftiş etti. Şenlik ateşleri yakıldı ve 26 Mayıs'tan itibaren Osmanlı ordugâhı sürekli bir bayram yerine döndü. Tellallar Konstantinopolis surlarına ilk çıkacak kişinin yüksek rütbeyle ödüllendirileceğini bildirdiler ve hocalar da askerlere, 672 yılında Konstantinopolis'e yapılan ilk Arap-İslam taarruzunda ölen ünlü sahabe Eyüp el-Ensari'yi anlattılar. Aslında savunmacılar o kadar çok meşale görmüşlerdi ki, kimileri düşmanın geri çekilmeden önce çadırlarını yaktığını düşünmüştü. Gece yarısı bütün meşa-

"Büyük İskender'in Ramini Adası'na varışı" minyatürü, *İskendername*. Ön planda, basitleştirilmiş olmakla birlikte, Akdeniz'e özgü olduğu açıkça fark edilen yelkeni açık bir gemi resmedilmiş. Nakkaş muhtemelen Osmanlı gemilerini örnek almıştır (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 100b, St. Petersburg).

28 MAYIS **Blakhernai Surları'na Hücum: Karaca Paşa komutasındaki Rumeli askerleri Blakhernai ile Kaligarla kapıları arasındaki surlara hücum ederken, Zağanos Paşa kendi kıtalarıyla desteğe gelmiştir.**

28 MAYIS **Surlara Hücum: Çandarlı Halil, Saruca Paşa ve Sultan Mehmed komutasındaki kapıkulları, surların en fazla hasar görmüş kısmı olan Lykos Vadisi kesimine özellikle odaklanarak taarruz mevzilerine ilerler.**

28 MAYIS **Surlara Hücum: Anadolu ocakları, Aziz Romanos Kapısı ile deniz arasındaki surlara karşı harekete geçerler; özellikle de Üçüncü Askeri Kapı'ya yoğunlaşmışlardır.**

27-29 MAYIS **Savunmacılar surlarda açılan gedikleri, özellikle de en fazla hasar gören Aziz Romanos Kapısı'na yakın kısmı kapatır. XI. Konstantinos Osmanlılara saldırma fikrinden vazgeçirilir.**

C

D

STUDİOS MAHALLESİ

LANGA LİMANI

29 MAYIS **Şafağın sökmesine üç saat kala, Mustafa Paşa komutasındaki başıbozuklar tüm cephe boyunca taarruza geçerler ama iki saat sonra geri çekilmek zorunda kalırlar. İkinci bir hücumun ardından yoğun bir top ateşi açılır. Anadolu askerleri Aziz Romanos Kapısı yakınında açılan bir gedikten içeri sızarlar. Sağ ve sol koldan taarruzlarla savunmacıların Lykos Vadisi'ne takviye göndermeleri engellenir. Sol kol bilhassa gayret gösterir fakat Kerkoporta'dan huruç eden savunmacıların karşı taarruzlarıyla yenilgiye uğratılır. Üçüncü hücumu yeniçeriler gerçekleştirir. Şafak vakti küçük bir Osmanlı kıtası Kerkoporta'nın tam kapatılmadığını keşfederek içeri sızmak için fırsatı kaçırmaz ve sancaklarını surlara diker; fakat savunmacılar tarafından etrafı sarılır.**

İmparator Konstantinos'un belki de bir gemi bulmak üzere İsa Kapı'ya geri çekilmeye çalışırken Osmanlı denizcileri tarafından yakalanıp katledildiği de rivayet olunur.

Sultan Mehmed, Aziz Romanos Kapısı yakınındaki Yeniçerilere tekrar bir taarruz emri verince birçok savunmacı iç ve dış surlar arasında mahsur kalır; İmparator Konstantinos bu son savunma esnasında öldürülmüş olabilir.

İMPARATOR KONSTANTİNOS

Sultan Mehmed, şehrin yağmalanmasını önlemek için birlikleri surların dışında alıkoyar ve kendiliklerinden teslim olan mahalleleri korumak için kapıkulu askerleri gönderir.

KUŞATMANIN SON SAFHASI (26 MAYIS-29 MAYIS 1453)

Son Osmanlı hücumu muazzam bir gösterişle 29 Mayıs'ta gerçekleştirildi.

Giustiniani Longo, Mesoteikhion'da komutayı Cenevizli subaylara devrederek Haliç'teki gemisine çekilir. Kara surlarını savunanlar arasında panik çıkar.

Osmanlı birlikleri Blakhernai'ye girerek savunmacıların büyük kısmını esir alır. Haliç surlarını savunanlar arkalarında Osmanlı birliklerini görünce çoğu surlardan atlayarak kaçar; Haliç'teki Osmanlı gemilerinin mürettebatı şehre girer.

HAMZA BEY

Osmanlı gemicilerinin büyük kısmı Platala ile Horala kapılarından şehre girerek Haliç boyundaki diğer kapıları açar. Venedikli gemicilerin büyük kısmı gemilerine çekilir.

28 MAYIS **Osmanlı donanması, Haliç zinciri önünde Diplokionion'dan Langa Limanı'na kadar Marmara surları boyunca yayılır. Haliç'teki Osmanlı kadırgaları Konstantinopolis kıyısı boyunca mevzilenir. Zağanos Paşa, Haliç'teki mürettebata yardım etmek üzere asker gönderir.**

HALİÇ

GALATA

DİPLOKİONİON LİMANI

AKROPOLİS BURNU

KONTOSKALİON LİMANI

Hamza Bey komutasındaki Osmanlı gemileri kırılan Haliç zincirini aşarak geride kalan Hıristiyan gemilerini ele geçirir.

MARMARA DENİZİ

K

ANAHTAR

- **A** Haliç zinciri
- **B** Blakhernai Sarayı
- **C** Sultan Mehmed'in Maltepe'deki karargâhı
- **D** İmparator Konstantinos
- **E** Tombaz köprü
- **F** Ahşap kızak
- **G** Osmanlı geri hizmet kıtalarının ordugâhı

ÜSTTE (SOLDAN SAĞA) **Hepsi de 15. yüzyılda yapılmış olan dört miğfer. Halkis'te bulunmuş olan ilk ikisi sabit ense muhafazalı *bascinet* tipindedirler. Birincisinin ön kısmındaki menteşeli parça kayıptır; ikincininse menteşeli siperliği alışılmadık derecede küçüktür (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı). Üçüncü ve dördüncü miğferler İtalyan işi olup *sallet* tipindedirler. Üçüncü, takanın yüzünü neredeyse tamamıyla kapatmaktadır (Askeri Müze, İstanbul, yazarın fotoğrafı); sonuncuda ise menteşeli bir burun muhafazası bulunuyor (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı).**

leler söndürüldü ve kutlamalar sona erdi. Bununla birlikte savunmacılar geceyi surlarda açılan gedikleri kapatmakla geçirdiler. Giustiniani Longo, Lukas Notaras'a topçu ihtiyatını talep ettiği bir haber gönderdi. Notaras bunu reddedince Longo onu hainlikle suçladı. İmparator araya girmeseydi, birbirlerine girmelerine ramak kalmıştı.

Kuşatma hattındakilerin dinlenmesine ayrılan ertesi gün, Sultan Mehmed donanma da dahil her kıtayı ziyaret etti ve komutanlarına son emirlerini yolladı. Kaptan-ı Derya Hamza Bey, gemilerini deniz surları boyunca yaymış ve mümkün olan yerlere merdivenler kurdurmuştu. Zağanos Paşa, Haliç'teki gemilere yardım etmek üzere askerler gönderdi ve diğerleri de tombaz köprüden geçerek Blakhernai semti saldırısına yardıma gitmişlerdi. Karaca Paşa ve Rumeli birlikleri, Edirnekapı'ya kadar olan bölgede, onların sağında yer alacaklardı. İshak Paşa ve Mahmud Paşa, Anadolu askerleriyle Üçüncü Askeri Kapı'nın çevresine yığılmak suretiyle Aziz Romanos Kapısı ve Marmara kıyısı arasından hücuma geçeceklerdi. Sultan ile Çandarlı Halil ve Saruca paşalar Lykos Vadisi'ndeki esas harekâtı yöneteceklerdi.

O ikindi vakti, batan güneşin ışıkları savunmacıların gözlerine vururken Osmanlılar hendekleri doldurmaya başladılar; bu arada toplar mümkün olduğunca yakına getirilmişti. Haliç'teki Osmanlı gemileri Ksiloporta (Dideban Kapısı) ile Horaia Kapısı arasında yerlerini alırken Haliç zincirinin dışında kalanlar Langa Limanı'na varana kadar yayıldılar. Yağmur yağmaya başlamıştı, fakat 29 Mayıs sabahında başlayan çalışmalar öğlen 1:30'a kadar devam etti.

Savunmacılar bir nebze yeniden tertiplenmişlerdi. 200 okçu ve arbaletçisiyle Cenovalı Manuel, Altın Kapı ile Studios semtleri civarının savunmasını idare edecekti. Âlim Teophilos Paleologos Pege Kapısı'nın güneyindeki kuvvetlerin komutanlığını üstlenirken, 400 İtalyan askeriyle Bizans bir-

liklerinin büyük bölümünün başındaki Giovanni Giustiniani Longo da en fazla tehdit alan Aziz Romanos Kapısı civarından sorumlu oldu. Myriandrion (Mevlanakapı) bölgesiAntonio, Paolo ve Troilo Bocchiardi kardeşlere kaldı. Yunanca kaynaklarda "yeryüzündeki en iyi okçu" diye anlatılan Karystoslu Theodoros ile "hünerli bir askeri mühendis" olan Johannes Grant Kaligaria Kapısı'nı savunurken Girolamo Minotto da Blakhernai Sarayı'nın komutanlığına getirilmişti. Başpiskopos Leonard ile Hieronymos isimli biri Ksiloporta'yı korumaya aldılar. Buranın sağında kalan surları muhtemelen Kardinal İsidoros'un adamları savunuyordu. 500 okçu ve el topçusu Haliç'in karşısındaki surlara yerleştirilirken, Lukas Notaras ise Aya Theodosia Kapısı'na (Ayakapı) kadar Petrion mahallesinin sorumluluğunu üstlendi. Gabriele Trevisan, Haliç surlarının ana kısmını koruyan 50 askere komuta ediyordu ve Girit gemilerinin mürettebatı, muhtemelen Trevisan'ın komutası altında Horaia Kapısı çevresindeki burçlara yerleştirilmişti. Alrise Diedo söz konusu bu gemilerin başında kalmaya devam etti. Katalan konsolos Pere Julia, Kontoskalion'a (Kumkapı) kadar Bukoleon (Çatladıkapı) bölgesinin savunmasını üstlendi. Şehzade Orhan Langa Limanı yakınında görevlendirilmişti ki bu esnada Jacopo Contarini'nin adamları Langa Limanı'nın deniz surlarını ve Psamathia'yı (Samatya) savunuyorlardı.

Dimitrios Kantakuzenos, damadı Nikeforos Paleologos ve diğerleri, ikmal kuvvetleriyle Havariyyun Kilisesi'nde mevzilendiler; imparator da bu esnada moralleri yükseltmek için teftiş turları yapmaktaydı. Keşişler ve papazlar sürekli ayinler düzenleyerek Konstantinopolis'in içinde ve surların etrafında geçit törenlerine önderlik ettiler. Ortodoks ve Latin Hıristiyanlar, Ayasofya'da birlikte dua ettiklerine göre, görünüşe bakılırsa, ayrılıklar unutulmuştu.

29 Mayıs günü, şafak sökmeden üç saat kadar önce, Osmanlı topları yaylım ateşine başladı ve Aleksandros İpsilantis'e göre Osmanlı başıbozukları Mustafa Paşa önderliğinde hızla ilerlediler. Ana hücum, Giustiniani Longo'nun 3.000 askeri dış surlara çıkardığı ve en fazla hasarı almış bulunan Aziz Romanos Kapısı'na odaklandı. Dehşetli zayiat vermelerine rağmen Osmanlı gönüllülerinden çok azının geri çekildiği iki saat süren çarpışmalardan sonra sultan ricat emri verdi. Aynı şekilde

Marmara surlarının Aya Barbara Kapısı yakınlarındaki bir kısmı. Dış surlar kadar mukavemetli olmayan bu mıntıka, yan yana inşa edilmiş burçlarla tek kuşak bir surdan ibaretti (yazarın fotoğrafı).

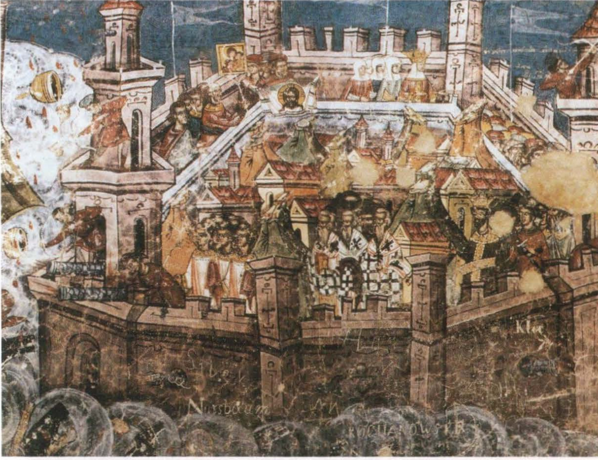

Dar ve kıvrımlı Haliç'e Eyüp Camii'nden bakış. Tekfur (Blakhernai) Sarayı'nın etrafındaki dış surların kuzey ucu, sağdan çıkıntı yapan toprağın ikinci dilinin yanında denize kavuşuyordu (yazarın fotoğrafı).

Osmanlı gemileri de merdivenleri kurmak için mümkün olduğunca yaklaşmaya çalışıyordu, fakat çoğunlukla başarısız oldular.

Bir diğer bombardımanın ardından sıra eyaletlerden toplanan sancak birliklerine geldi. İyi zırhlanmış Anadolu askerlerinin aralarında olduğu bu kıtalar orta kısımdan Aziz Romanos Kapısı'na hücum ettiler. Şafak öncesinin alacakaranlığında meşaleler taşıyarak ilerlediler, fakat surlardaki gediklerin darlığı yüzünden takılıp kaldılar. Ancak başıbozuklardan daha disiplinli olmaları sayesinde, gerektiğinde topçularına alan açmak için geri çekilmesini bildiler ve bu bombardımanlardan biri esnasında savunma setinin bir kısmı çökertildi. Üç yüz Anadolulu derhal açılan boşluğa hücum etti, fakat geri püskürtüldüler. Diğer mıntıkalar arasında Blakhernai'deki çatışma özellikle yoğundu. Aleksandros İpsilantis, yine renkli ayrıntılara yer verir ve Anadolu beylerbeyinin en uzun boylu beş askerini açılan gediklerden içeri gönderdiğini söyler. Bunlar *prostostrator* Giustiniani Longo ve "oğullarıyla" veyahut "üç *boyar*-zade kardeş" ile –muhtemelen Bocchiardi kardeşler kastedilmektedir– karşılaşırlar. Bu ikinci saldırı şafağın sökmesine bir saat kala devam eder.

Sultanın elinde artık bir tane taze birlik kalmıştı: Yeniçerilerden oluşan kendi hassa alayı. İpsilantis'e göre (bu başka hiçbir kaynak tarafından teyit edilmemiştir) Baltaoğlu komutasındaki 3.000 yeniçeri, Aziz Romanos Kapısı yanındaki esas gediğe hücum etti. Bu yeniçerilerin korkunç bir disiplin içinde, son

Moldova'daki Moldovita Manastırı'nın dış yüzeyinde yer alan Konstantinopolis kuşatması resminden bir kare. Fethin üzerinden yarım yüzyıl geçtikten sonra yapılan bu resim, Bizans başkentinin düşüşüyle ilgili pek çok gerçeği ve efsaneyi birlikte içerir (Moldovita Manastırı, yazarın fotoğrafı).

derece yavaş ve hiçbir gürültü veya müzik olmaksızın ilerledikleri ve Sultan Mehmed'in hendeğin eşiğine kadar onlara eşlik ettiği konusunda bütün kaynaklar hemfikirdir. Çarpışmanın bu üçüncü safhası, sol koldaki yeniçeriler savunmacıların son huruç harekâtından sonra Kerkoporta'nın tam olarak kapatılmadığını fark edene değin yaklaşık bir saat sürdü. Elliye yakın asker içeri daldı ve iç merdivenlerden tırmanıp burçlara kendi sancaklarını diktiler. Yine de etrafları çevrildi ve şayet, talih Osmanlı disipliniyle emir-komuta zincirinin sonuna kadar faydalanacağı cilvelerinden birini o sırada göstermemiş olsaydı, imha edilmeleri işten bile değildi.

Giovanni Giustiniani Longo, kendisine bir mermi isabet ettiği sırada açılan gedikteki ahşap mazgallardan birindeydi. Muhtemelen zırhının kol aralığından giren bu mermi göğsüne saplandı ve henüz kimse fark etmemiş olsa da yarası ölümcüldü. Bunun üzerine geriye çekilmesi gerekti. İmparator Konstantinos yakınındaydı ve ona şöyle ses-

Konstantinopolis'in kara surlarının kat ettiği engebeli arazi, Kharisios Kapısı'nın (Edirnekapı) güneyindeki surların bu fotoğrafında görülebilir (yazarın fotoğrafı).

lendi: "Kardeşim, yiğitçe savaş. Dar günümüzde bizi yüzüstü bırakma. Şehrin kurtuluşu sana bağlı; mevzine geri dön. Nereye gidiyorsun?" Giustiniani sadece şöyle dedi: "Tanrı'nın bu Türkleri de götüreceği yere." Giustiniani'nin adamları onun gittiğini görünce kaçtığını düşündüler. Kapıldıkları panik, kuzey surlarında Osmanlı sancağının görünmesiyle daha da arttı ve ana surların dışındaki savunmacılar geri çekilmek için son sürat surlardaki gediklere koşturdular.

Bundan sonra tam olarak ne yaşandığı efsanenin gölgesinde kalmıştır. Karmaşayı fark eden sultan ile Zağanos Paşa, dev yapılı Ulubatlı Hasan'ın komutasındaki bir bölük yeniçeriyi surları ele geçirmek üzere ileri gönderdiler. Ulubatlı gediğin tepesine ulaştıysa da bir taşla vurulup düşürüldü ve otuz silah arkadaşından on yedisi kılıçtan geçirildi. Fakat sağ kalanlar, diğer askerler kendilerine katılana kadar direndiler.

Yeniçeriler şimdi Aziz Romanos Kapısı yanındaki surları almışlardı. Savunmacılar yeniçerilerin arkalarında belirmeleriyle hepten dehşete düştüler. Bu sırada, doğru ya da değil, Osmanlıların limanlardan

Sultan II. Mehmed'e ait olduğu tevatür edilen güzel bir kılıcın kabza başı. Üzerindeki figür, elinde Ortaçağ'da Müslüman denizcilerin kullandıkları ve sekstantın ilk hallerinden biri olan *kemal* tutuyor gibi görünmektedir (Topkapı Sarayı Müzesi, Silah Koleksiyonu, İstanbul).

***Süleymanname*'nin ön sayfasındaki en ilginç minyatür panelinde, Hz. Süleyman'ın ordusu betimlenmiştir. Soldaki iki askerin elinde gürz vardır, bunlardan birinin flanşlı, diğerinin ise geçiş dönemi Türk tarzında hayvan başı biçimli başı bulunuyor (Chester Beatty Kütüphanesi, Dublin).**

içeri girdikleri söylentisi yayıldı. Saat sabah dört civarıydı ve şafak sökerken Blakhernai surlarında giderek daha fazla Osmanlı sancağı görülüyordu. Bocchiardi kardeşler gemilerine kaçtılar, fakat Minotto ile Venediklilerin çoğu yakalandı. Dukas'a göre, Osmanlı denizcileri zıt yönde saldırırken Haliç surlarını savunanlar kaçıp gitmişlerdi.

Artık savunma çökmüştü. Yabancılar Haliç'teki gemilerine ulaşmaya çalışıyorlar, Rum milisler ise aceleyle kendi evlerini korumaya koşuyorlardı. Lykos Vadisi'ni savunanların çoğu yakalandı. Studios ve Psamathia mahalleleri, gelen ilk Osmanlı alayına teslim oldu ve böylece kiliseleri yıkılmadan kaldı. Eski Saray'ın altındaki Katalanların hepsi ya öldürüldü ya da tutsak alındı; Şehzade Orhan keşiş kılığına girip kaçmaya çalıştı, fakat yakalandı, diğer tutsaklarla birlikte bir gemi ambarına tıkıldı ve daha sonrasında kim olduğu anlaşılınca boynu vuruldu. Görünüşe bakılırsa, Lukas Notaras da aynı gemide tutsaktı, fakat canlı olarak Mehmed'e götürüldü.

Çöküş haberi geldiğinde Giustiniani Longo'nun yaraları tedavi ediliyordu; bunun üzerine borazan çaldırıp adamlarını geri çekti. Kardinal İsidoros, köle kılığına girip Galata'ya kaçtı. Alvise Diedo durumu görüşmek için Galata'ya geçti ve Ceneviz yetkilileri onu tutuklamaya kalkıştılar, fakat eve dönmek isteyen çok sayıdaki Cenovalı denizci kapıları tekrar açmaları için liderlerini zorladılar. İki denizci Haliç zincirini kesti ve Diedo'nun komutasındaki pek çok Hıristiyan gemisi kaçtı. Diğerleri aynı gün geç saatte yelken açtılar; içlerinden birisi, dönüş yolunda ölen Giustiniani Longo'yu taşıyordu. Kalan gemiler, bazı kadırgalarını artık açılmış olan Haliç'e sokan Hamza Bey tarafından yakalandılar. Horaia Kapısı civarındaki üç burcu savunan Giritli denizciler öğle saatlerine kadar direndiler ve gemiler kaçana kadar teslim olmayı reddettiler. Sultan Mehmed onların fedakârlıklarından o kadar etkilendi ki, gemilerine binip zarar görmeden denize açılmalarına izin verdi. Kaptanları Sguros, Antonios Hyalinas ve Philomates idi.

İmparator XI. Konstantinos'un ölümüne dair iki tane temel anlatı vardır. Bunlardan birisi, Osmanlı askerleri Aziz Romanos Kapısı gediğinden içeri aktığı vakit o ve maiyetindekilerin mücadele ettiğini öne sürer. Güya Konstantinos yüzünden ve sırtından vurulmadan önce şöyle haykırmıştır: "Burada başımı alacak bir Hıristiyan yok mu?" Diğer anlatı Osmanlı ta-

SOLDA **Halkis Kalesi'nde keşfedilen Venedik ve Osmanlı askeri teçhizatı içindeki oldukça süslemeli bir tören kılıcı (Tarih Müzesi, Atina, yazarın fotoğrafı); sağda, İtalyan etkisi taşımayan özgün kabzasıyla 15. yüzyıl sonuna ait Venedik kılıcı (Bargello Müzesi, Floransa).**

SOLDA *İskendername*'den, **Sultan Orhan'ın huzurundaki bir dini tartışmayı resmeden bu minyatür Osmanlı kıyafet ya da üniformalarının en eski betimlemelerinden biridir (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 249b, St. Petersburg).**

rihçileri Tursun Bey ile İbn-i Kemal tarafından nakledilmiştir. Buna göre, Sultan kendi izin verdikleri hariç hiçbir birliğin suriçine girmemesi emri verince denizci azaplardan oluşan bir çete yeniçeri kılığına bürünüp şehre dalar. Ondan sonraAltın Kapı yanında imparatora rast gelir ve kim olduğunu anlamadan onu öldürürler. Konstantinos, muhtemelen kendisini Mora Despotluğu'na götürecek bir gemi aramak için Marmara Denizi surlarının kara surlarıyla buluştuğu yerdeki minik limana doğru gitmekteydi.

Ordunun büyük kısmı dışarıda kalırken, Konstantinopolis içindeki bazı semtlerin düzenli birliklere teslim olmadan önce ilk yağmacılara karşı koyduğu açıktır. Şimdi sultanın askerleri sistemli şekilde ilerliyor ve kontrolü ele almak suretiyle her mahalleyi yağmacılardan koruyorlardı. Yine de, diğer surlardan şehre giren denizciler ve gemiciler düzenli birlikler tarafından zor kullanılarak durdurulana değin Konstantinopolis'i büyük oranda yağmaladılar. En fazla

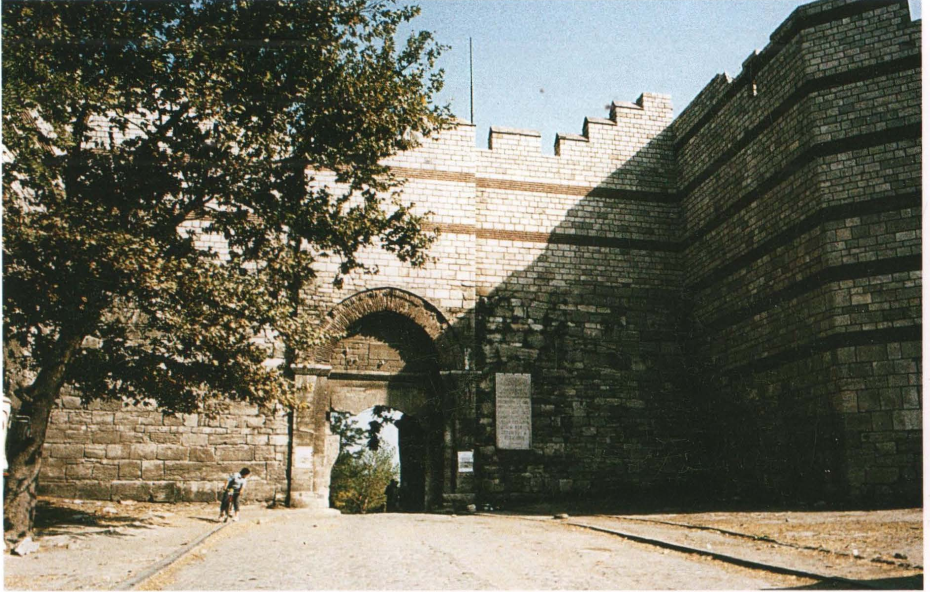

ALTTA **Blakhernai bölgesi surları, İstanbul tahkimatının esas kısmını oluşturan Theodosius surlarının dışına 12. yüzyılda eklenmişti. Bu surlar sadece tek kuşaktan ibaret olmalarına ve bir hendekten yoksun bulunmalarına rağmen tasarımları daha yeni olduğu için Sultan Mehmed'in toplarına direnebilmişlerdi (yazarın fotoğrafı).**

ÜSTTE **Bu kitabın yazıldığı esnada pek az turist, eski bir Bizans kilisesi olan Gül Camii'nin içinde bulunduğu pejmürde semte ilgi gösteriyordu. Haliç'e inen bu dik yokuşların etrafındaki semtte 15. yüzyılın ortalarında dahi halen yoğun nüfus vardı (yazarın fotoğrafı).**

SAĞDA **Açık kalmış Kerkoporta Yan Kapısı'ndan girip ana surlara tırmanan bir grup Osmanlı askeri, İstanbul'un fethedilmesinde can alıcı rol oynadı. Bu kapı sağdaki Theodosius ve soldaki Blakhernai surlarının birleştiği yerdeydi; surdaki gedik bugün koyu renkli ağaçlardan belirlenebilmektedir (yazarın fotoğrafı).**

Şimdi Edirnekapı adını almış olan Kharisios Kapısı aslına uygun olarak restore edilmiştir. Sultan II. Mehmed Konstantinopolis'e törenle buradan girdiği için Edirnekapı Türkler nezdinde hâlâ büyük anlam ifade eder (yazarın fotoğrafı).

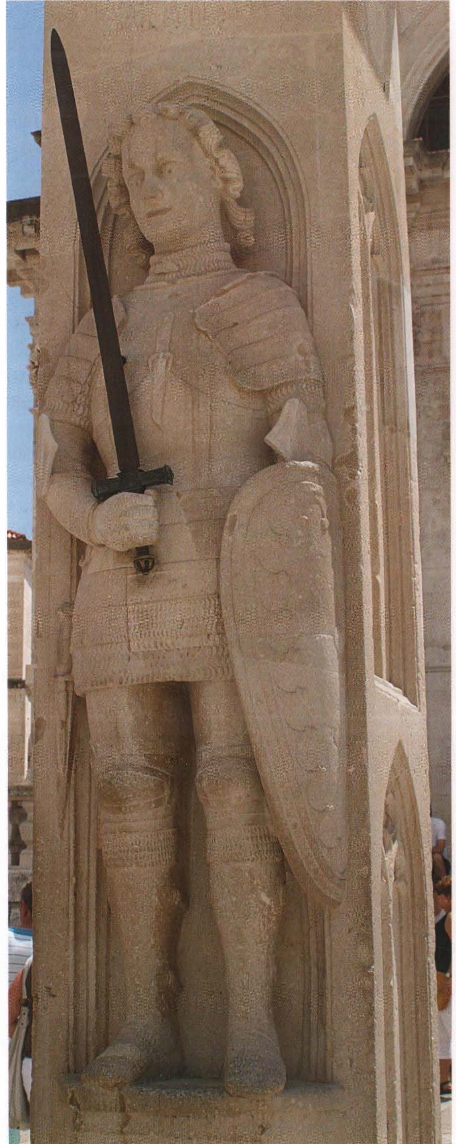
zararı zengin Ortodoks kiliseleri ve manastırları gördü. Bununla birlikte şehrin merkezindeki ana yolda olmasına rağmen Havariyyun Kilisesi'nin ayakta kalması, sultanın Ayasofya'yı Konstantinopolis'teki en muhteşem camiye dönüştürürken, burayı Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olarak muhafaza etme niyetinde olduğunu akla getirir. Aslına bakılırsa, Osmanlı fatihleri sıradan halka atalarının 1204'te Haçlılardan gördüğüne kıyasla çok daha iyi davranmışlardı: Kuşatmada sadece 4.000 civarında Rum öldü. Seçkinlerin çoğu Ayasofya'nın içine saklandı; herhalde kâfirlerin son anda kaçacakları ve Pers topraklarına kadar kovalanacaklarına dair kadim bir kehanete inanıyorlardı. Onun yerine Osmanlı yağmacılar kapıları kırdılar ve fidye almak için içeridekileri sürükleyerek çıkardılar.

Sultan, 29 Mayıs günü öğle vaktine kadar surların dışında kaldı ve sonunda atını Ayasofya'ya sürdü. Daha fazla zarar görmesi engelenen saygıdeğer bina, Osmanlı hükümdarı ile maiyetinin içeride kıldığı namazla Ayasofya Camii'ne dönüşmüş oldu. Tursun Bey'e göre II. Mehmed, Konstantinopolis'in köhnemiş halini görmek için kubbeye çıktı ve Firdevsi'nin şu dizelerini okudu: "İmparatorun sarayında örümcek perdedârlık ediyor, Efrasiyab'ın kulelerinde baykuş nevbet vuruyor." Aynı gün daha sonra Lukas Notaras sultanın huzuruna çıkarıldı ve görünüşe bakılırsa, Veziriazam Çandarlı Halil'in kuşatma süresince savunmacıları direnmeleri yolunda cesaretlendirdiğini bildirdi. Bunun karşılığında sultan, ihtiyar adamı şehrin sivil idaresinin başına getirme sözü verdiği gibi yakalanmış Bizanslı subayların listesini aldı ve bunların fidyelerini bizzat ödedi.

30 Mayıs'ta Sultan Mehmed, bildiğini okumakta ısrarlı Çandarlı Halil Paşa'yı azletti ve yerine, sadakati

ÜSTTE **Bocaccio'nun *Theseide* adlı eserinin bir Fransız-Burgon elyazması kopyasında, "Arcitas'ın atı bir *Furia* tarafından ürkütülüyor" minyatürü. 1470 yılı civarında neshedilmiş bu yazma, normalde Bizans veya Greko-İtalyan hafif süvarilerinden başka hiçbir askeri birime atfedilmeyen ilginç silah ve zırh betimlemeleri barındırır (Ulusal Kütüphane, Ms. 2617, Viyana).**

SAĞDA **Milanolu Bonino tarafından 1413'te yapılmış Orlando heykeli, tüccar cumhuriyet Dubrovnik'in gücünü ve bağımsızlığını simgelediği gibi Doğu Balkanlar'ın ve Konstantinopolis'in askeri seçkinlerince giyilen İtalyan tarzı zırhın da bir örneğini gösterir.**

sarsılmaz Zağanos Paşa'yı getirdi. Yeni başvezir, ertesi günü Galata'nın teslim görüşmelerini yürüttü. Uzaktaki Selymbria ve Epibatos kaleleri 1 Haziran'da savaşsız teslim oldular. Artık "Fatih" unvanı almış olan Sultan Mehmed, yağmanın sona erdirilmesini emretti ve birliklerini surların dışına gönderdi. Konstantinopolis kuşatması sona ermişti.

KUŞATMANIN ARDINDAN HESAPLAŞMA

KAÇIŞ, FİDYEYLE KURTULUŞ VEYA İDAM

Korkunç haberin ulaşmasından epey önce, 5 Haziran günü, papa dört aylığına beş kadırga kiralamak ve mürettebat sağlamak için 14 bin düka altın ödemeyi nihayet kabul etti. Konstantinopolis'e doğru yol alan Venedik kadırgaları Sakız'da elverişli rüzgârı beklemekteydiler. Konstantinopolis'in düştüğünü orada, kaçan Ceneviz gemilerinden haber aldılar. Loredan komutasındaki Venedik filosu da haberi aldığında aynı şekilde Eğriboz'da demirledi. Konstantinopolis'te ise, Girolamo Minotto ve oğulları şehir teslim olduktan sonra da savaşmaya devam ettikleri için ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Lukas Notaras, fetihten beş gün sonra infaz edildi; bunun nedeni, Osmanlı yönetici seçkinlerinin Bizans seçkinlerine güvenmemesi ve hepsinin ortadan kaldırılmasını istemeleriydi.

Mehmed, muhtemelen 18 Haziran'da artık İstanbul olan Konstantinopolis'ten ayrıldı ve ayın 21'inde Edirne'ye vardı. Çandarlı Halil, herhalde sadakatine dair şüpheler üzerine hapsedilmişti ve Cenevizli Gattilusio ailesinin hâkimiyetindeki Ainos'un (Enez) teslim olmasından kırk gün sonra, başka bir deyişle Ağustos sonu yahut Eylül başı gibi idam edildi. Üst düzey Bizanslı ve İtalyan tutsaklar da aynı şekilde Edirne'ye götürülmüştü, fakat Lukas Notaras'ın küçük oğlu çok geçmeden kaçıp İtalya'daki kız kardeşinin

Tabak Kapı ya da İsa Kapı, İstanbul'un muazzam surlarının Marmara kıyısındaki daha az dayanıklı deniz surlarıyla birleştiği noktadadır (yazarın fotoğrafı).

yanına gitmeyi başardı. Bu esnada üst düzeyden 47 tutsağın her biri için 1.000-2.000 düka fidye ödemiş olan Zağanos Paşa İtalyanlarla iyi ilişkiler kurmuştu. Jacopo Contarini ona 7.000 dükaya mal oldu, fakat 29 Venedikli soylu bir yıl içinde fidyeyle kurtarılmıştı. Senatonun bir raporuna göre, kuşatmada 40 Venedik asilzadesi ile diğer sınıflardan 500'ün üstünde Venedik vatandaşı ölmüştü. *Serenissima* kendinden olanları her zaman gerektiği gibi kollardı: Senato, ölenlerin ailelerine aylık bağlanmasını ve mülkünü kaybedenlerin zararının telafi edilmesini kabul etti. Bütün bu ödemeler 20.000 düka gibi büyük bir meblağa mal oldu. Aynı sırada senatoya, hayatını kaybeden İmparator XI. Konstantinos'un Venedik'e 17.163 *hyperpyra* borcu olduğu bildirildi.

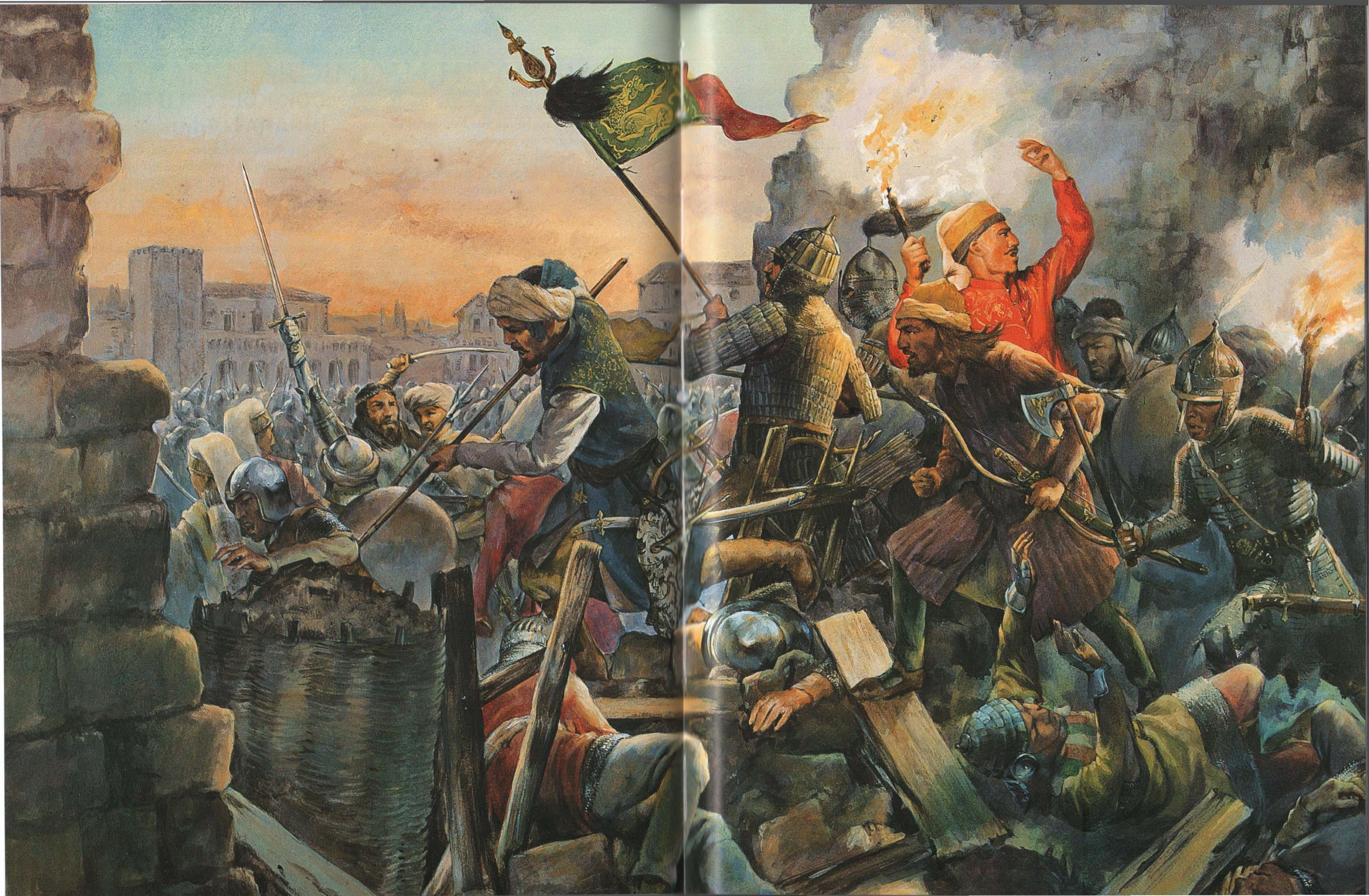
Konstantinopolis'in sıradan yurttaşlarından ve taşradan kaçarak şehre sığınmış köylülerden kurulu bir milis kuvveti, şehrin son savunmasında profesyonel askerlerle beraber savaşmıştı. Kuzey Yunanistan'da 15. yüzyılda yapılmış olan bu duvar resminde söz konusu silahlı köylüler ile çobanların betimlemeleri görülüyor (Büyük Meteoreon Katedrali, Meteora).

ÇOK-KÜLTÜRLÜ BİR İMPARATORLUK

Fethin Osmanlı İmparatorluğu üzerinde yarattığı etki çok büyüktü ve kültürden siyasete, ekonomiden askeriyeye hayatın her alanını değiştirdi. Komşu Hıristiyan ülkelere karşı yapılan gaza, çok geçmeden, ilk zamanların genellikle isimsiz ve çoğu zaman heterodoks meşrepli sınır kahramanlarından ziyade Osmanlı sultanının eylemlerine odaklandı. Sultan II. Mehmed dikkatini yeni başkentin imarına verdi. Surlar tamir edildi ve İstanbul nüfusu Hıristiyan Rumlar, Müslüman Türkler ve diğer çeşitli topluluklardan yerleşimcilerle artırıldı. Kimileri vergi muafiyetiyle teşvik edilmiş gönüllüler idiyse de büyük kısmı ıssız şehre yerleşmeye mecbur tutulmuştu. Bu hızlı nüfus artışı yiyecek kıtlığına yol açtı ve bunun bir sonucu olarak Karadeniz'in kuzeyindeki tahıl üretim bölgesi fethedildi.

Doğal olarak, fethi önemli bir inşaat programı izledi: Yeni bir saray; öğrencileri ve sağlık personeliyle olağanüstü bir hastane, büyük bir medrese, yeniçeriler için iki kışla ve Galata'nın hemen dışında bir Tophane inşa edildi. II. Mehmed İstanbul'u Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi ayrımı gözetmeksizin tüm *ehl-i kitap* (semavi din mensupları) için çok inançlı bir merkez haline getirmek istiyordu. Bu muazzam emperyal niyet bildirisi Doğu ile Batı'nın, Avrupa ile Asya kültürlerinin buluştuğu ve iç içe geçtiği bir kavşak yarattı. Yeni Osmanlı Kostantiniyye'si, ya da sonraki devirlerde aldığı isimle İstanbul, 19. yüzyılın trajik milliyetçiliği 20. yüzyılda devasa bir nüfus ayrışmasıyla son bulana değin büyüyüp serpilecekti. Haliç'in diğer tarafındaki Galata nüfus ve kültür itibariyle Batılı kaldı. Fetihten sadece birkaç yıl sonra, "Ne acayiptir bu şehr-i İstanbul. Bir bakır paraya Rumeli'den Frengistan'a kayıkla gidilebilir" diye yazan Türk tarihçi Tursun Bey, ucuz bir kayık yolculuğuyla kozmopolit İstanbul'dan hâlâ büyük oranda İtalyan olan Galata'ya gidilebilmesi karşısındaki şaşkınlığını dile getiriyordu.

Dahası, Sultan II. Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun mevcut sınırlarının çok ötesindeki topraklarda da hak iddiasında bulunarak kendisini Roma

1480 yılı civarında neshedilmiş bir Osmanlı külliyatında, tepe kısmı enseye sarkıtılan tipik ak börkleriyle iki yeniçeri görülüyor. Diğer dört figür sıradan Osmanlı saray giysileri giymişlerdir (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan no. 989o, vr. 230v, İstanbul).

"Kayser-i Rum" ilan etmişti. Bu iddiası sadece kendi Türk ve Müslüman tebaasınca değil, fakat Trabzonlu Georgios gibi Rum âlimlerince de geniş oranda kabul edildi; söz konusu tarihçi 1466'da Mehmed'e şöyle yazmıştı: "Zatı alinizin Romalıların İmparatoru olduğuna kimsenin kuşkusu yoktur. Her kim ki imparatorluğun başkentinin yasal sahibidir, imparator da odur ve Konstantinopolis Roma İmparatorluğu'nun başkentidir."

HIRİSTİYAN ÂLEMİ ŞOK İÇİNDE

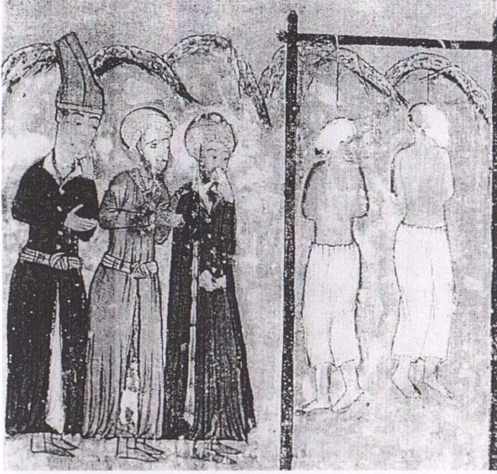
İstanbul'un fethi, İtalya'nın Boğazlar yoluyla Kırım'a yaptığı ticareti kesti. Kefe konsolosu, daha 28 Kasım 1453 gibi erken bir tarihte, ileri karakol tamamıyla terk edilmeyecekse, aşırı önlemler alınması gerektiğini rapor etti ve çok geçmeden Ceneviz'in Karadeniz kolonilerinden büyük bir göç gerçekleşti. Pek çok Ermeni Ukrayna ya da Lehistan'a göç etti. Bazı İtalyan zanaatkârlar Moskova'ya kadar gittiler ve yirmi yıl kadar bir süre içinde Osmanlılar, Cenova'nın Karadeniz havzasındaki bütün mülklerini ele geçirdiler.

Konstantinopolis'in fethinin Bizans dünyasında yarattığı etki elbette feciydi ve Ortodoks Hıristiyanların çoğu, suçu Bizans askeri seçkinlerinin sadakatsizliğinde aradılar. İslam dinine geçme Rumca konuşan topluluklarda asla Slavlar ve Arnavutlar arasında olduğu kadar yaygın değildi, fakat Bizans aristokrasisi içinde oldukça normal karşılanıyordu. Din değiştirme, "ilahi ceza" olarak gördüğü şey karşısında inancı sarsılmış olabilecek ruhban sınıfı içinde dahi yaygınlaşmıştı. Bununla birlikte şehrin kaybından hemen sonra Bizans seçkinlerinin çoğu kaçtı: Kimi Kırım'daki küçük Mengüp Prensliği'ne, kimi Trabzon'a,

s. 90-91:

İMPARATOR XI. KONSTANTİNOS'UN ÖLÜMÜ

Bizans'ın son imparatorunun son anları efsanelere karışmıştır. En "kahramanca" anlatı, onu başı açık halde surlardaki gedliğe hücum ederken betimler. Konstantinopolis'i kaybettiğini bilerek bir an önce ölüme kavuşmayı bekleyen imparator şöyle haykırır: "Burada başımı alacak bir Hıristiyan yok mu?" Bir diğer anlatı, muhtemelen şehrin güneybatı köşesindeki küçük bir limana kaçmaya çalışırken kılıçtan geçirildiğini öne sürer. Buradaki resimde ise solda, meydan okumak için kılıcını kaldırdığı sırada bir Türk tarafından sırtından vurulmak üzereyken gösterilmektedir.

***İskendername*'nin son sayfasında Makar ve Mahiyar'ın idamları resmedilir. Konstantinopolis'in düşüşü ardından hem Bizans hem de Osmanlı ekabirinden birçok kişinin kaderi bu olmuştu (Şarkiyat Enstitüsü, Ms. C.133, vr. 35b, St. Petersburg).**

diğerleri de Mora'ya gittiler. Bununla birlikte Mora iç çekişmelere sahne oldu ve bölge, eş-despotların taraftarları ile karşıtları arasındaki ayaklanmalar neticesi Rumlar ve Arnavutlar arasında parçalandı.

1454 yılının Ekim ayında II. Mehmed, despotlar Thomas ile Dimitrios'un yardımına Turahan Bey'i gönderdi, fakat onlar ayrılır ayrılmaz iç savaş alevlendi. Sonunda 1460'ta Mora Despotluğu doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı ve başkenti Mistra Konstantinopolis'ten günü gününe yedi yıl sonra, 29 Mayıs 1460'ta, Osmanlıların eline geçti.

Osmanlıların henüz fethetmeye güç yettiremedikleri Venedik kolonileri hariç Yunanistan'daki Latin toprakları da düşmüştü. II. Mehmed, antik Yunan uygarlığına duyduğu ilgi nedeniyle Atina'ya ayrıcalıklar tanıdı. Ege'deki bazı Ceneviz ileri karakolları daha uzun süre devam etti ve Ainos, Gattilusio'ların idaresinde bırakıldı. Limni Adası Osmanlı metbuuluğunu kabul ederek yıllık vergi ödeyen Midilli Hâkimi I. Dorino Gattilusio'ya bırakılırken İmroz Adası aynı aileden Palamedes'in idaresine verildi. Nihayet, Ainos 1460'ta Mora'nın azledilmiş eş-*despot*u Dimitrios'a verildi ve Gattilusio'ların Midilli'deki hâkimiyeti 1462'de sona erdi. Yine de bir Ceneviz *Maona*'sı, yani "ticaret topluluğu," sultanın idareyi Nakşa Dükü Yahudi Yosef Nasi'ye verdiği 1566 yılına kadar Sakız (Khios) Adası'nı idare etmeyi sürdürdü.

Osmanlılar, İstanbul'u aldıktan sonra egemenliklerindeki Balkanlar'ın ötesine bir dizi sefer düzenlediler, fakat Macaristan'la yapılan savaş Osmanlı kuvvetlerinin 1456'da Belgrad'da durdurulmasıyla sona erdi. İskender Bey, Arnavutluk'ta 1468 yılına kadar Osmanlılara karşı direndi. Eflâk, daha sıkı şekilde Osmanlı hükümdarlığına bağlandı ve Boğdan dahi 1456'dan sonra kâğıt üzerinde sultanın metbuuluğunu kabul etti. Ertesi yıl Büyük Ştefan (Ştefan cel Mare) Boğdan tahtına geçti ve hükümdarlığının çoğunu Eflâk üzerinde egemenlik kurmak için Osmanlılarla didişerek geçirdi.

Daha uzak batıda Osmanlıların İstanbul'u fethetmeleri derin sarsıntıya yol açtı. Rönesans hümanistleri Yunanistan'ın şimdi Türk egemenliği altında kalmasından dehşete düşmüşlerdi, âlim Aeneas Sylvius Piccolomoni (müstakbel Papa II. Pius) şöyle yazdı: "İşte Homeros ve Platon'un ikinci ölümleri... Şimdi aramızda Muhammed hüküm sürüyor. Şimdi Türkler tepemizde." Bazı yazarların Osmanlıların iyi ve dürüst insanlar olduklarını belirtmelerine rağmen, dehşet saçan propaganda çok geçmeden popüler "Korkunç Türk" imgesini yaydı. Osmanlı zaferleri ve Türk askerlerinin zabitlerine karşı güya kör itaatleri doğaya aykırı görülüyordu. Yine de çoğu Avrupalı, güçlü Katolik Macar krallığının arkasında kendini güvende hissediyordu ve Ortodoks Hıristiyanların yazgısı, zayıflıkları ve günahları yüzünden Tanrı'nın onları cezalandırması sayıldı. Avrupa'nın kalanı Şarklı tehlikeyi ancak Macaristan 16. yüzyıl başlarında çöktüğü zaman idrak edecekti.

محمد
الله

GÜNÜMÜZDE HARP MEYDANI

Konstantinopolis kuşatması sırasındaki olayların büyük bölümü günümüzün önde gelen turizm merkezleri arasındaki İstanbul'da geçti. Bu şahane şehirde her sınıftan otel mevcuttur; yiyecek ucuzdur ve İstanbul'a özgü etkili deniz otobüsleri taşımacılığı hiç ihmal edilmemelidir. Ayrıca Boğaz kıyısındaki her köye, Marmara Denizi kıyısındaki hemen her yere ve Asya yakasına sürekli vapur seferleri vardır. 1453'te var olan yapıların çoğu, şehir surlarının büyük kısmı, Marmara surları ve Haliç surlarının kalıntıları dahil, hâlâ mevcuttur. Fakat bunların içinde kalan savunma alanı canlı yerleşim ve iş mahalleleriyle doludur. Sadece birkaç yerde, şehir surlarının güney kısmında açık alan kalmıştır. Varoşlar Ortaçağ surlarının ötesine kadar yayılmıştır ve Galata, tüm Boğaz'a uzanan bir şehirleşme tarafından yutulmuştur. Osmanlı ordusunun kuşatma hattını kurduğu bölgenin büyük kısmı, Blakhernai surlarının dışındaki iç açıcı Eyüp mahallesi hariç neyse ki açıkta kalmıştır.

Turistlerin cazibe merkezi İstanbul'un aksine, Doğu Trakya tuhaf bir biçimde ihmal edilmiştir. Sultan II. Mehmed'in sefere hazırlandığı eski Osmanlı başkenti Edirne, Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarına yakındır. Yeterince otel vardır ve aşırı kalabalık İstanbul'un büyük oranda kaybettiği sakin çekiciliğini korumaktadır. Seferberliğin başlangıcında hâlâ Bizans elinde kalmış olan Marmara kıyısında çeşitli tatil yerleri mevcuttur, öte yandan, sahil yolunun bile olmadığı Trakya'nın Karadeniz kıyısı neredeyse hiç gelişmemiştir. Bu bölge, Soğuk Savaş günlerinde, savunması zor bir sınır bölgesiydi elbette, fakat sınırın kuzeyindeki Bulgarlar, 1453'te Bizans'ın elinde olan şehirler de dahil, kıyılarının turist potansiyelini sonuna kadar kullanmaktadırlar.

SOLDA **Osmanlı devrinde Ayasofya Camii'ne dönüşen Ayasofya Katedrali, pek çok bakımdan Bizans Konstantinopolis'inin simgesiydi. Dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed'in törenle şehre girdikten hemen sonra buraya koşturması kimseyi şaşırtmadı (yazarın fotoğrafı).**

KAYNAKÇA

Babinger, F., *Mehmed the Conqueror and his Time*, Princeton, 1978.

Bakapoulos, A., "Les Limites de l'Empire Byzantin depuis la fin du XIVe siècles jusqu'à sa chute (1453)", *Byzantinische Zeitschrift* LV, 1962, 56-65.

Barbaro, Nicolo, *Diary of the Siege of Constantinople*, çev. J.R. Melville Jones, New York, 1969.

Browning, R., "A Note on the Capture of Constantinople in 1453", *Byzantion* XXII, 1952, 379-387.

Concasty, M-L., "Les informations de Jacques Tedaldi sur le siège et la prise de Constantinople", *Byzantion* XXIV, 1954, 95-110.

De Vries, K., "Gunpowder Weapons at the Siege of Constantinople, 1453", ed. Y. Lev, *War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries*, Leiden, 1996, 343-362.

Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, çev. H.J. Magoulias, Detroit, 1975.

Dujcev, I., "La conquête turque et la prise de Constantinopledans la literature slave contemporaine", *Byzantinoslavica* XII, 1956, 278-340.

Dutu, A.-C. Cernovodenau (ed.), Dimitrie Cantemir, *Historian of south-east European and Oriental civilizations*, Bükreş, 1973.

Farmer, H.G., "Turkish Artillery at the Fall of Constantinople", *Transactions of the Glasgow Universtiy Oriental Society* VI, 1929-33, 9-14.

Foss, C.-D. Winfield, *Byzantine Fortifications; an Introduction*, Pretoria, 1986.

Hess, A.C., "The Evolution of the Ottoman Seaborne Empire in the Age of Oceanic Discoveries, 1453-1525", *American Historical Review* LXXV, 1969-70, 1892-1919.

Housley, N.J., *The Later Crusades: from Lyons to Alcazar 1274-1580*, Oxford, 1992.

İnalcık, H., "Mehmed the Conqueror (1432-1481) and his Time", *Speculum* XXXV, 1960, 480-427.

——, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire 1300-1914*, c. 1, *1300-1600*, Londra, 1996.

——, *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*, Londra, 1973.

Iorga, N., "Une source negligèe de la prise Constantinople", *Bulletin de la Section Historique (Acad. Roumanine)* XIII, 1927, 59-68.

Káldy-Nagy, G., "The First Centuries of the Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia Academiae Scientiarium Hungaricae* XXX, 1977, 147-183.

Kiel, M., "A Note on the History og the Frontiers of the Byzantine Empire in the 15th century", *Byzantinische Zeitschrift* LXVI, 1973, 351-353.

Langlois, V., "Notice sur le sabre de Constantin XI, dernier empereur de Constantinople conservè à l'Armeria Reale de Turin", *Revue Archeologique* XUV/1, 1857, 292-4.

Melville Jones, JR. (çev.), *The Siege of Constantinople 1453: Seven Contemporary Accounts*, Amsterdam, 1972.

Mihalovic, K. (ed. ve çev. B. Stolz), *Memories of a Janissary*, Ann Arbor, 1975.

Mijatovich, C., *Constantine Palaeologus, The Last Emperor of the Greeks: 1448-1453; The Conquest of Constantinople by the Turks*, Londra, 1892.

Nicol, D.M., *The End of the Byzantine Empire*, Londra, 1979.

——, *The Immortal Emperor*, Londra, 1992.

Paviot, J., *Genoa and the Turks: 1444 and 1453*, Cenova, 1988.

Pertusi, A., "Le notizie sulla organizazione administrativa e militare dei Turchi nello 'strategicon adversum Turcos' di Lampo Birago (y.1453-1455)", *Studi sul medioevo cristiano offerti a R. Morghen*, c. II, Roma, 1974, 669-700.

Philippides, M. (çev.), *Byzantium, Europe and the Early Ottoman Sultans, 1373- 1513: An Anonymous Greek Chronicle of the Seventeenth Century (Codex Barbenius Graecus 111)*, New York, 1990.

Philippides, M. (çev.), *The Fall of the Byzantine Empire: A Chronicle by George Sphrantzes 1401-1477*, Amherst, 1980.

Pitcher, D.E., *An Historical Geography of the Ottoman Empire*, Leiden, 1972.

Rolland, M., *Le siège de Constantinople 1453*, 1989.

Runciman, S., *The Fall of Constantinople 1453*, Cambridge, 1965.

Shaw, S., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, c. 1, *1280-1808*, Cambridge, 1976.

Stacton, D., *The World of the Last Day*, Londra, 1965.

Tafrali, O., "Le siège de Constantinople dans les fresques des èglises de Bucovine", *Melanges G. Schlumberger*, 1924, 456-461.

Tsangadas, B.C.P., *The Fortifications and Defence of Constantinople*, New York, 1980.

Turkova, H., "Le Siège de Constantinople d'après le Seyahatname d'Evliya Celebi", *Byzantinoslavica* XIV, 1953, 1-13.

DİZİN

İllüstrasyon sayfaları **koyu renk** ile yazılmıştır.

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

1- BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
2- İKİNCİ HAÇLI SEFERİ 1148
3- BİZANS PİYADESİ
4- ATTİLA VE GÖÇER KAVİMLER
5- ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1191
6- ANTİK YUNAN SAVAŞÇILARI
7- SPARTACUS VE KÖLE SAVAŞI
8- OSMANLI PİYADESİ 1914-18
9- BALKAN HARPLERİ'NDE ORDULAR 1912-13
10- WATERLOO 1815
11- DOĞU ROMA ORDULARI 306-886
12- İSLAM ORDULARI 600-1100
13- DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04
14- OSMANLI ORDULARI 1300-1774
15- HAÇLILAR ÇAĞI'NDA BİZANS, BALKAN VE MACAR ORDULARI 1100-1568
16- MALAZGİRT 1071
17- BİZANS ORDULARI 900-1461
18- NİĞBOLU 1396
19- OSMANLI ORDUSUNDA NİZAM-I CEDİD 1793-1826
20- MARNE 1914
21- STALİNGRAD 1942
22- VİYANA 1683
23- HİTİT SAVAŞÇILARI MÖ 1650-1200
24- OSMANLI DENİZ HAREKÂTI 1911-18
25- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ORDULAR 1919-22